

لیکوال:
دکتور جیب "کیلانی"

ژباړن:
محمد اسماعیل "عندلیب"

Ketabton.com

بِسْمِ اللَّهِ

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کرکټرونه

خواجه نیاز حاجي

امير

نجمة الليل

مصطفى مراد حضرت (د تورسون په مستعار نوم)

منصور درغا

جين شورين (چينايي حاکم)

د قومول چينايي قوماندان

ارخيز شخصيتونه

خاتون

سن لي

جنرال شريف خان

شين سي ساي : چينايي پوځي قوماندان چا چې د چينايي حاکم جين شورين پر ضد

پاخون وکړ.

سيد حاجي : د مرکزي استخباراتو عمومي مدير

باودين : يرغلگر چينايي ضابط چې د نجمة الليل سره يې اړيکې پيدا کړې.

جنرال عثمان باتور : د ترکستان د جهاد په يو پړاو کې د پاڅون کوونکو قوماندان.

خو خبرې

ختیځ ترکستان د اسلامي جغرافیه هغه برخه ده چې د خپل تاریخ په اوږدو کې د کفري ځواکونو لخوا د ډول ډول کړاونو سره د مخ کېدو له کبله د اسلامي نړۍ له بدنه پرې شوی، او د دوهم "اندلس" په نوم یادېږي، ډیری مسلمانان نه دي خبر، چې دې سیمې ته هم اسلام په لومړۍ هجري پېړۍ کې رسیدلی، پر دې خاوره هم یو وخت اسلامي بیرغ رپېده، په دې ځمکه هم اسلامي دولتونه او حکومتونه رامنځته او د اسلامي نړۍ د ختیځ په پای کې دغه خاوره هم د مسلمانانو ملکیت دی.

او که یو د ځیرک لیکوال، مصنف او اسلامي دعوتگر په توګه نجیب کیلاني (د همدې کتاب لیکوال) له ترکستانه پوره معلومات نه لري، نو عادي مسلمان به څه ترې خبر شي!

ترکستان هغه خاوره ده چې البخاري، الترمذي، البیهقي، الفارابي، البیروني، الزمخشري، ابو منصور الماتردي، عبد الله بن مبارک، فضل بن عیاض، سفیان ثوري او ورته نورو علماوو پکې خاپوړې کړي دي.

د اوسني چین د سینګیانګ ایالت او د منځنۍ اسیا پنځه نور هیوادونه هر یو قزاقستان، ازبکستان، ترکمنستان، تاجکستان او قرغزستان هغه پراخه سیمه ده چې په ترکستان یادېږي، چې یاد پنځه مستقل هیوادونه یې لویدیځ ترکستان او د سینګیانګ ایالت یې ختیځ ترکستان بولي، چې د همدې کتاب (ترکستان شپې) کیسه په ختیځ ترکستان کې د مسلمانانو د جهاد، مقاومت، خپلواکۍ او الله په لار کې د مبارزې پر یوې دورې راڅرخي، او د ختیځ ترکستان د مسلمانانو د مجاهدې انځور پکې کښل شوی.

د اسلامي پوځ یو پیاوړي قوماندان قتیبه بن مسلم الباهلي په اسیا کې د اسلام پر خپرولو او فتوحاتو بوخت و، او ویې کولای شول له څلور نويم او شپږ نويم هجري کلونو تر منځ موده کې د اوسني ختیځ ترکستان د "کاشغر" ښار ته ورسېږي، او له دې

ښاره اسلامي مرکز جوړ کړي، چې په دې سره ترکستاني ملت هم د نورو هیوادونو په څېر د اسلامي امت یوه برخه وگرځېده.

دغه سیمه د پېړیو پېړیو لپاره د اسلامي دولت لخوا اداره کېده، چې د نهمې میلادي پېړۍ له نیمايي او د دیارلسمې میلادي پېړۍ تر پایه په دې سیمه کې مستقل اسلامي دولت هم واکمني کړې، دا (قراخانیانو) د دولت په نوم یادېد.

ختیځ ترکستان د اسلام مرکز، د مسلمانانو د پرمختګ او تمدن یوه بېلګه وه، چې د حاکمانو د بې غورۍ له کبله د ګاونډیو دښمنانو "چین" او "روسیې" ناولو سترګو د نظره کړ، لومړۍ یې سره په دوه ځایه وپېشه او بیا یې یې اشغال کړ.

دښمن نه یوازې دا چې په خاوره او شتمنۍ کې یې تمه وه، بلکې هلته یې د اسلامي هویت، تمدن او تاریخ د محوه کولو لپاره کار وکړ، او حتی د مسلمانانو د بچیانو له زړونو یې د اسلام د نور د ایستلو هڅې پیل کړې، چې لا هم خپل ګنده پلانونه طرحه او عملي کوي.

خو د پاک رب رضا وه چې محمدي شریعت یې د دې سیمې د اوسیدونکو د زړونو تل ته ښکته کړی و، او کله چې هم کفري دښمن برید کړی، یوه ډله خلک پیدا شوي چې په مېړانه یې مقابله وکړي، د تېرې شلمې میلادي پېړۍ په څلورمه او پنځمه لسیزه کې هم کله چې له یوې خوا د چین او له بلې خوا د روسیې کفري حکومتونو د سپین زړو مسلمانانو خاورې ختیځ ترکستان ته خیرن لاسونه رااړده کړل، نو د دې ملت له منځه د غرونو په څېر محکم خلک د جهاد او مبارزې میدان را ووتل، او ترهغه تم او په شانه شول چې د دار پړي یې ښکل او په خدا د خپل اسلامي هویت او خپلواکۍ د ساتلو په لار کې قرباني شول.

اوس هم په ترکستان کې د خپلو اسلافو پر لار روانه یوه ډله شته چې د ختیځ او لودیځ ترکستان خاوره د مسلمانانو ملکیت بولي، نه د چین او روسیې.

دا ځای د ترکستان د تاریخ په اړه د لیکلو اجازه نه ورکوي، یوازې همدومره چې مصري لیکوال نجیب عبد اللطیف ابراهیم الکیلاني د حج په موسم کې په مکه

مکرمه کې د ختیځ ترکستان له یو اوسیدونکي سره منځ کیږي، او له خولې یې روایت کوي، چې د ۱۹۳۰م او ۱۹۵۱م میلادي کال تر منځ موده کې د ختیځ ترکستان مسلمان ملت له کومو کړاوونو تېر شوی دی، او په "لیالي ترکستان" یې نومولی. د کتاب د ژباړې په اړه باید یادونه وکړم چې له دې وړاندې هم ژباړل شوی، خو ما د خپل شوق او لیوالتیا تر مخې بیا ترجمه کړ.

ژباړن

سروينا

سپېڅلی ښار د بیت الله په حاجيانو ډک دی، د مکې د حرم څلورو خواوو ته د هر جنس او هر رنگ خورا زیات خلک راټول شوي، تور له افریقا، سپین له اروپا او امریکا، ژړ رنگونه هم شته چې د اسیا له وروستي سره راغلي، عرب او عجم ټول په یوه ډله کې را خوټکېدلي بریښي، په تکبیر او تهلیل ویلو سره گډ روان دي، له بیت الله طوافونه کوي، د صفا او مروا تر منځ منډې وهي، په مقام ابراهیم کې لمونځ اداء کوي، د زمزم د اوبو د څو څاڅکو د څښلو لپاره یو له بل مخکې کیږي، دلته په دې سپېڅلي مرکز کې د هر لوري او هره ځایه راغلي خلک په ورورولۍ سره مخامخ کیږي، ژبې یې بیلې بیلې او رنگونه یې مختلف دي خو په الله، د هغه په رسول او د هغه په کتاب ایمان سره راغونډ کړي دي.

د ماسپښین تر لمانځه وروسته په مکه مکرمه کې د خپل هستونگنځي په لور روان شو، په کوڅو کې آرام آرام روان وم، په یو ځای کې تسبیح او د لمانځه واړه واړه جاینمازونه، ښایسته خولۍ او د دعاگانو رسالې خرڅیږي، په یو واړه دوکان کې کېناستم، د هغه سوداگر مخ ته مې وکتل چې داسې بریښیده د عمر له اویایم کاله اوبنتی، د ښو ښانو، مخ د رنگ او په خبرو کې د ځانگړي لکننت څخه یې بریښیده چې عرب نه و، ما په گوتو کې څو ښایسته تسبیح نیولې دي:

ته د کوم هیواد یې؟

له غمه ډکې سترگې یې راواړولې، ویې ویل:

د الله له پراخه ښارونو څخه.

پوهیږم خو ستا کوم هیواد مطلب دی؟

د ترکستان یم.

له لږه شبیه فکر وروسته مې وویل:

ایا دا هاغه سیمې دي چې د ترکیې سره نښتي؟

مسخره امیزه خدا یې د غم په سیوري ورپورته شوه او ویې ویل:
مسلمانان خپل هیوادونه نه پیژني! مسلک دی څه دی؟
ډاکټر او د مصریم.

ایا ته د (الازهر الشریف) د ښار یې او ترکستان نه پیژني؟ ښه ده، دې کې خو شک نه
شته چې امام البخاري به پیژنی، فیلسوف رئیس ابن سینا، فارابي، او ماهر عالم
البيروني به هم پیژني.
هو دوی پیژنم.
هغوی زما د ښار دي.

سړي، چې نوم یې مصطفی مراد حضرت و، ترکستان راوپېژانده، او ویې پوهولم چې
ترکستان د شمال په وروستیو څنډو کې موقعیت لري، په ډاگه یې کړه چې ترکستان
د استعمار له کبله په دوه برخو ختیځ او لویدیځ ترکستان (شرقي ترکستان او غربي
ترکستان) وېشل شوی، روسانو لویدیځ ترکستان اشغال کړی او د شوروي اتحاد سره
یې یو ځای کړی، ختیځ ترکستان لا له پخوا څخه د چینایانو تر اشغال لاندې دی، د
خپل هیواد یوه برخه یې گرځولې او (سینگیانگ) نوم یې پرې ایښې دی یعنی (نوی
ځمکه)، کمونیزم په ختیځ او لویدیځ ترکستان وزرې خپرې کړي او په دې توگه هغه
اسلامي ښارونه او هیوادونه ضایع شوي چې د تاریخ، برم او تمدن له پلوه تر ټولو
ستر وو، دا (ترکستان) دوهم اندلس دی، د مسلمانانو عیب دا دی چې د خپل تاریخ
څخه بې خبره دي او د خپلو هیوادونو په اړه ډېر کم معلومات لري.
هغه دا خبرې په داسې حال کې کولې چې سپینه ریره یې لرزیدله.
بیا یې ماته راپام کړ او ویې ویل:

چای څښې؟

چای به هم وڅښم خوزه قصه له سره غواړم.

د یو کم عمره هلک له لاسه یې د پیالو اڅپستلو پر مهال، چې کیدای شي لمسی به
یې و، وویل:

قصه یوه ستره غمیزه ده، حاجیان هر کال مکې ته راځي، د حج احکام پر ځای کوي او بیا په خپلو قدمونو بېرته هغه ځای ته ستنیږي چې ځینې راغلي دي، ایا حج په مسلمانانو د همدې لپاره فرض شوی چې راشي او بېرته ولاړ شي؟ زه خو داسې فکر نه کوم!

زما له خولې به د دې سپېڅلي ښار هر زیارت کوونکي ته څوک د هغه بدمرغه مسلمان ملت کیسه ورسوي چې په خورا سختۍ او بدسلوکی سره د لور او خټک تر منځ غورځیدلی دی؟

سمه ده، کېدای شي ماښام سره وگورو، زه به تاته ځینې کتابونه راوړم او خپله اوږده قصه به درته وکړم.

که څه هم زه دلته یم؛ خو سترگې مې په شنه ځمکه او اسماني غر کې نښتي، د (تبان شان) په غر کې، د پامیر په غرونو چې د پاکستان او ترکستان تر منځ غزیدلي، په هغه ښځو نښتي چې څادری یې له مخونو لیرې کړي، په هغه ځورول شویو نشه یې ځوانانو چې د علم نویو روزنځایونو ته بوتلل کیږي خو الحاد زده کړي، درواغ او باطل وروڅښل شي، تردی چې خپل اسلام او تاریخ هیر کړي.

سترگې مې په منارو او گومبدو نښتي، په هغه ډلو نښتي چې د سایبیریا په څنډو کې په خاپوړو روان دي، عذاب، سپکاوی او ناترسه ښکښلې یې لولپه کوي، زه د شرقي ترکستان یم... او دا هم ستا لپاره له لمړي سره کیسه.

(۱)

مورې اوس په نولس سوه او دیرشم میلادي کال کې یو، زه د (قومول) په ولایت کې ژوند کوم، چین دغه ولایت په همدې کال کې اشغال کړ، له اشغاله وروسته چینایي قوماندان په خپل امر د سیمې حاکم شو، هر څه د هغه په خوښه چلیږي، زړونه له غمه ډک او له غمجنو سترگو حسرتونه خڅیږي، د قومول بې چاره امیر په خپله مانی کې اوسېږي، تش د نامه واک وریاتې دی، ما د سر په سترگو لیدل چې د چینایانو فوځونه د قومول ولایت ته راروان وه.

د چین حکومت د هغوی سره د لوت کړیو مالونو مرسته کوله خو ځمکې وپیري، کورونه اباد او سوداگریز ځایونه جوړ کړي، هغه مهال زما عمر شا او خوا پنځه ویش کاله و، په مسجد کې مې قرآنکریم حفظ کړ، د خپلې ژبې او عربی لیکل او لوستل مې هم زده کړي و، او په چینایي ژبه هم پوهیدم، مور د چین سره په گاونډ کې پراته یو.

همدا راز د منګولیا د خلکو په ژبه هم خبرې کولای شم چې زموږ سره نژدې او اوسمهال د روسیې تر ولکې لاندې هیواد دی، جنگېز خان او اولادې یې همدلته ژوند کړی، دلته په هر فن او رنگ کې د اتلولیو ډېرې کیسې شته. له ورځو یوه ورځ چینایي قوماندان داسې یو قانون اعلان کړ چې ښار یې له یوه سره تر بله ولږزولو.

دا منشور په دې ډول و: "هر چینایي چې له یو ترکستاني د هغه لور وغواړي نو باید په نکاح یې ورکړي ولو که عقیدې یې جلا جلا وي". اشغال موقت وي، یوه نه یوه ورځ له منځه ځي، د دښمن سره جگړه هم برید او تښته ده، خو دا چې دښمن د خلکو احساسات تر پښولاندې کړي، د هغوی د شریعت او دین سپکاوی وکړي نو د زغملو له توانه پورته کار دی. چینایي قوماندان د قومول بې چاره امیر راوغوښت او روته یې وویل:

امیره! ما خپله ستا سره د خپلوی نیت کړی.
د امیر د مخ رنگ بدل شو، گوتې یې ولړزیدې او په کمزوري اوازی یې وویل:
قوماندان صاحب! ته خو پوهېږې چې دا کار ناشونی دی.
قوماندان د ملنډو په توگه خندا وکړه:
امیره! زه ناشونی نه پیژنم.
دا د الله امر دی.

الله د زړونو په چارو کې ځای نه لري، زه پرې مبین شوې یم.
فاتحین د فتحه شویو ښارونو د خلکو د عقیدې د احترام سره یادېږي.
دا هر څه خرافات او اوهام دي، زه پرې باور نه لرم.
دا د مرگ څخه هم بده ده قوماندان صاحب.
د قوماندان د مخ رنگ تور شو او چیغه یې کړه:
دا کار تر امیرنې پورې اړه لري، ورشه او خبره یې کړه، ته د پرېکړې لپاره یوازې څو
ساعته وخت لري.

ترکستاني امیر ووت، هېڅ نه پوهېده چې څه پېښېږي، دا یو داسې شرم او سپکاوی
دی چې ترې پورته بل سپکاوی نه شته، مانی ورته کرکجنه، بده، زړه تنگونکې او
دردوونکې ښکاره شوه، د خپلې میرمنې او اولادونو سره به څه ډول مخ کېږي، د
ژوند هېڅ ارزښت پاتې نه شو، ایا باید غرونو ته وتښتي او د وښو په خوراک ژوند
پیل کړي، د وحشي ځناورو سره ځان بلد کړي څو غمیزې او ناخوالې په سترگو ونه
گوري؟؟

دا عاجز او مظلوم څومره بدمرغه دی!! او دغه کار خو بیا هغه مهال تر ټولو زیات د
بدمرغۍ وړ وي، چې د بې حده شان، واک او نفوذ څښتن واکمن ته ورپېښ شي.
امیر خپلې مانی ته ننوت، لرغونې تورې پکې ځوړندې وې، اوږده اوږده ټوپکونه په
دیوالونو داسې راځړول شوي لکه د بوی ناکو پسونو جسدونه، او د نېکونو تاریخ یې
د هغو کلکو تړل شویو پاڼو په غیږو کې ویده دی چې گرد پټې کړي دي.

میرمنې یې ورو وپوښتل:

څه درشوي؟

هغه په اوبنکو لمدې سترگې ورواړولې او ویې ویل:

زه د الله د امر انتظار کوم.

هغه پوهه نه شوه، بیا یې ویل:

ایا داسې څه شته چې غمجن کړی یې؟ زه په دې چینایانو کې خبر نه وینم، دوی رحم نه پیژني.

ریښتیا دې وویل، قوماندان غواړي زما د لور سره واده وکړي.

بیا یې د لیوني په خیر چیغې کړې:

راشه لورکی، ای زما بچی...

په ښو راڅڅېدلې اوبنکه یې پاکه کړه:

زما گرانې امیرې، هغه احمق خرس غواړي ستا سره واده وکړي، دا ناشونې ده، ایا ته موافقه کوي؟

ورې امیرې په داسې حال کې چې سترگې یې چورلیدې په خورا اضطراب او حیرانتیا سره وویل:

د دې څه معنی ده پلاره؟

ترکستاني امیر وخنډل، په داسې حال کې چې مخ یې د زړه د درد په خیر سور راخوټکیدلی و وویل:

اوس داسې ډېر څه شته چې هېڅ معنی نه لري، په خپله د ژوند هېڅ معنی نه شته.

خوزه یې غواړمه پلاره!

هغه تا غواړي.

لعنت دی وي په هغه.

لعنت د تل لپاره د ماتې خوړلې په برخه وي.

په کوم شریعت او دین کې دا شته چې یوه پېغله دې له خپلې ارادې پرته واده وکړي.

لوري! د غالب او مغلوب تر منځ اړيکې اصولو او ازادې ارادې ته نه گوري. بيا حيران او پريشان امير شا او خوا وکتل، داسې يې احساس کړه چې ستونې يې خفه او سا يې بندېږي، نژدې ده چې د هغه روح وباسي، ورسره نژدې يې په يو ټوک په خورا عصباني انداز کې ځان مشغول کړی و، او بيا يې وپوښتل:

موافقه کوي؟

مرگ منم خو دا نه!

ولې؟

د الله امر د چينايانو له امره پورته دی.

هغه ودرېد، وړه اميره يې په غېږ کې ټينگه کړه، بنايسته سترگو يې د قاتلې حيرانتيا څرگندونه کوله، د گل په څير بنايسته مخ يې په رعب سره خبرې کولې او بيا يې په چغو چغو ژړا پيل کړه:

هېڅ تصور نه شم کولای پلاره، هېڅ تصور نه شم کولای چې پوه پېغله دې داسې بوتل شي، د غرغړې ميدان ته تگ تر دې ډېر اسانه دی.

امير د لور اوښکې وچې کړې، د هغې په نرمو طلايي وېښتو يې لاس راکش کړ بيا يې په مينه د هغې گلابي اننگي مسح کړل، ودرېد او ځمکه يې په لغته ووهله په داسې حال کې چې ويل يې:

هېڅکله نه شي کيدای.

مېرمنې يې په لړزېدلي غږ وويل:

بايد په دې اړه په حکمت سره فکر وکړو.

زه پوهېږم چې هغه به هېڅکله هم ماتې ونه مني او خامخا به سخت گامونه پورته کوي، ته چينايي قوماندانان ښه پيژنې! اخر هغه څه چې کوي به يې څه دي؟ زما ژوند؟

مېرمنې يې په غم او خفگان سره سر وښورولو، گوندي د امير د خبرو سره موافقه وه. ترکستاني امير غږ کړ.

مصطفی مراد حضرت!

امر کوئی صیب

بې له دې چې د هغه مخ ته سترگې پورته کړم ورننوتلم.

مصطفی! پانې، رنگ او قلم راوړه.

امیر کهناسټ چینایي قوماندان ته یې وړوکی لیک ولیکه چې داسې په کې راغلي و: بریالی قوماندانه! دغه کار زما د تصرف له دایرې وټی ځکه چې زموږ دین له دې منعه کړې، او له بله پلوه زما لور هم د واده په اړه فکر نه کوي؛ نو له همدې امله ته ما وینې چې باید عقیدوي او انساني پولو ته غاړه کیږدم.

لرغونی چین نه قبلوي چې د خپلو گاونډیو له دودونو بې پروایي وکړي، یا د هغوی له عقایدو انکار وکړي او یا یې پر احساساتو ملنډې ووهي، دغه قضیه داسې هم نه ده چې د چین او یا د چین د بریالي لښکر د عظمت او لویې پورې اړه لري بلکه یو وروستی او فرعي کار دی، چې چین او یا لښکر ته یې زیان نه رسوي، دا ځکه چې هغوی ته ښارونو غاړه ایښې او همدا چین د دې ښارونو د مادي او سیاسي سرنوشت څښتن شوی.

په دې کې مې هم رینستونې وگڼه چې دا ډول کار به ډېرې بدې پایلې ولري، د دواړو ملتونو تر منځ تاریخي اړیکو ته به زیان ورسوي، چې هغه چینایان او ترکستانیان دی، که چېرې موږ د دې نوي قانون په اغېزو کې، کوم چې مسلمانانې ترکستانۍ میرمنې د چینایانو سره په واده مجبوروي، ژور فکر وکړو، نو ډېر خطرناک به یې ومومو.

له دې خبرو مې مطلب گواښ نه، بلکه د ملگرو مصلحت دی، نېکمرغي او په هېواد کې د امن استقرار مې موخه ده، زه تا ته په هر ستر او سپیڅلي قسم درکوم چې په دې کار کې یو ځل بیا فکر وکړه، کیدای شي چې ټولې خواوې یې درته روښانه شي.

د ټول درناوي او احترام سره.

د قومول امیر

دغه خبر په بنارکې لکه د ځنگل د اور په څېر خپور شو، د امير د ماڼۍ له لورې ديوالونو واوښت، بنځو يې په اړه په خپلو کورونو کې خبرې پيل کړې، سړي يې ډېر په غصه او قهر کړل.

ريښتيا هم د يوې مودې لپاره د زمکې پر اشغال انتظار اسانه دی خو د خلاصې فرصت برابر شي خو د خلکو په خصوصياتو کې دا ډول مداخله، د هغوی په شرف او عقيدو لوبې کول بېله خبره ده، چې د ځانه سره ډول ډول سخت خطرونه لري.

کله چې چينايي قوماندان د ترکستاني امير هغه ليک ولوست چې ما وروړی و، په لاس کې يې تاو کړ، ويې غورځولو او لارې يې پرې تو کړې، بيا يې ماته وويل: امير ته دې ووايه: هغه داسې چتياوات وايي لکه يوه ماشومه چې يې وايي، دا د چين د ستر پلار (سن يان سن) قوانين دي، په ځمکه کې هېڅ يو قوت هم نه شي کولای چې د هغه قوانين له منځه يوسي.

امير په همدې شپه زندان ته يوړل شو، په همدې شپه ټول بنار په امير داسې وژړل لکه پروڼ يې چې د جگړې په شهيدانو ژړلي و، په همدې شپه خلکو درک کړه چې دغه بريد په خپلو اړخونو کې د ځمکې پر سر د جگړې څخه پرته نور گواښونه هم لري، دا شپه خوب ونه شول کولای چې د قومول د خلکو په سترگو برلاسی شي، او تر ټولو ډېر بد خو خندوونکی ازمينت دا و چې هرې پيغلې کونښن کاوه ځان ته يو مسلمان نارينه پيدا او واده ورسره وکړي، وړاندې تر دې چې کوم چينايي جنگيالي او يا کوم چينايي مهاجر ته بوتلل شي.

زما هم يوه خندوونکې قصه ده، ما له يو کال راهيسې د يوې پيغلې سره مينه کوله چا چې په ماڼۍ کې يې کار کاوه، هغې له ما ځان ساتلو او زما سره يې واده ته غاړه نه کېښودله، زما په نسبت يې د يو لور رتبه سړي سره د نکاح تمه درلوده، زه يوازې په قصر کې ساتونکی يم او ماڼۍ ته د قوم مشران او ملکان راتنوځي.

خو کله چې امير زندان ته يوړل شو، همدا پيغله ماته په منډه راغله په داسې حال کې چې په مخ يې اوښکې بهيدلې:

مصطفی! دا دی زه ستا په وړاندې يم.
زه د بدمرغه امير په برخه ليک غمژن وم، له دنيا او ما فيها مې ځان گونبه گڼلو.
د هغې پر مخ مې په زوره چيغې کړې.
زما نه ليرې شه، نجمة الليل!

کېدای شي چې ما تاته بد رسولي وي خو زه ستا سره مينه کوم.
د بندي امير شکل زما په ذهن خپور و، ډېره سخته ده چې يو څوک عزتمند او مشران
په ځنځيرونو تړل شوي روان تصور کړي، داسې وړل کيږي لکه مريان، ای الله! دا
داسې يو منظر دی چې په ټول ژوند کې نه هېرېږي، خو بيا هم امير د چينايي
ساتونکو په منع کې په لوړه غړۍ روان و، سر يې په بشپړه کبرياء سره وړلو، په
چوپتيا کې يې انقلاب و، په تسليمۍ کې يې طوفان او په لالهانده کتلو کې يې
خونړۍ وپروونکې چېغه پرته وه.

زما پخوانۍ مينې وويل:

مصطفی حضرته! ولې ځواب نه وايې؟ څه ته انتظار باسې؟ که چيرې يو چينايي
راغلو او زه يې له ځانه سره کړم نو کېدای شي ته به بيا د ژوند تر وروستۍ ورځې
پنښمانه يې.

داسې لکه چې د خپل ټپي غرور بدل اخلم ورته مې وويل:

زه بېړنۍ واده نه کوم.

ای بېړا! دې سره خو ستا هېلې پوره کيږي، زما لپاره نجات دی، او زموږ د ابرو او
دين ساتنه هم ده.

ورومې کتل، ومې ليدل چې په سترگو کې يې اوبنکې راښکاره شوي، ورته مې
وويل:

مه ژاړه، زه داسې شوی يم چې د خلکو مخونو ته له کتلو کرکه کوم، په هر ځای کې
اوبنکې دي، دا داسې ژوند دې چې څوک يې توان نه لري، بنه خبره شه زه تر هغه
وخته واده نه کوم چې امير د زندانه نه وي راوتلی.

رائژدې شوه او پت يې راته وويل:

ای لېونیه، د امیر زمانه پای ته ورسیده، خپل برخه لیک د نړیدونکې نړۍ او تلونکې برم پورې مه تړه.

د مټ نه مې ونيوله، په زوره مې تپيله کړه او ورته مې وويل:
ای نجمه! دا خیانت دی.

ته تیروتنې يې مصطفی! زه د امیر او کورنۍ سره يې د خپلې ساه په اندازه مېنه کوم؛ خو دا معنی نه لري چې تر هغه وخته انتظار وکړې چې فرصت له لاسه ووځي، دا خپله امیر هم نه خوښوي.

بې له دې چې کومه پریکړه وکړم یوازې مې پریښوده، د غم فضا د امیر په ماڼۍ خیمه وهلې وه، مېرمنه يې د لیونۍ په څیر د پراخې ماڼۍ په څنډو کې بې مقصده تله او راتله، نه يې څه خوړل او نه څه خښل، غم لرلي اولادونه، لورګانې او خپلوان يې ځای په ځای ناست وو؛ خو وره امیره لور يې د ماڼۍ په تالار کې، چې په قېمتي قالینو فرش و، ودریده او ويې ويل:

دا به څنگه وي که دې سړي سره واده وکړم او ويې وژنم؟

د هغې خبرې ته هیچا التفات ونه کړ، خو هغې د دې اړه فکر پیل کړ، د همدې پلان په اړه له ځان سره ګوښیده او فکر يې کاوه، تر دې چې مور يې په اړه وپتپوله، مور يې یوه عاقله او پوهه ښځه وه، لور ته يې وويل:

دا کار تر هغې ډېر ستر دی چې ته يې په هکله فکر کوی.

په دوهمه ورځ د قومول کوڅې په داسې غم ډکې وې چې بدنونه يې لړزول، د وېرې او ستروالي له کبله يې د سر ویښتان سپینېدل، داسې حال و چې پولیسو پیغلې راکش کولې خو د فوځیانو او چینایي مهاجرینو سره يې واده کولو ته اړباسي، او د سرغړوونکو ترکستاني پلرونو بدنونه د دورو په وارونو سره وریتیدل، د سپکاوي سره مل د توپکونو په ګونداغونو او لغتو وهل کیدل، د ښار لرغونې او ډېرې

پخوانۍ کورنۍ د ښار خڅه بهر تنستېدلې، کله چې شپه شي کوم غر ته پناه یوسي او یا پراخو بیدیاگانو ته مخه کړي.

ورځې شپې په غم او اندېښنه کې تېرېدلې، زموږ په ښار کې یو پیژندل شوی سړی و چې خواجه نیاز حاجي ورته ویل کیدل، هغه یو مفکر، دیني او په هیواد مین سړی و، په زړورتیا مشهور و، او ښه ازمايل شوی و، د قومول حیران خلک به هغه ته ورتلل او له هغه به یې د حالاتو په اړه پوښتنې کولې، خواجه نیاز به ویل:

تاسې د سوېې او بري لارې چارې او اسباب پیژنئ چې صبر، ثبات، مقاومت او تر مرگه جهاد دی، د محمد صلي الله عليه وسلم د کلمو او خبرو خڅه وروسته څه نوي نه شته، وگورئ! وسپنه یوازې وسپنه پرې کوي، ټول هغه څه چې زه پرې پوهیږم دا دی چې له شرف او عزت پرته قومونه مړه دي، ولو که خوراک څښاک کوي او سا اخلي، یوازې د دښمن کړنې مه غندئ بلکې په خپلې بې پروایۍ هم وژارئ او خپله تسلیمي هم وغندئ، ایا په دې هر څه پوهیږئ؟

خو د بغاوت څپه اوږدېږي او پراخېږي، د مرستې غوښتونکو اوازونه اوچتېږي، متروکې پورته کېږي او ښکته کېږي او لغړ بدنونه پرې کوي، ښځې یرغلگر لښکر ته بېول کېږي، سړي د بې ارزښتۍ خجالت او سپکاوي احساس کوي، لښکریان په زوره زوره خنداگانې کوي، له مستۍ خینجتي وهي او د ښځو بدنونه په خوند او خوښۍ سره احساسوي، لکه د خرڅ لپاره د وړاندې شوي څاروي لټون کوي، قومول لکه د دیگ بخار په څیر خوتکېږي، او د خپلې کینې د ایستلو لپاره هېڅ لاره نه مومي، امیر یې په زندان کې د یوازېتوب او عذاب خڅه ځورېږي او زه کمزوری سړی (مصطفی مراد حضرت) څه کولای شم چې ویې کړم؟ ماته زموږ د ښار زړور مشر خواجه نیاز حاجي وویل:

ای مصطفی! امیر ته دې زندان ته ورشه او ورته ووايه:

باید له زندانه د وتلو لار پیدا کړي.

(۲)

د زمکې پر سر د حق په اړه هېڅ دوه تنه اختلاف نه لري خو په نفسي غوښتونو کې د خلکو د ډوبېدو له کبله د حق څخه باطل او د باطل څخه حق جوړوي.

سره له دې چې زه د مانۍ د ساتونکو له جملې يو ساتونکی يم خو بيا هم د نرمو احساساتو څښتن يم، ډېره کمه بدي مې هم بدن له غصې ډکوي او سپکاوی مې د غچ طوفان ته تېل وهي، تر دې چې هغه خادمې هم زما سره مينه پيل کړه، تر پروڼه يې پر ما ملنډې وهلې او ما ورسره د زړه له تله مينه کوله، نن را ولاړو شويو حالاتو اړ کړه چې خپله رايه بدله کړي؛ خو ايا هغه څه چې د هغې رايې ته يې بدلون ورکړ د هغې احساسات يې هم بدل کړي، که نه؟

په دې کې مې ريښتيني وگڼه چې هېڅ نه پوهيدم، نړۍ هيجان اميزه او څپانده وه، خو اوس په قومول کې هېڅ هم په خپل حال نه و پاتې، چينايان زموږ د لويو سره واده کول خپل ثابت حق گڼي، د هغوی دليل ساده او اسانه دی او هغه دا چې ټول خلک سره وروڼه دي، هغوی گټونکي دي، او دې کار ته هم د يو رحمت او کرم په سترگه گوري، چې زموږ مېرمنې د قانون په سيوري کې تر لاسه کړي، نه دا چې د بنديانو او غنيمتونو په توگه يې واخلي، خو دا کار زموږ (ترکستانيان) له نظره يو ستر ظلم دی، هر کله چې چينايانو د الله په حکم پريکړې نه کولې له جگړې پرته بله لار نه وه، مطلب دا له دې پرته چې مرگ ته رهي شو بله لار نه شته.

جگړه زموږ په ماتې پای ته ورسېده، سره له دې چې چينايي قوماندان زموږ له اميره خورا کلکه محاصره چاپېره کړې وه بيا به يې هم د هغه ځينيو سړيو ته اجازه ورکوله چې ورسره وگوري کېدای شي، فرصت تر لاسه کړي، هغه قانع او خپله لور (اميره) قوماندان ته واده کړي، امير په زندان کې اعتکاف و، لمونځونه او فکرونه يې کول، د زمانې د بدلون له کبله درېدېده، د مانۍ څخه زندان ته ورسېد، له آمر څخه مامور شو، او اوامر له چا اخلي؟

له داسې يو سړي چې کافر دی، په الله او د هغه په رسول ايمان نه لري او د ماتې خورلو بادشاهانو د غمونو پوښتنه خو له ما وکړه، هغوی ډېر کم ژاړي، خپل دردونه په زړونو کې بند ساتي، همدغه دردونه د اور د بې رحمه طوفان په خپر پارېږي او غرمبېږي.

په داسې حال کې چې ټول اندامونه مې لړزیدل، د حیرانۍ په عالم کې د هغه خواته ورغلم.

مصطفیٰ حضرت ته! څه له راغلی یې؟

مور له تا پرته هېڅ هم نه یو.

تاسې نارینه یی، او دا د الله حکمت دی.

او نارینه تا غواړي صاحبه!

څنگه؟

ماته یې په حیرانتیا او تعجب وکتل، ما ځواب ورکړ:

دا خبره راته خواجه نیاز حاجي کړې.

څه یې ویل؟

امیر باید مور ته راو وځي.

امیر وخنډل، اوږده امسا یې راکش کړه، افق ته یې د تپي باز په سترگو وکتل، په

داسې حال کې چې غوسې یې په گریوانه منگولې خښې کړې وې، وویل:

زما سره د زندان کیلي گانې نه شته!

باداره! زندان دېوالونه لري.

امیر یو ځل بیا په خورا عصبیت سره وخنډل:

او زه به یې په یوازې ځان څنگه نړوم؟

خواجه نیاز تاته دا پیغام را استولی، که چېرې د زندان هغه کلي گانې نه لري چې

زندان پرې خلاص کړې، او نه هغه متې لري چې زندان پرې ونړوي، نو ستا سره هغه

عقل شته چې کولای شي تا په خپلو وزرونو سپور بهر راوباسي.

امير لړه شيبه غلې شو، بيا يې ماته وکتل او ويې ويل:
سمه ده، اوس ورځه او خواجه نياز ته ووايه چې امير سبا راځي.
زما امير هېڅکله درواغ نه و ويلې، او په خپله خبره کې ريښتيني و، زما سره يې
هېڅکله دهوکه نه ده کړې، ځکه مې بهر منډې کړې او د هغه پيغام مې خواجه نياز ته
ورساوه، خواجه نياز له بناره بهر د خلکو سره کېناستو، هلته يې خبرې کولې،
لمونځونه يې کول، څه به يې لوستل او د هغوی تر غوږونو به يې تازه خبرونه رسول،
خو د خواجه نياز په مخ اضطراب څرگند شو، سترگې يې په تشويشي ډول
وخرخيدې، لاسونه يې اسمان ته پورته کړه او په څه ويلو يې پيل وکړ:
ستا بښنه غواړو الله! ستا مرسته غواړو.

بیرته راوگرځېد او خلکو ته يې د خپل ژوند د تجربو خبرې پيل کړې، هغه به مور ته
ويل ناشونې ده چې خطرناکې پېښې په وپشلو او ټوټه ټوټه کولو حل شي، دا ډول
پېښې منځنۍ حل هم نه لري، بريالۍ هېڅکله هم مات شوي ته اصيل څيز نه ورکوي،
بلکه ټوټې ټوټې شيان او خخلې ورکوي، او زموږ بې وزله ملت، د ترکستان ملت
محاصره دی، موږ په زهرو لړلو نيزو، توپونو او اور مات کړو، د دې هر څه لمسون له
خورا ليرې ځايه کېږي، زه په نړۍ کې د صليبيت داعيان پيژنم، دوی زموږ د کمزورۍ
او سپکاوي فرصت غنيمت گڼي او زموږ په شا او خوا راټولېږي، ملي او سيمه ايزې
نعرې پورته کوي، دوی هر هغه څه غواړي چې موږ مسلمانان نېشت شو، ايا تاسې په
دې پوهېږئ؟

له همدې کبله دوی خپل فوځ او پوليس د دې لپاره بې واده ساتي چې زموږ پېغلې د
دوی سره واده ته اړ کړي، که داسې نه وای نو د دوی سره د بنځو ستونځه نه شته،
بلکه دوی د اصولو او ارزښتونو د منځه وړل غواړي، او دا يوازيني هغه څه دي چې
د کلونو کلونو راهيسې يې زموږ خپلواکي او ازادي ساتلې ده.

بندي امير پوهېده چې پايله يې مرگ دی، مور د مرگ کلمه خومره په اسانۍ سره وايو، يا يې په پانو لیکو بې له دې چې زموږ په زړونو د مرگ د ويرې ويجاړوونکي غبرگونونه اغېز وکړي، زموږ امير د مرگ په درشل ولاړ و، دا کوم اسانه کار نه دی، کله چې سړی مري نو تر شا نیمگړې ښایسته خوبونه پرېږدي، د مینې د هغه مست او ژوندي پسرلي سره خدای پاماني کوي چې لا مړوی شوی نه وي، کله چې انسان مري د خپل کوچني مستي کوونکي اولاد په سترگو کې گوري او د هغه په وړو وړو سترگو کې خوږې شعري قصبدي لولي، هغه سړیو او مېرمنو ته گوري چې ده ورسره مینه کړې او بیا دا تصور کوي چې یوې داسې لړې تیاره کندی ته به ورځي چې نه په کې حس شته او نه څه خبرې.

هلته به د اوږدې مودې لپاره پاتې کیږي، کیدای شي چې زرگونه کلونه وي، په قبر کې به بې سیکه او ناتوانه پروت وي، نړۍ لږوونکې پېښې به د هغه سره نژدې لمبې وهي؛ خو هغه به په هېڅ کې هم گډون نه شي کولای، کوچنيان به خاندي، خونبۍ به مسکۍ وي، ځمکه به زرغونه وي، باغچې به پانې نيسي او باغيان به کورونه پلتي، چټيات به وايي، شکونې به کوي، مسلمانانې به په ودونو مجبوروي، او هغه! هغه امير به د خارو لاندې ناتوانه پروت وي لکه د لرگي د يوې بد بويه ټوټې په څير، ايا مرگ ويروونکی نه دی؟؟

د قومول بندي امير چينايي قوماندان ته يو بيړنی ليک واستاوه، او د هغه څه له کبله يې بښنه وغوښته چې ځينې صادر شوي، هغه سره يې ژمنه وکړه چې موضوع په اړه به له سره په داسې ډول فکر وکړي چې گټه هم ولري او دوی وهم ژغورل شي، د قوماندان څخه يې د ليدنې غوښتنه هم وکړه.

چينايي قوماندان په خندان شو او لږه شېبه يې سترگې پټې کړې، د ښکلې اميرې او د واده د يوې سترې شپې په اړه يې فکر کاوه، د هغه خوند فکر يووړ چې تر لاسه به يې کړي، هغه مهال قوماندان ته په زړه کې داسې ورتيره شوه چې هر څه يې په واک کې دي، امکان نه لري چې څوک ترې بغاوت وکړي، دا هغه خيالونه دي چې ځواکمن

سوبمن ته هميشه ورغورځېږي، ولو که د څو شېبو لپاره وي، دا مهال نو بيا ټول بشریت ته د شفقت او خواخوږۍ په سترگه گوري، د يو ستر قادر او کبرجن د خواخوږۍ په سترگه، چينايي قوماندان امر وکړ:

امير راوئ! چې وگورو څه غواړي.

ای بې چاره اميره! راجه، مه خفه کيږه، په لاسو کې پراته زنځيرونه او مخکې وروسته د سپين سترگو بې ادبه چينايانو هغه ډلې درته زيان نه رسوي، چې په خپلو مانيو د کبر او غرور له کبله خپلې زيږې پوزې پورته پورته وړي.

درځه د قومول اميره! سترگې پټې کړه، خو د سپکاوي او تکبر نښې ونه گورې، په پوره احتياط روان اوسه، غوږونه دې د پوچو خبرو په وړاندې کانه کړه او سترگې دې د هغه نظرونو څخه پټې کړه، چې ستا د غم له کبله په کې خوند ښکاري او په پوره حماقت سره درگوري.

سبا مو په خپر قوماندانه!
ښه راغلاست اميره!

امير ځوړند سر کېناست، ټول غلي ناست وو، تردې چې قوماندان خپلو ډېرو کسانو ته د وتلو امر وکړ، کله چې خونه خالي شوه ترکستاني امير چينايي قوماندان ته ورنژدې شو او غلي يې ورته وويل:

دا ډول کارونه په تشدد او سختۍ نه حل کيږي.

چينايي قوماندان وويل:

تاته مې وخت درکړ خو له دې وروسته ما بله لار نه درلوده او تا په خپله ستا د لور سره زما واده رد کړ.

گرانه قوماندانه! کولای شو چې دغه کار په نرمۍ او اسانۍ سره حل کړو.

په څه ډول؟

زما سره يو نظر دی.

څه نظر؟

امير قوماندان ته خپل نظر وړاندې کړ، او هغه دا چې قوماندان به امير خوشې کوي، خو وکولای شي د شرعي علماو سره غونډه وکړي او په دې اړه ورسره بحث وکړي، شونې ده چې له هغوی څخه داسې ديني فتوی تر لاسه کړي، چې دا ډول واده مباح بولي، د همدې فتوی لپاره د پخوانيو کتابونو د خپتو څخه دلايل راوباسي، کله چې د علماو په لاسليکونو مهر شوې دا ډول فتوی په تر لاسه کولو بريالی شي؛ نو ستونزه حل ده، خاموشي خپره شوه او ټول په خوشحالی او نیکمرغۍ کې ډوب شول. چينايي قوماندان په خندان شو، په بریتونو يې لوبې پيل کړې او د ځان سره وگوتېده: فکر کوم موږ وخت تر بله سره نژدې کېږو، او زموږ تر منځ فاصله کمېږي، که ريښتيا ووايم، زه کولای شم تا د خپل امارت په چوکۍ پاتې کړم، مشرتابه زما خبره اوري.

قوماندان داسې په زوره زوره خنداگانې پيل کړې، چې امير يې وويرولو، امير چينايي قوماندان ته وويل:

بې شکه چې ته نېکمرغه او خوښ يې قوماندانه.

اميره! ټوله نیکمرغي او خوښي خو هغه مهال ده، چې زه تصور کوم اميرنه زما په غېږ کې ده، او له هغې مې خورا ښکلي او ښايسته اولادونه شوي، نژدې وي چې له خوښۍ ليوڼی شم، ژر ده چې موږ به يوه نیکمرغه کورنۍ شو، بيا به کوم غالب او مغلوب نه وي.

د انسانيت او ورورولۍ تر پردو لاندې پټه دغه احمقانه فلسفه زما لپاره تر ټولو زياته مبعوضه او د کرکې وړ ده، زما لور او د هغه په غېږ کې! څومره سپکونکې ده!! دا زه له همدې کبله کرکه او زړه بد او حساسوم او هغه مسکينه! د هغې مسکينې په څه حال وي کله چې د دې حيوان په پنجو کې پريوځي، د هغې په نرمو غوږونو کې خپلې شدلې غزلې ور وخځوي، زما لور به د دې وحشي سره ناسته ولاړه کوي؟؟؟ څه ډول؟؟ پوهېږم چې انسان يوازې غوښه، وينه او رنگ نه دی، انسان فکر او عقیده هم لري، هغه ستر شيان چې انسان پرې ايمان لري، دا ټول هغه څه دي چې زه ورته گورم،

ارزښت پرې لگوم او بيا يې په اساس مينه او يا کرکه کوم، فکر دی چې د غوښې او هډوکو ډېرې ته معنی، مقبولیت او روښتیا ورکوي، فکر په تنه راخپریږي، کالي ور اغوندي، داسې يې جوړوي چې په زړه پورې خدا وکړي، د مينه ناک په خیر خبرې وکړي او انسان ورڅخه جوړ کړي.

قوماندان وپوښد:

اميره! ايا باور لری چې د چينايي او ترکستاني ترمنځ توپير شته؟؟
هو! په ټوله معنی.

قوماندان امير ته په حيرانتيا وکتل او ورته يې وويل:

دا څه وايي؟

چينايي گټلې ده.

قوماندان په خدا شو او بيا يې وويل:

دا خو څرگنده خبره ده، موږ همپشه بریمن يو، دا کار زموږ تر لرغوني تاريخ پورې غزېدلی دی.

امير ځواب ورکړ:

د افیونو تر جگړې^(۱) او له هغې هم وړاندې.

د قوماندان د مخ رنگ بدل شو، د امير په اشاره پوه شو او زیاته يې کړه:

استعماري لوړوالی زموږ د شخصیت په پناه کولو نه دی توانیدلی.

تر لږه شیبه چوپتیا وروسته چينايي قوماندان وويل:

عالمان وايي چې موږ د لوړو صفتونو درلودونکی ملت يو.

څه ډول؟

---

^۱-د افیونو جگړې د نولسمې ميلادي پيړۍ په منځنيو لسيزو کې شوي چې يو لوری يې چين او بل لوری يې انگلستان، فرانسه، امريکا او روسيه وه، په دې جگړو کې لسگونه زره چينايان مړه او ټپيان شوي او جگړه د چين په ماتې پای ته رسيدلی. پښتو ژباړن

قوماندان د امير په لور راتاو شو او بيا يې په بشپړې پاملرنې سره تشریح پيل کړه چې د وراثت علماو ثابته کړی، د بيلگي په توگه که يو چينايي اروپايي ميرمنه په نکاح کړي نو زامن يې چينايي صفات خپلوي، او دا له دې کبله چې د چينايانو د بدن په حجرو کې د نسب موروثي صفات قوي او ځواکمن دي.

امير په حيرانتيا سره ځواب ورکړ.

د نسب موروثي صفات څه دي؟

نه پوهيږم اميره! خو هغوی همدا سې وايي.

ای الله! بيا نو ولی تاسې خپلې لونيې او کوچنيان پلورل.

دا د بدمرغۍ او بې وزليۍ ورځې وې، ماته دا غمجنې ورځې مه را يادوه.

د چينايي قوماندان د مخ رنگ يوناخايي تور شو، په زير مخ يې د کرکې او بدلون نښانې راڅرگندې شوې، پاڅيد او په وره خونه کې يې قدم وهل پيل کړل، د شرابو يو جام يې راپورته کړ، هيچانې غړپونه يې ورڅخه پيل کړل، په خپل ځان دروند شو، په داسې حال کې چې د خبرو او لهجې سره يې غوسه گډه وه وويل:

هغه مې څو کاله ولټوله، خور مې.

په جگړه کې ورکه شوې وه؟

يو چا د افبونو په جنگ کې تښتولې وه، د ځينې احمقانو گمانونه د منلو وړ نه دي، دوی وايي هغه مې مور له دې امله پلورلې وه، چې موږ ماره کړي، دا درواغ دي، درواغ دي، درواغ دي.

امير هم پاڅيد او ويې ويل:

مه خفه کېږه قوماندانه! زه چې کله د شريعت د علماو سره وگورم، تاته به داسې خبرونه راوړم چې خوشحاله دی کړي، اوس ماته د تگ اجازه کوې؟

د چينايي قوماندان مخ بېرته وځلېد، جام يې يو خوا ته وغورځولو، او ويې ويل:

د قومول اميره! کولای شى چې خپلواک ولاړ شى، د واده په شپه به بيا ډېر شراب وڅښو، بيا نخا کوو، سندرې به وايو او د نښځو سره به اړخونه لگوو.

وبه گورو چې جنسیتونه لوړ صفات لري، ما په ختیځ او لویديځ کې جگړې کړي او زه د تل لپاره غالب شوی یم، مرگ یو اسانه کار دی، چې ما یې په اړه کله هم فکر نه دی کړی، ځکه ترې وپېرېم نه، د مرگ سره له زر کرتو زیات مخ شوی یم، خو دا دی اوس هم جنگېرم، بري وړم، او په قومول حکومت کوم، زما ټوله نېکمرغي په دې کې ده چې بریالی اوسم، له دې پرته بل هېڅ ته نه گورم، خو تاسې په جنت او اور کې ډېر زیات فکر کوئ.

ځکه چې جنت او اور حقیقت دی قوماندانه!
خه ډول؟

تا دا اوس په لاس کې ډک جام نیولی.

هو

بښه نو هغه خوشحالي چرته ده چې دغه جام یې پنځوي؟
خوشحالي؟

هو، خوشحالي چرته ده قوماندانه؟

خوشحالي خو څه ماده نه ده، ما په دې اړه په خپلو غوره کتابونو کې هېڅ نه دي لوستي، هغوی د خوند او خوشحالی په اړه هېڅ نه دي ویلي، ځکه چې دا ماده نه ده. ته خو یې بیا هم احساسوی!

هو! او که چرته داسې نه وای نو ما به شراب نه وو څښلې.

نو معنی دا ده چې خوشحالي شته؟

بالکل امیره.

بښه نو زه غواړم چې لاس پرې ولگوم.

نه ته، او نه زه کولای شو په هغې لاس ولگوو.

امیر وگوښېده.

او ستر خوند او خوشحالي دالله په جنت کې ده قوماندانه! چې زه یې بې له جامه څخه احساسوم.

(۳)

امير په هغه ډول راستون نه شو، په کوم ډول چې تللی و، ما د هغه په مخ کې د يو بادشاه سترگې نه لېدلې، هغه اوس تر ټولو ښه کالي اغوندي، ساتونکي او سرتېري ورڅخه چاپېر دي، د مانۍ دروازي پرانيستې پرته دي، د ساتونکو او خادمانو زرين لباس په عقل منگولې لگوي، خو زما د بادار زړه مات دی..... ای خدایه!
زما خواته رانژدې شو او غلي يې وويل:

ای مصطفی! دا څه معنا لري چې يو سړی دې امير وي؟
زه يې د پوښتنې په مطلب پوه نه شوم، دوه زړی شوم، ژبې مې نه شول کولای وښوځېږي، په تشويش ناک غږ د مار په څېر وشنید:
وايه کنه احمقه!

په بنده بنده ژبه مې په گوښدلي اواز وويل:
دا چې اطاعت دې کېږي، شا او خوا دی دا ټول برم او عظمت وي.
ترڅه خدا يې وکړه او ويې ويل:
امير هغه خپلواک انسان دی، چې له ځانه راضي وي.

هغه چې زما ځواب وانه وړېد، په تاسف سره يې وويل:
ښه نو ازادي چرته ده؟ او بيا به زه له خپل ځانه څنگه راضي شم چې وينم دښمن په ځمکه کې په فساد لگيا دی، او کونښ کوي چې زموږ عزت په خاورو کې ولري؟ ای مصطفی! زموږ دين زموږ عزت او شرف دی.

بيا يې هغه لري غونډيو ته په لاس اشاره وکړه چې د ډېر لري والې له کبله ما نه شول کولای سمې يې ووينم، او ويې ويل:

هلته په غونډيو کې د اتلانو شپڼو يوه ډله اوسپږي، دښمن ونه شول کولای چې په هغوی غالب شي، د هغوی ښځې يې په زور په نکاح نه شوې کړای، هغوی د بزو

شېدې څښي، وړۍ اوبې، يواځې د يو الله عبادت كوي، له الله پرته له بل هېچا وېره نه لري، ايا پوهېږې؟ دوى سره له دې چې تاجونه يې په سر نه شته بيا هم بادشاهان دي، د هغوى څومره ارمان جن یم مصطفی!
ما په بشپړ باور وويل:

صیب! هغه خلك چې ته يې په اړه غږېږې ستا رعیت دی.
غلامان رعیت نه لري مصطفی! غلامان غېر له سپكاوي او ځنځيرونو بل څه نه پېژني.

امير مانی- ته غمجن او خواشینی ننوت، د كورنۍ غړي يې په شا او خوا راټول شول، له هغې وروسته ورته له هر لورې د علماو او د قوم د متنفذينو راتگ پيل شو، د شپې هغه تاريخي ناسته او غونډه تر سره شوه چې هېڅكله به هېره نه شي، د هغوى سره خواجه نیاز حاجي هم و، غټ غټ سړي ټيټ سرونه ناست وه، په هغوى پيکه والی او غم خپور و، امير وويل:

ای خلكو! بايد هغه ځای ته وروگرځو له كومه چې راغلي یو.
خواجه نیاز وپوښتل:

څه ډول؟

امير ځواب ورکړ:

دا چې د اميرانو او مشرانو څادرونه لري كړو، او بېرته د اوبنانو او گډو شپانه شو، بيا له سره جگړه پيل كړو، كه مړه شو، نو دا به د شرف وروستی حد وي، كه بريالي او ژوندي پاتې شو، په داسې حال كې چې ريښتيني اميران به يو، كولاى شو خلكو ته ووايو ماتې خوړلى امير نه وي، هغه بايد حكومت ونه كړي، د ماتې خوړلو واكمني زما په وړاندې په خپل ځان د ملنډو وهلو په څېر ده، زه امير یم خو په ما باندې چينايي قوماندان امر كوي، ايا همدا په خپله ماتې، ناکامي او بې وسي نه ده؟

نیاز حاجي كوښښ وكړ د مانی- پر افق د غم خپرې وريځې خوړې كړي، په لوړ او از يې غږ كړ:

امیره! مشرانو! مور باید د چینایي قوماندان سره د هغه په فکر کې موافقه وکړو. ټول را وپارېدل او وغرمېدل، په هغوی کې مخالفت، کرکه او سخته گډوډي پیل شوه، خو امیر مسک شو او په آرامۍ سره یې وویل:

زه د خواجه نیاز سره موافق یم، واده به زما په مانی کې وي، چینایي قوماندان به زما د گراني لور سره واده کوي، په همدې سره به د قومول د ملت فدیة ورکوو، او له یو داسې قتل عامه به یې ساتو چې هر څه له منځه وړي.

یو عالم چیغې کړې:

الله ...

امیر ځواب ورکړ:

الله زموږ سره دی، او موږ به نه سپکوي.

عالم بیا وویل:

څنگه به زموږ سره وي، چې موږ د هغه شریعت تر پښو لاندې کوو؟

گوښیدا او پسیسکې پیل شوی، ناستو خلکو په ټیټو غرونو بحث شروع کړ، هر یو امیر ته غوسه و، بیا به خواجه نیاز ته ورتلل، له شونډو پرته چې خوځیدې، لاسونو چې اشارې یې کولې او سترگو چې په حیرانۍ او احتیاط سره اوږدې را اوږدې نور هېڅ نه لیدل کېدل.

سبا چینایي قوماندان ته یو لیک واستول شو، چې په کې لېکل شوي و: امیر د قوماندان سره د خپلې لور په واده رضا شو، واده به د قومول په هغه مشهوره مانی کې وي، چې د قومول امیر په کې اوسېږي، ټولو چینایي مشرانو، ظابطانو او لویانو ته بلنه ده.

نژدې وه چې چینایي قوماندان له خوشحالی لیبونی شي، دیني نېوکه له نظره وغورځول شوه، او دا ځل د امیر او مسلمانو علماو پر ضد په قومول کې د غوسې او قهر څپه راپورته شوه، د پارېدلو خلکو وړې وړې ډلې په خوځښت راغلې، چې د علماو د فتوی او امیر د تسلیمۍ مخالفت یې څرگندولو، ځینو کونښن وکړ چې د

امير مانی په ډبرو وولي، اشغالگر لښکر د بغاوت د پراخېدو او انقلاب د پيل له وېرې نيت وکړ چې د دې پاڅون د منځه وړلو لپاره له سختۍ او تشدده کار واخلي، مگر زموږ د امير شرطونو پر چينايي قوماندان ټينگار کولو، چې هېڅ يو باغي ته به ضرر نه رسوي، خو ټول کارونه په امنيت کې پای ته ورسېږي او خلک واقعيت ته غاړه کېږدي.

خلک د وعدې سره سم په مانی کې راټول شول، او قومول يوې تورې درندې شپې په خپله غېږه کې راوغښت، د سړيو او عزتمندو په زړونو خورا سخته وه او نژدې وه چې په دې شپه په مانی کې هېنسوونکې پېښه رامنځ ته شي، دا مهال اميره خپل پلار ته راغله او ورته يې وويل:

پلاره! هېڅکله به ورسره واده ونه کړم، څنگه ستا اطاعت وکړم، او د الله نافرمانی وکړم؟ الله ستا او له ما زيات عزتمند دی.

الله همدا غواړي لوري.

الله له خبر پرته بل هېڅ نه غواړي.

شاید په هغه څه کې چې موږ وړاندې کړي خبر وي.

لوري په ژړا ژړا کې وويل:

اوس زه له تابه زاره يم، له بادشاهۍ به زاره يم، ما پرېږده چې ځم.

هغه يې په زرينو وينستولاس ورتبر کړ، ويې نازوله او ويې ويل:

د ليوانو په منځ کې به څه ډول سفر وکړي؟

دنته يې منډه کړه، او د ژړا اواز يې د زړونو رگونه غوڅول، ځان يې په يوه وړه خونه کې بند کړ، د مور په بيا بيا ټينگار يې هم دروازه نه پرانيستله، مور يې د دروازې له يو سوري وروکتل، د لور په لاس کې يې خنجر دی، مخ يې اسمان ته نيولې لکه لمونځ چې کوي، او له الله د بښنې دعا غواړي، مور يې وخت ضايع نه کړ، امير ته يې ورمنډه کړه او له هر څه يې خبر کړ، هغه په چالاکی سره د کوتې دروازه خلاصه کړه او وړاندې تر دې چې خنجر په خپله سينه کې نښاسي اميره يې ونيوله.

د چینایي قوماندان کاروان راوړسید، فوځي ساز او سرود ، په اور مستي کوونکي، او ځینې سیمه ایزې چینایي نڅاگرې هم ورسره ملگرې وې، د قومول بې وزله اوسیدونکي د ښار له زړه شیبه په شیبه لرې کېدل، د ونو لاندې یې په پټه الله ته سجدې لگولې، او یا یې د ویالو په غاړو دعاوې لوستلې، ځینو صوفیانو په پخوانیو مزارونو، او زرو مسجدونو کې، چې لایې شمعې او څراغونه مړه وه، خپلې زبیرې په اوبنکو لمدولې، زه د امیر د مانۍ څلا او چمتوالي ته حیران وم، امیر د غرونو د سپړیو یوه ځانگړې ډله لري، چې په مهمو مناسباتو کې یې رابلي، خو شاهي کاروان پوره کړي، او لکه چې ښکاري ښایست او ښکلا یې نوره هم زیاته کړي، امیر وېره درلوده چې کوم څوک څه غلطی او داسې حماقت ونه کړي چې خوشحالي په یو ثابت ناورین بدله کړي، له همدې کبله یې د مانۍ په داخل او بهر هر ځای کې د غرونو سپړي وپشلي او گمارلي وو، هغوی ته یې کلک او امر ورکړي وو، چې هېچاته هم د ننوتلو یا وتلو اجازه ورنه کړي، هر خوځښت او نظم په سختۍ سره مراعات کړي.

چینایي قوماندان د چینایي او ترکستاني قوم د پخوانۍ ملگرتیا په سلامتیا جام پورته کړ، څښل یې او څښل یې ..... تردې چې نژدې وه د نشې له کبله راپریوځي ، په وینا یې پیل وکړ :

کله چې د پخوانیو تقالیدو او د هغې له نفوذه خلاص شو، داسې احساس کوو، چې مور د نوې زمانې سپړي شوو، عصري سپړي د خپل ځان خدای دی، اسمان پرې واکمني نه کوي، او نه یې ناڅرگند قوت وپرولاي شي، زما مور به ماته ویل:

دا کار مه کوه! دارب خفه کوي.

خو ما به د هغې په مخ ورچېغې کړي :

دارب چېرې دی؟

هغې بې چارگۍ به اوبنکې تويولې، او په خپل لاس به يې اسمان، يا يو لوري او يا يو مسخه شوي بوت ته اشاره کوله، ما به خندل او هغه څه به مې کول چې زړه مې راته ويل، هغې ماته په حيرانتيا سره کتل، لکه چې ما کوم غټ جرم کړی وي...ها...ها...ها.....

چې خور مې وتښتول شوه مور مې هم په داسې حال کې مړه شوه، چې خپلې سينې پورې يې يو وړوکی بوت نيولی و، او کله مې چې مور مړه شوه د کور ټول بوتان مې د ډبرو لږو وورو په بدل کې وپلورل...ها...ها...ها... ای ترکستاني دوستانو، راحی چې د ټولو پخوانيو بد بويه اصولو د منځه وړلو په نوم يې وڅښو، برم زموږ لپاره دی، د انسان لپاره.

خواجه نیاز نا کراره شو، د يو عالم مخ هم تک سور شو، يو سړی ميرگيو ونيو هغه مو بهر وويست، د مانۍ په څنډو کې مو اوازونه واورېدل چې دا ډول ځور يې کولو، الله اکبر..الله اکبر...دا يې څلور ځل وويل، په لنډ وخت کې تورې وېرېښېدې، او زاړه توپکونه وچليدل، هغه جگړه ونښتله، چې له هرې خوا، له پاس کورونو، د ځمکې له منځه، د مانۍ د دېوالونو له پاسه، د غرونو سړيو پيل کړې وه، په لږ وخت کې د چينايي قوماندان، غټو ضابطانو او غټو سړيو جسدونه د مانۍ په دهلبزونو کې خپاره پراته وو، ټول چينايان ووژل شول، د قومول په لارو کوڅو کې وېره خپره شوه، ټول خلک له څېرمې راووتل او چينايان يې وژل، خپلې بدمرغه لورگانې يې راوستلې، په زندانونو او د پوليسو په مرکزونو کې بنديان يې ازادول، ځنې ژوندي پاتې چينايان وتښتېدل، ځينو زاری کولې، يا يې په ځمکه سجدې کولې، بښنه يې غوښته، په داسې حال کې چې په الله به يې خپل اسلام او ايمان اعلانولو.

امير د دې منظر په منځ کې د خپلې لور خوا ته ودرېد، خونړي منظر ته يې کتل، په داسې حال کې چې هغه يې په مينه ځان ته راثردي کوله وويل :

اوس کولای شم ووايم د قومول امير يم.

اميرې په تريخ انداز کې وويل :

خو هغوی به مو پرېنږدي ..

امير و خندل:

زه به د ټول ژوند لپاره امير يم، مطلب دا چې زه به خپله وسله ونه غورځوم، او يو ځل بيا به ماتې ونه منم، که چېرې ناکام شوو، نو د جهاد په لار کې به تر مرگه پورې ځو، همدا يواځنی لاره ده چې کولای شم د امير په څېر ژوند وکړم، په همدې لار کې امير مړ شم او د الله تعالی سره مسلمان مخ شم.

(۴)

رڼا ټولو خواوو ته وغزېده ، د قومول په څنډو کې د برياليتوب بيرغونه ورييدل ، گاونډيو ولسواليو ته د (روا غچ) خبرونه ورسېدل، هغه چې بيرغ يې زموږ امير او نوي قوماندان خواجه نياز حاجي پورته کړی و ، سره له دې چې ما شخصا د خپل دين او هيواد د غچ په څپه کې په سختۍ سره گډون کړی و ، خو ما داسې احساس کاوه چې گرمه جگړه لا تر اوسه نه ده پيل شوې ، ځکه چينايان به دا کار به له دې چې زموږ شنه ځمکه په وينو رنگ نه کړي په همدې حال پرېنږدي ، ما ځان په داسې حال کې وموند چې د مرگ او ژوند په اړه مې فکر کولو ، کله چې د هر شي لپاره پای وي نو بيا ولې د الله سره له ملاقاته وېرېږو ؟ چې د شهيدانو برخليک جنت دی ؛ نو بيا ولې د مرگ په کرونده کې په شجاعت سره له گډېدو سست شو ؟ ، زموږ عالمانو په مسجدونو کې موږ ته ويل موږ غوره امت يو ، چې د خلکو له منځه را ايستل شوي يو ، او ما به زموږ په منځ کې د چينايانو واکمنۍ ته کتل ، داسې احساس به مې کاوه چې موږ سپک امت گرځيدلي يو ، يوازې سپکاوی راسره مناسب دی ، قدمونه يې کرکجن بند سست کړي دي ، کرامت او انسانيت يې يو داسې قوم له منځه وړي چې په الله ايمان نه لري .

دا دې زه تاته راغلي يم .

نجمه الليل ! ته دلته د څه لپاره راغلي ؟

ته زما روح او ژوند يې ، ما وليدې چې چپ او بني لور ته دې تورې وهلې ، او د اتلانو په څير دې جگړه کوله ، نو ستا مينې ويلې ويلې کړم .

د ځان لپاره بل سړی وگوره ، ای نجمه الليل !

ته هغه څوک يې چې زه يې لتوم مصطفى !

بيا مې تورې شپې او هغه رازونو او يادونو ته وکتل چې په دې شپه کې پټه دي ، له ځان سره وگونيږم .

شپه دېر د اروونکي رازونه له ځانه سره لري ای نجمة!
نن د دوه ميينو بنايسته شپه ده.

ما ته رانژدې شوه، زما يخ لاس يې ونيو او ويې ويل:
زموږ شاته د مانۍ باغ دی، بنايسته خوشبويي ترې راځي.
ما وويل: ما تر پرونه د واده په اړه فکر کاوه؛ ځکه چې کوم ارزښتناک کار مې نه
موند چې ويې کړم.
او نن، ای مصطفیٰ حضرته؟

نن د زړه خوښۍ په اسمان کې زړوندي دي، د يو ستر جهاد پورې نښتي دي.
جهاد تا د دې نه نه منع کوي چې ما ځان ته نژدې کړې، موږ کولای شو چې جگړه
وکړو او هم اولادونه وزیروو.
ای نجمة اللیل! شپه زموږ لپاره چمتو نه ده.

ښه نو بیا کله؟؟

یوازې الله پوهیږي.

ماته يې په دردناک نظر وکتل او په غوسه يې وويل:
تاسې څوک یئ؟ ایا تاسې باور لری چې کولای شئ میلیونونه چینایانو ته ماتې
ورکړئ؟ پریږده چې واده وکړو او له دې ښاره ولاړ شو.
ما یوه ترخه خندا وکړه، او په داسې حال کې چې د هغې کوچنی ورغوی مې په زوره
زور کولو په غوسه مې وويل:

هغه کوم ښار دی چې موږ ته به په کې ژوند خوږ شي؟ وباء د ختیځ له لورې راتلونکی
ده، مرگ د لويديځ له لورې را روان دی او موږ حيران یو، زموږ لپاره مرگ او ژوند بل
په هیڅ ځای نه شته مگر په همدې ځای کې.

مخکې تر دې چې مرگ نژدې شي، ته د یو مړ زړه سره ژوند کوي.
زه د جگړې لپاره په وزگار ځان ژوند کوم.

مصطفی! جگره د کوم کار مخه نه نیسي، وگوره! گلان غتیږي او نمو کوي او حاملې خپل اولاد زیږوي، شپانه د غرونو په لمنو کې سندرې وايي، خلک کړي او ریښي، او ته د یو جره راهب په خیر غواړې چې د جگرې او د جگرې په اړه له فکره داسې یوه صومعه جوړه کړې چې ته پکې یوازې وي؟

د هغې خبرې زورورې او اغیزمنې وې، د ریښتیا په بنایست سمبالې وې، له الفاظو یې د تود او پاروونکي ژوند خوشبویی راتله، پام مې شو چې له تندي مې خولې بهیږي، او داسې احساس مې وکړ چې متشدد اعصاب مې په ورو ورو ر سستیږي، سترگو مې د غرونو شنو لمنو ته کتل چې طلايي سپوږمۍ بنایسته کړي وه، د یخې او خوږې هوا ژور تنفس مې و اخیست، او بیا مې وویل:

زه ستا سره مینه کوم نجمة اللیل.

دا به کله وي؟

له هغه وخته نژدې چې ته یې تصور کوي.

ما یو ډول خوځښت او د اسونو اواز واورید چې منډې وهي، بگۍ کړپارې کوي، گډ وډ اوازونه راځي، سیوري او جسمونه مې ولیدل چې دلته او هلته خوځیږي، زه پوهېدم چې د وروستیو غټو پینو د بحث لپاره به یوه ستره غونډه جوړیږي، او هغه څه چې د دې کار د غبرگون په توگه به راڅرگندیږي دومره ستر او ویروونکي وي چې هېڅ اندازه نه لري.

نجمة اللیل اوس څه.

هغه د شپې په تیاره کې لاره، د یو نرم خیال په شان روانه وه، او داسې بریښېده چې د ملایکو د وزرونو په څېر خپخپارې لري، شنې سترگې یې د ملغلرو په څېر ځلېدې، د ژوند بنایست او سیک شیندونکې سپین مخ یې د یوې سپیڅلې مسکا په رڼا کې بریښنا کوله، سره له دې چې هغه د ماڼۍ له یوې جانبې دروازې ولاړه بیا یې هم انځور زما په زړه او روح پورې خوړند پاتې شو.

د قومول د امير په ماڼۍ کې يوه ستره غونډه جوړه شوه، د قوم مشران، عالمان، مفکرين او نظامي قوماندانان ورته راغلي وو، همدا راز د ختيځ ترکستان تابع د نورو ولسواليو ډېرو خلکو هم په کې گډون کړی و، د قومول امير په خبرو پيل وکړ او روښانه يې کړه له هغې جگړې چې تيره ورځ ونښته هېڅ خلاصې نه و، يوازې قومول نه، بلکې د ټول ترکستان ملت په دې نه دی راضي چې اسلامي تعاليم يې تر پښو لاندې شي، چينايي قوماندان له خپلو ټاکلو قوانينو په شا کيدل نه منل، غير له هغه ټکره چې رامنځته شو بلې بله لاره نه وه، يو شمير خلک زمور اقدام ته د حماقت په سترگه گوري، ځکه چې مور يې د خطرناکو پايلو په اړه فکر نه دی کړی؛ خو ايا له دې پرته له تسليمۍ سوا بل بديل و؟

پخوانۍ تسليمۍ مور ته ډېرې بدمرغۍ راوړي دي، د ماتې خوړلي د تنازلاتو هېڅ حدود نه وي، له همدې کبله د يو قوي گذار اړتيا وه، غير له دې چې په پايلو کې يې فکر وشي.

يو تن د هغه په خبرو د نيوکې په توگه داسې خبرې وکړې چې ورڅخه څرگنديده څه چې پيښ شول يوه ستره تېروتنه وه، ځکه چې د ترکستان سره دومره ځواک نه شته چې د چين له ځواک سره سم وي، اته ميليونه ترکستاني ځوانان نه شي کولای د چين د هغه ملت په وړاندې ودرېږي چې شمير يې له څلور سوه ميليونو څخه اوږي، له همدې امله ممکنه وه چې يو وفد مو لوړ پوړي چينايي حاکم ته استولی وای، او د هغه سره مو د روغې جوړې مذاکرات کړي وو، نو کېدای شول چې هغوی په دې سختۍ کې اساني راوستی وای، او هغه ظالمانه قوانين يې لغوه کړي وای چې زمور د دين او برم سره په ټکر کې دي، هغه څه مو چې په جگړه نه شول تر لاسه کولای روا وه چې په سياست مو تر لاسه کړي وای، يعنی په خبرو او مذاکراتو.

ځينو پخوانيو سياسيونو چې غونډې ته حاضر شوي وو د دې خبرو پلوي وکړه او داسې وړاندیز يې وکړ چې د ختيځ ترکستان لپاره ټاکل شوي عام چينايي حاکم ته دې

یوه جرگه او هیئت واستول شي خو خواجه نیاز حاجي په لاس اشاره وکړه او په قهر یې وویل:

ای خلکو! که کوم پلاوی مو واستاوه نو تاسې ته به یوازې د هغوی د ذبحې خبر راورسېږي، لکه گډه چې حاللېږي، چینایان به مور ته هغه څه ونه بښي چې په قومول کې یې عسکرو ته ورپېښ شول، زما نظر دا دی چې له جگړې پرته بله هېڅ لاره نه شته، که چېرې همداسې پاتې شو، او د بحران لپاره سوله ایز حل لټوو، مور په دې ډول خپل وخت ضایع کوو، خو چینایان به هېڅکله هم خپلې وینې هېرې نه کړي، دوی به له کوم سببه سختي کوي، وژنې کوي او غچ اخلي، نو په دې کې مو څه فکر دی چې دلته یې مور یو قوماندان وواژه، په عسکرو او افسرانو مو ورته خاورې واړولې.

خواجه نیاز حاجي یوناخاپي پاخید او په لور اواز یې غږ کړ:

ما واوریدل چې تاسې د څلور سوه میلیونه چینایانو خبرې کولې، لکه چې تاسې دې غوندې ته د چین د یو هیئت په توگه راغلي یاست نه د سرښیندونکو مسلمانانو د یوې ډلې په توگه، که چېرې تاسې لښکرې د هغوی په شمیر قیاس کوئ نو په خدای قسم، که چېرې لمړنیو مسلمانانو هم ستاسې په څیر فکر کړی وای، نو اسلام به بیا نه و خپور شوی، او نه به په ځمکه کې د الله بیرغ پورته شوی وای، داسې فکر کوم چې تاسې د الله تعالی دا قول نه دې لوستې چې فرمایي: **﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ﴾** (البقرة: ۲۴۹)، دا چې مور د خپل دین په نه احترام خپل مخالف بد گڼو، نو ای د مسلمانانو ټولگيیه! باید قرانکریم خپل امام وگرځوو، همدا د دنیا او اخرت د خیر ضمانت کوي.

په خدای قسم چې دښمنانو پر مونږ حکومت نه دی کړی، او نه زموږ ورمیرونه په لاس کې ورغلي دي، خو یوازې او یوازې له دې کبله چې مور د خپل دین سره نا اشنا یو، او خپل قرآن مو شاته غورځولی دی، زه د الله سره ژمنه کوم خپله وسله به تر هغې نه

ږدم، چې د هغه الله سره مخ شم، او يا د خپل دين او هيواد غچ واخلم، نو د هغه چاچې مور او پلار مسلمانان وي زما پسې دې راځي.

خواجه نياز حاجي د امير له ماڼۍ ووت، د هغه زېرمو په لور ولاړ چرته چې د وژل شويو چينايانو وسلې ايښودل شوي وي، ټول د هغه پسې روان شول.

زه هم د پاريدلې ډلې سره روان وم، خپل روح راته نوې زيريدلې ښکاريدې چې د مايوسۍ په تورو تيارو کې راپورته شوی دی، هېچا هم د چينايانو په لويو فوځونو کې فکر نه کاوه، هر سړی له بله د دې لپاره مخکې کېده چې وسله تر لاسه او څه ذخيره ومومي، د شمېر زياتوالی او د چينايانو سره د تجربې د فوقيت په گډون ټول اعتبارات د جنگياليو د پښو لاندې وغورځيدل، عاقلانو دا يو ډول ليونتوب گڼلو، ليوالو او شوقمنو داسې تصور کاوه په ځمکه هېڅ داسې قوت نه شته چې د پاڅونوالو پرمختگ ودروي، او په الله ژورو ايمان درلودونکو داسې انگيرله چې جگړه په هغوی باندې فرض شوی ده، او جگړه بايد دوام ومومي، عبرت په وړاندې تگ او د باغيانو او کافرانو سره په مقابله کې دی، بری او ماتې د الله په لاس کې دي او د مرگ څخه داسې يو شی جوړ شو چې هېچا ورته پاملرنه نه کوله.

شپانه د خپلو کليوالو سندرو سره له غرونو راکوز شول، بزگران د خپلو شډلو جامو سره په داسې حال کې راغلل چې په لاسونو کې يې زنگ وهلې تورې وې، کلمې يې ويلې او تکبيرونه يې ويل، د ماڼۍ له لور برجې مې وکتل چې ټولې لارې په خلکو ډکې دي، سترگې مې په هغه هميشنيو منارو او گمبزو ولگيدې چې زموږ سترو نيکونو جوړې کړي دي، او په دې توگه زموږ گران هيواد يو زرین سبا پيل کړ، شنه باغونه او ثابتې ودانۍ يې د هميشه والي او قوت داسې يو انځور و چې الله تعالی يې ساتنه کوله، ژر ژر رابنکته شوم، د زينې په اخر کې مې هغه بيا وليده:

څه غواړې نجمة اللیل؟

په داسې حال کې چې ښايسته اننگي يې په اوبښکو لاملده شوي وو ويې ويل:

ايا ته هم ځي؟

لهجې يې درانده غمونه ورکول.
ايا ته فکر کوي چې مصطفی به اسونو ته د خوراک ورکولو او گډو د خړولو لپاره پاتې شي؟
ايا ټول ځي.
هو، د سپکاوې په سيوري کې ژوند هېڅ معنی نه لري.
ماته يې په يو اوږد نظر وکتل او ويې ويل:
زړه مې وايې چې ته به بيرته رانه شې.
که ته په رښتيا ما سره مينه کوي نو زړه به دې په دې کار الوتې و.
د ډېرې زياتې مينې سره وېره هم ملگرې وي.
سر مې وڅوځولو او ورته مې وويل:
ويره؟

هو، تاته درواغ نه وایم:
ای زما گراني حقيقي مينه نه مړه کيږي، او نه ورته ويره رسيږي، که مينه شريفه وي،
نو پاتې به شي، برابره ده که مور مرگ په خپله غيږ کې واخستو او که زموږ لپاره
ژوند ليکل شوی و.

لاس يې اوچت کړ او په مينه يې زما په مټ راکش کړ:
ما تر اوسه د نورو ميرمنو په څير د مينې خوند نه دی څکلی.
هغې زما سترگې ډېرې لرې وشرلې، ما له ځانه سره ويل (هغه شپې چې ما په کې ستا
په اړه فکر کاوه ډېرې ښايسته شپې وې، محرومتيا او ځان ساتنې صوفيانه معنا
درلوده چې زما زړه به ورته نخيډه، آه که ته خبره شې، زړه مې همدا اوس هم په
خوشحالی ټوپونه وهي، زه پوهيږم چې له مېنې ډک يو لوی زړه لرم، او ستا خيال به
د جگړې په تکه توره تياره کې هم ځليږي، زه به ستا او له خپل برمه دفاع کوم، برم او
عزت د هغې عقيدې يوه برخه ده چې الله يې پر موږ نعمت کړی، کله چې موږ راستانه
شو واده به وکړو.

ای نجمۃ اللیل! خپلې امیرې ته ولاړه شه ، هغه اوس یوازې ده، سړي ووتل، سړي په
دې ستره او نه هېرېدونکې بنایسته ورځ کې ووتل نو لازمه ده چې تاسې یې په اړه
سندرې ووايئ، د اصولو جگړه ده نجمۃ اللیل! سړي جوړوي همدوی به ریښتیني او
حقیقي سړي گرځي.

(۵)

هغه زارئ کولې چې د ځان سره يې بوځي، اوبسکې يې تويولې چې اجازه ورکړي د سړيو سره د مرگ، سختۍ او اور په لور ولاړه شي خو د قومول امير خپلې لور ته وويل:

ای زما کوچنی اميرې! ته پوهېږې چې سړي د دښمن سره د مخامخ کيدلو توان لري او مرگ خونبوي، نو خپلې ميرمنې په خيمو کې پريرېدي.

سړي له هر لوري راغلل، په هره خوا ولاړل، يرغلگرو د دې سترلښکر په منځ کې خپله لاره ورکه کړه، هغه لښکر چې ختيځ ترکستان يې له يو سره تر بله ټول نيولی و، لښکر سره جلا جلا شو چې دلته او هلته يې امان غوښتلو، روسانو دغه پيښې له نژدې څارلې، د روسانو مشر خپلو پلويانو ته امر وکړ چې د ختيځ ترکستان انقلابيانو ته د مرستې لاس ور اوږد کړي، يو پلاوی يې خواجه نیاز ته واستاوه او هغه ته يې د جنگي مرستې وړاندیز وکړ، نیاز د خپلو ملگرو سره په دې اړه څيړنې او خبرې پيل کړې، په پای کې نیاز خپلو جنگي قوماندانانو ته وويل:

زه پوهيږم چې روسيه څه غواړي؟ زموږ لپاره خپلواکي نه غواړي، له پخوا په دې لټه کې دي چې زموږ په هيواد کې خپلې پښې ټينگې کړي، او دا کار زموږ د شتمنيو د ترلاسه کولو په طمه کې کوي.

يو تن وويل:

ولې موږ د روسانو سره ايتلاف نه کوم چې چين له منځه یوسو؟
که موږ په خپله د خپلې ځمکې د ازادولو توان نه لرو نو بيا د خپلواکۍ مستحق نه يو.

دښمن مو سخت زړی او جگړه مار دی، نو که موږ خپله د شيطان سره ايتلاف وکړو،
نوهم به د ظلم مخه نيول شوې وي، او هم به مو څوک ملامتولای نه شي.

نیاز وويل:

لږ انتظار وکړه ملگریه! روسیه یو بل دښمن دی، هغه په داسې وخت کې د مرستې په اړه فکر وکړ، چې ویې لیدل مود په خپله بریالي کیږو، اوس نو هغه په ارزانه او نژدې لارو خپله موخه تر لاسه کوي، ای خلکو! کفر یو ملت دی، تر ټولو ستر ایتلاف هغه دی چې زموږ ملت د ختیځ څخه تر لویدیځ او شمال څخه تر جنوب پورې په کې راټول شي، دا ایتلاف به یوازې او یوازې د الله تر سیوري لاندې وي (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ) (الممتحنة: ١) د الله کلام دا ډول وینا کړې ده.

د روسی هیئت سره په وروستی ناسته کې نیاز وویل:

زموږ په اړه ستاسې له نیک نیته مننه کوو، خو موږ به د دښمن سره یوازې جگړه کوو.

د پلاوي مشر وویل:

تاسې به تر اوږدې مودې ټینګ نه شئ، زموږ سره باوري معلومات دي چې د لویدیځ په وروستی څنډه کې د چینایانو په پلازمینه کې ستر فوځونه په خوځښت راغلي خو ستاسې انقلاب له منځه یوسي.

نیاز په غوڅه توګه وویل:

موږ ستاسې ملګرتیا ته ښه راغلاست وایو، خو ستاسې د مشروطې مرستې څخه معذت غواړو، زموږ خلکو پریکړه کړې چې ستاسې لښکر، تجربه کارانو او تجارانو ته به زموږ په هیواد کې د ډېره کېدو اجازه نه ورکول کیږي، اوس ته پوهیږې چې دا کار زما په لاس کې نه دی، دا یو راپاریدلی ملت دی چې خپله نقشه په خپله جوړوي.

انقلاب په خپله لار روان و، د نیاز خلک په هر ځای کې خپاره شول، د مستبدو سړیو د ګوزارونو لاندې د چینایانو کلاوې راوړیدې، په ختیځ ترکستان د چین واکمني سسته شوه، او چین په وژونکي حیرانتیا کې وغورځید، چین له روسیې څخه د مرستې غوښتنه وکړه، روس په دې شرط موافقه وکړه چې د چین او د روسیې ترمنځ به داسې معاهده کیږي چې یو شرط به یې دا هم وي چې روسیه حق لري په ترکستان کې سوداګریزې نمایندګۍ جوړې کړي، او هر هغه څوک چې د روسیې تابعیت لري

کولای شي په دې هیواد کې وگرځېږي، همدا راز سیمه ایز واکمنان نه شي کولای د روس د وارداتو تحقیقات وکړي.

جگړه نوره هم سخته شوه، مورږ به په غرونو گرځېدو، په ویالو او خرځایونو کې موزلونه کول، روسان به مو لیدل چې وسله ورسره ده او د چینایي حاکم سره د سپړیو او وسلې په برخه کې مرسته کوي، لیدل مو چې د چینایانو تر واک لاندې ښارونه له روسانو ډک شول، هغه روسان چې په خپله گټه تبلیغات به یې کول، سترو دولتي کسانو ته به یې رشوتونه ورکول، او د هغه خواجه نیاز له منځه وړلو ته به یې هڅول او لمسول چې پرون یې غوښتل ایتلاف ورسره وکړي.

تر دې زیات لا دا چې روسانو به ځینې طبقې خلک په ځینو نورو لمسول او د هغوی په منځ کې به یې فتنه او نښتې رامنځته کولې، له بلې خوا وسلې وکولای شول چې د چینایانو قوت او ځواک پیاوړی کړي، لکه څرنګه چې فکري تخریب وکولای شول قوي سپک کړي، او د ستر ملي یووالي جوړښتونه او اړیکې وشکوي، دا مهال مورږ خونړیو جگړو ته ننوتو چې زرګونه سپړي یې قرباني شول، مورږ له څو ستړیو میاشتنو وروسته ځانونه وسلې، مال او خوراک ته اړتیا ولیده، له بلې خوا باید ټپونه هم درمل کړو او د روسي او چینایي ډاروونکي فشار له کبله آرام هم وکړو، ځکه نو غرونو ته مو په شاتګ وکړي.

چینایي حاکم وکولای شول چې له نوي سره خپله واکمني کلکه کړي، په داسې حال کې چې مورږ بشپړ بریالیتوب ته خورا زیات نژدې شوي وو، د غرونو په ناوونو، غارونو او څنډو کې خواجه نیاز زموږ په منځ کې گرځېدو او ویل به یې:

ای خلکو! جگړه سیالي ده، یوه ورځ به ستا وي خو بله ورځ به ستا د دښمن، او مورږ د الله سره ژمنه کړې چې تر هغې به نه تسلیمېږو چې یا بریالي شو او یا شهیدان.

په خپلو قوي او اغیزناکو سترګو به یې هغو وریځو ته کتل چې د غرونو لوړې څوکې به یې لکه د تاجونو په څیر پوښلې وې، خپل نظر به یې په پراخو خرځایونو گرځولو او

د هغه ورځې خوبونه به يې ليدل چې زموږ سړي هر هغه شر او خطر له منځه يوسي چې زموږ پاكه ځمكه يې ناولې كړې ده او په خدا به يې ويل:

دا دې روسانو ته گورئ څوك چې تيره ورځ زموږ د مرستې لپاره راغلي وو اوس د مرستې لاس زموږ دښمن ته ور اوږدوي، ايا باور نه كوي چې نن ورځ هغوى زموږ د مصيبت سبب دي؟

بيا به خواجه نياز په خدا خدا خپلې ځينې خاطرې ويلې:

اى خلكو! مه خفه كيږئ، له پخوا راهيسې كليسا ستاسو د منځه وړلو كوښښ كوي، روسيه يې زموږ په اسلامي هيوادونو د بريد لپاره لمسوله، ځكه كليسي دا نه وه هير كړي چې زموږ پياوړو جنگياليو د تركيې مرسته كړې وه، او په صليبي جنگونو كې د اسلامي نړۍ مرستندوى وو، اى اتلانو! زموږ هيواد ماضي لري، تاريخ لري او يو ستر تمدن او كلتور لري، زموږ ځمكه كې ډېرې شتمنۍ دي.

له زرو زيات سببونه شته چې هغوى يې زموږ ظامعين گرځولي، او تر ټولو مهم دا دى چې موږ مسلمانان يو.

***

په غرونو كې څو سختې مياشتې پاتې شو، هلته هم د تمرين او د پيښو له څاره غلي نه كېناستو، د چريكي جگړې مو تنظيمولې او كمينونه مونږ نيول، وروسته له دې چې د يو ستر بريد لپاره چمتو شو، خواجه نياز راوغوښتلو، له موږ يې وغوښتل چې پټ شو، په هيواد كې خپاره شو او خبرونه راټول كړو، د دښمن احوال او د هغوى په نظام كې د كمزورۍ نقطې وڅېړو، د ټولو له منځه يې ماته د شرف تمغه راپه غاړه كړه او راته يې وويل:

اى مصطفى حضرت مراده! ته د هميشه لپاره د يو ستر سرتيري په څير وې، د دې تمغې په دركولو سره زه يوازې خپله هغه ستاينه څرگندوم چې زما زړه يې ډك كړى دى، او هيله لرم چې تاسې به ژر راستانه شئ، زموږ سره ډېر وخت نه شته.

مور په بیلا بیلو خواوو پټ ولاړو ، غمژن قومول په تیارو پوښلی و ، ځکه هغوی په ډېر لږ شک هم خلک اعدامول ، او د کاشغر اوسیدونکو نه شول کولای چې د خپلو اتلانو سره وگوري ، ځکه چې هغوی خو یا پټ شوي و ، یا غرونو ته تښتیدلي ، یا ځینو د چینایي حاکم تائید کاوه ، یا د روسي متخصصینو سره گرځېدل ، د یو انسان لپاره گرانه ده چې د زیات تشدد او هغو مستبدینو تر منځه چې رحم نه لري د حقایقو تر منځ توپیر وکړي ، په اورومچي کې د شیانو نښانې بدلې شوې ، ماته داسې بریښیدل چې غیر له چینایانو او روسانو نور مخونه نه وینم ، شیطاني لښکرې سرونه ښوځوي ، سترگې کړوي او غوږونه د شور نه ډکوي .

په دې ډول له یو ځایه بل ته او له یو ښاره بل ته تلم ، تر دې چې قومول ته راستون شوم ، په تور او غمجن ځان مې د نجمة اللیل لټون پیل کړ ، ای زما جادوگرې محبوبې چرته یې ؟ زړه مې له دردونو ډک دی ، داسې احساس کوم چې د هغې تمغې وړ نه یم چې قوماندان مې یوه ورځ په سینه راځړولې وه ، په داسې حال کې د تمغو هېڅ ارزښت نه شته ، چې دښمن ځي راځي او د هیواد د زامنو بدنونه په قمچینو لولپه کوي ، یا یې زندانونو ته وړي او یا یې د غرغړې په لرگیو راځوړندوي ، په مری کې د غرغړې پری احساسوم ، او ستونې مې د مرگ له تریخوالي ډک دی ، خو له دې سره سره مې د نجمة اللیل لټون کاوه ، په قومول کې د امیر مانی ته ولاړم ، د تېرو یادونو مانی ، د قهرجنې مینې مانی ، د عاطفې او بغاوت مانی ، د جذابو وعدو مانی ، مانی راته د یوې پخوانۍ ارزښتانکې ودانۍ په څیر څرگنده شوه ، چې له پخوانیو په مېراث پاتې وي ، لویې او دنگې ونې یې د کلونو تېرېدلو رانسکورې کړي ، او زړې شوې وي ، هر شی زړېږي او ناروغه کیږي ، او بیا اوبښکې او غمونه پیدا کوي .

ای مورکۍ ! نجمة اللیل دې لیدلې؟

چې ومې پوښتله ، زړې ښځې سر راپورته کړ ، په کمزورو سترگو یې راته وکتل او ویې ویل .

زه دلته له سلو کلونو راهیسې ژوند کوم خو دا نوم مې کله هم نه دې اورېدلې .

په امسا يې تكيه كړې وه، خو قدمه وړاندې لاره، او بېرته راستنه شوه، ودریدله، سترگې يې د لمر په رڼا كې سرې شوې وې، په لړزیدلي لاس يې اشاره وكړه او ويې ويل:

ته په دې ښار كې نا اشنا يې؟

نه زه دهمدې ځای يم.

له سترگو يې اوبنكې راتلې شوې او ويې ويل:

گمان مې وكړ چې ته له غرونو راغلی يې، زه د خپلو څلورو اولادونو په لټه كې يم، هغوی ولاړل او بېرته راستانه نه شول، كاشكې مې څوك هغوی ته بوځي، دلته د خپلو كونډو لونیو سره له تنهایی سترې شوم، مېړونه يې د پسونو په څېر حلال شول، او بل دا چې زموږ سره ډېر ماشومان هم دي، په چينايانو او روسانو دی لعنت نازل شي.

له بوډی ښځې په خپله لار ولاړم، په د اشغال شوي قومول كې گډېدم، ناڅاپه مې په هغه سترگې ولگېدې، دا زما پخوانی ملگری دی.

بې له دې چې په ځان پوه شم د هغه نوم مې په زوره واخيست، منصور درغا!

هغه سړی ماته راژدې شو او ويې ويل:

مصطفی مراد حضرت! دا ته يې؟

موږ دواړو گرمه غېږه وركړه، بيا يې زما لاس كش كړ، يو پټ او خوندي ځای ته يې بوتلم چې هيچا نه ليدلو، او يوازې كېناستو.

څه حال دی منصوره؟

منصور درغا له غمه ډك اسويلی وكړ او ويې ويل:

د (ایلي)، (اقصو) او (چوچك) په ولسواليو كې انقلابيان وژل كيږي، د (شهيار) ښار په بند، ځورونې او بد غچ اخته دی، په (كوچار) او (آلتای) ښار كې هم دا حالت روان دی، په هر ځای كې ظلم دی، دښمنان سرونه پرې كوي او پلانونه جوړوي، هغوی

یوازې په جگړو، سوداګرۍ او تبلیغاتو کې متخصصین نه لري، بلکې د تعذیب، قتل، د مسلمانانو او اسلام د له منځه وړلو متخصصین ورسره دي. د منصور درغاله سترګو او بڼکې روانې شوې او د دلیل په توګه یې وویل:

ایا الله په دې رضا کیږي؟

ما په دردناکه توګه وویل: طبیعي خبره ده چې نه.

د منصور درغا خبره بدله شوه او ځواب یې راګرې:

بیا نو ولې مور په دې حالت کې پرېږدي، چې عذاب راګول کیږي او د ذلت سره مخ کیږو؟؟

الله عادل دې منصوره!

خو ظلم ټول امت د غمونو په طوفان کې ډوب کړ.

بیا هم الله عادل دې منصوره!

عدل خو دا دی چې دغه کافران نابود کړي.

منصور درغا مې له مټ ونيو او ورته مې وویل:

دا هم عدل دې چې مور دې حقیقي مسلمانان یو، چې الله زموږ سره مرسته وکړي.

هغه په غم سره سر وخوځولو او ویې ویل:

ریښتیا دې وویل، زموږ په منځ کې داسې خاینان هم شته چې له دښمن سره یې مرسته وکړه.

هغوی کم دي.

هو، زموږ له جملې داسې خلک هم دي چې له ژونده په شا شول او په هېڅ ډول یې ګډون ونه کړ.

په هر ملت او امت کې منفي فکر وي.

هو، په مور کې داسې خلک هم شته چې په الله تعالی کافران شول او له بل ځایه په راغلیو یې ایمان راوړ.

منصور بیا ماته پرسېدلې سترګې راواړولې او ویې ویل:

او په مورې کې داسې ښايسته ښځې هم شته چې فضيلت او برتری نه پېژني. د منصور په خبرو بې حوصلې شوم، هغه د يوې وژونکې ناهيلې په انقلاب کې و، په يو نړوونکي نفسي بحران اخته و، ځکه حالات داسې نه وو، لکه چې هغه ويل، بلکې زموږ ملت يو صبر کوونکی، جنگيالی ملت دی چې نه دی تسليم شوی، او خاينان يوه ډېره وړه ډله ده، دا هغه کسان دي چې يا يې نفسونه کمزوري شوي، يا د دښمن له وېرې او يا د ډول ډول عذابونو په وړاندې نريدلې دي، يا په لږو مادي لاسته راوړنو غولېدلي، د دوی شمېر ډېر کم دی.

هر چې ښځې دي نو يوه ډله ناپوه، بې خبره او د لوږې په رنځ اخته ښځې د رزايلو په جال کې نښتي دي، څو د ژوند کپله پيدا کړي، يا د تهديد له کبله مجبورې شوي او مردار ژوند يې له عزتمند مرگ غوره گڼلې، زه موضوع ته په هغه سترگه نه گورم چې منصور درغا ورته گوري، زه منصور له پخوا پېژنم، منصور هغه چاته ورته دی چې په خوب کې مثالونه ورکوي، منصور شعر وايي، د بخاري احاديث يې زده دي، منصور د همېشه له پاره د معطر تاريخ خوبونه ويني، خو هېڅکله يې هم دا کوښښ نه دی کړی چې د ښې ماضي او بدمرغه حال ترمنځ توافق رامنځته کړي، څو په خپل ځان کې څه اندازه نفسي انډول هم وساتي.

ما ورته وويل:

ولې واقعيت نه قبلوي، او د علاج هلې ځلې يې نه کوي؟

منصور سر و خوځولو او په غوسه يې وويل:

حالات ناروغه او ناهيلي کوونکي دي.

او حل څه دي منصوره؟

شوندي يې تاو کړې او په بې زاری يې وويل:

حل مرگ دی.

څه ډول به مرو؟

هغه پوه شو چې اشاره مې کوم لور ته ده، سترگې يې پورته تاو کړې، لکه چې د خپل ځان افق ته گوري، کونښن کوي چې خپل پخواني فکرونه وشپندي او په خپلو افکارو کې ژور نظر وکړي:

مصطفی! د اتلانو په څیر به مرو.

په خونښۍ سره مې په غیږ کې ونیو او ورته مې وویل:

وگوره! موږ سره موافق یو.

بالکل، ما هم نیت کړی و چې په غرونو کې ستاسې سره یو ځای شم.

سبا به څو، یو ستر پاڅون نژدې شوی دی.

راووتو، شپې څادر خپور کړې و، د قومول په خوا او شا کې مو قدم واهه، په

موقفونو کې یو شی څرگند و، هغه دا چې خلک خورا تنگ شوي وو، دې ته اړتیا نه

وه چې خلک دې له غرونو رابنکته شي، او خواجه نیاز حاجي دې یو ځل بیا د دې له

پاره راکوز شي چې له نوي سره انقلاب پیل کړي، مخکې تر دې چې سره جلا شو

منصور درغا وویل:

د نجمة اللیل پوښتنه دې ونه کړه؟

په عاجزۍ مې وویل:

هغه چرته ده؟

منصور ترڅه خندا وکړه او ویي ویل:

واده یې وکړ.

څه ډول؟ ته ټوکې کوي.

کله چې امیر مانی پریښوده، کورنۍ یې سره جلا شوه، خلک جگړې ته ووتل، هغې

ته ذهني ټکان ورسېد، ژړل به یې او چغې به یې وهلې، خو د هغې ژړا او چغو د هغې

بنايست و بجاړ نه کړ، پوه شوې کنه.

هېڅ پوه نه شوم:

د یو چینایي ضابط خونبه شوه چې قومول ته په لمړي ځل راغلی و.

اوس دا قصې پرېږده ، نه ښايي چې موږ په دې اړه فکر وکړو.

***

کله چې زما په زړه کې خوښي مړه شي، داسې احساس کوم چې په ډېرو ژورو کې غوږې وهم چې له مارانو، بلاگانو او تورو دودونو ډکې وي، دا يوه پخوانۍ خپسه ده، چې ما به په ورکتوب کې په خوب کې ليدله، او پلار به مې ماته ويل چې له ویده کېدو مخکې اية الكرسي ولولم، سل کرته په رسول الله دردو ووايم، نه پوهيږم چې ولې راته د هغه خپسې ياد راغلو؟

آه! نجمة الليل، ايا ستا پخوانۍ اوښکې ريښتينيې ومنم؟ او که له لمړي سره پر ما ستا ځان پورته گڼل؟ زما د سترگو پورې ستا نښتل ومنم او که د خداى پامانۍ لمبې او له چين څخه د راغلو ليوانو په اړه ستا خبرې؟ کوم يو ومنم؟ ايا فکر کوې چې زه به تريخ واقعيت ومنم؟ منصوره! سبا به غره ته ځو.

د غمجن قومول د شپې منع ته مې وکتل او ومې ويل:
د غره په لمنو کې شپه رڼه ښکاري، د سړيو سندرې به اورې او زړه به دې خوند اخلي منصوره! ستورو ته به گورې، په اسمان به يو ستورى نه وينې، بلکې ميليونونه ستوري به وينې، چې په تل پاتې تبسم يې خوله وازه وي.
غر ښکلې دى منصوره!

(۲)

نجمة الليل مې پرېښوه، او د خوارلسمې شپې سپوږمۍ ته مې وکتل، که څه هم ورپه ځو پته کړې وه، ما بيا هم د سپوږمۍ په مخ کې هغه تليپاتې خدا لوستلای شوه، چې له زرگونو او لا زياتو کلونو څخه تر اوسه په بشپړ ارامۍ او وقار سره په کې څرگندېږي، اې هغې سپوږمۍ چې تيارې ننگوې! زه ستا په رڼا د څرخايونو په منځ کې د انقلابيانو مشر ته روان يم.

زه چې کله يو، سل او يا زريادوم نو د انقلابيانو سره ظلم کوم، هغوی تر دې زيات دي، د جنرال محمود محيطي، ستر جنرال عثمان باتور، جنرال شريف خان او جنرال عثمان اوراز په څېر، د غرونو څوکو ته د جاسوسانو هغه ډله راوړسېده چې ولسواليو او ښارونو ته تللې وه، د هغه بد حال خبرونه يې ورکړل چې په ترکستان کې يې زموږ مبارز ملت د پيټي او بارلاندي زويرگي کوي، د کال په اخر کې يو سخت يخ سيلاب پيل شو.

خواجه نياز وويل:

په اورومجي کې به سره يو ځای کېږو، چرته چې د عمومي چينايي حاکم مانۍ ده. موږ پوهېدو چې دا يو اوږد پړاو دی، او تر شا يې وينې او گوانسونه پراته دي، زه د جنرال محمود محيطي له خبرو وپوهېدم چې ويل يې: زموږ سره به د الله ساتنه او رعايت وي.

ما وويل:

اې سترو پلارانو! دې پېښو زموږ ځينې ځوانان له ځانه سره يوړل.

خواجه نياز له خدا وروسته وويل.

کله چې د حقيقت لمر را وڅيزي، دا ټولې درواغ افسانې ويلې کېږي. د غرونو په واورو پوښلو لوړو څوکو ته يې وکتل او زياته يې کړه:

د الله اراده د حُکمې له هرې فلسفې خُواکمنه ده، هغه څه چې تاسې يې هميشنې بری گڼئ موقته خلا ده، چې ډېر ژر به مړه شي، د تاريخ په هر عصر کې ځينې مغروره خلک د الله تعالی وينا ننګوي او بيا يو څه برياليتوبونه تر لاسه کوي، خو ډېره لرې او ناشونې ده، الله تعالی فرمايلي دي (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) (الحجر: ۹)

د الله په مرسته ورځئ او غير له الله له بل هيچا وېره مه کوئ. د ترکستان په ملت کې مې يو نا اشنا حالت وليده، دا هغه ملت دی چې ويده و، تسليم شوی و، ټپي و، غمونه او کړواوونه ترې د وینو په څېر بهېدل، ناهیلی يې په زړه کې ځاله جوړه کړې وه، همدې ملت چې کله زمور ډلې د راتګ پر مهال وليدلې، ناڅاپه يې ستړيا او کمزوري لکه د گرد په څېر له خپلو اوږو وڅنډله، په يوه بې ساري او زياته خوشحالی کې يې سترګې پرانيستلې، او زمور سره روان شو، ای الله! چينايان چرته دي؟ دوی خو وېرېدلې او تنبتي، ډېر يې اسلام ته غاړه ږدي، او زمور تر څنګ جگړه کوي، د چينايانو تر لاس لاندې پېغلو ته ازادي ورکړل شوه، هغوی هم راووتلی، او په جگړه کې برخه اخلي.

هغه مې په يوه نېسته کې وليدله، چې غټ او چاغ سپرې يې رانيولې، او خلک يې شا او خوا راټول دي چکې وهي، دا بنځه څوک ده؟ هغه د کاشغر يوه مېرمنه ده، چې خاتون نومېږي، او دا سپرې يو چينايي افسر دی، دې بنځې نيولې او د يوې غټې ونې د ډډ پورې يې تړلې دی، افسر له ونې د حلال شوی غويي په څېر څرخونه خوري، بنځه يې په ملا په چابک وهي، او ورته وايي:

تا ماته وويل: ای خاتون! ته زما يې، او هېڅ يو خداي نه شي کولای چې تا له ما خلاصه کړي، تا زه يوې ناولې جونګرې ته بوتلم، ياد دی دي؟ زه تاته زر کرته وایم، زه له تا کرکه کوم، او بيا دی هم بد گڼم، ته به له ما هېڅ هم تر لاسه نه کړي، ما تاته بيا بيا وويل چې الله ستا او له ما قوي دی، ای ملعونه! تا زه لغړه پرېښودم، خپل نشه سپرې دې راوستل چې په يوه بې چاره او تړل شوو لاسونو ميرمنې راغورځېدل، په يوه

باراني ورځ کې په ژړا وم او اسمان ته مې کتل، د زړه له تله مې الله ته دعا وکړه، تا ما پورې ملنډې ووهلې او راته دې وويل:

الله ستا اواز نه اوري، دلته چې څوک موجود دی هغه زه يم، ای سن لي! اوس چېرته يې؟ دې سړيو ته وگوره چې له هر لورې را روان دي، هغه بيرغونو ته وگوره چې رپيږي، الله دې وپېژندو؟ خبرې وکړه، آه، ته اوس سجدي کوي، خاورې مچوې، او د هغه الله مرسته غواړي چې ورڅخه منکر وي، ته نارينه يې؟ زه پوهېږم چې ته بدذاته له مرگه وپرېږې، خو ای رذيله! تا زما زړه ټپي کړ، او زما بدن دې ټپي کړ، د کومې بنځې چې سپېڅلتيا په زور ټپي شي، زموږ په شريعت کې د دې مجرم لپاره له مرگ پرته بله سزا نه شته.

خواجه نياز دی اغېزمن منظر ته وکتل او ويې ويل:

داسې بنکاري چې دا بنځه ليوڼۍ شوې ده.

د کاشغريو اوسيدونکي وويل:

ټول کاشغرد هغې له قصې خبر دی.

خامخا به ډېره ځورول شوې وي.

صاحبه! هغه د يو عزتمند کور مېرمن ده.

همداسې بنکاري.

چينايي افسر ته له دې پرته بل څه خوند نه ورکولو، چې د ابرومندو کورنيو په لونیو

لوبې وکړي، هغه ډېر ستر عالمان او ديني خلک وژلي وو.

خواجه نياز ترل شوي چينايي افسر ته نژدې شو:

څه دې گڼي؟

بندي په سترو سترگو وروکتل او ويې ويل:

پرون د يو بريالي له حقوقو برخه من وم او عملي کول مې.

د بريالي حقوق څه دی؟

خو هغه ونه شول کولای ځواب ووايي، خواجه نياز ورغبرگه کړه:

دا چې اصيل ارزښتونه تر پښو لاندې شي؟

ما د هغې سره مينه وکړه، او د ځان له پاره مې غوره کړه.

تا د همدې له پاره جگړه کوله؟

ما هغه څه کول چې هغوی کول، او د هر څه مسئولين قوماندانان دي.

خواجه نياز ولاړو خلکو ته وويل:

ده ته وگورئ! له مور د هغو خلکو محاکمه غواړي، چې دا يې دلته راوستی دی.

بيا يې هغه ته وکتل او ويې ويل:

د الله په وړاندې به يوازې درېږو.

ايا تا دا ايت نه دی اورېدلی؟ (وَكَلِّهُمَّ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا) (مريم: ۹۵)

طبيعي ده چې نه، مور به ستا د قوماندانانو په جرم ستا سره حساب ونه کړو، بلکې د

هغه څه حساب در سره کوو چې ستا خپلو لاسونو کړي دي.

چينايي افسر را پريوت او چغې يې کړې:

مرگ نه غواړم.

خاتون په زوره وخنډل او خواجه نياز ته يې وويل:

محترمه مشره! مظلومانو به له ده د رحم غوښتنه کوله، ما يوه شپه له يو شريف ځوانه

واورېدل چې د ده په وړاندې يې چغې وهلې، نه غواړم چې مړ شم، همدغه خبرې چې

نن يې دا کوي، خو هغه بې حيا او سپين سترگی و.

خبرې يې اورېدې کړې، او افسر ته يې وکتل:

انکار کوی؟ ته سپک او بې حيا وې، په ارام دې خپله توفنگچه راپورته کړه او څو

ډزې دې وکړې.

بيا خاتون په خبرو پيل وکړ، په اوريدونکو راوگرځېده، په غمجن او دردمن غږ يې

وويل:

هغه ځوان له درده تاوېده او زوېرگي يې کول، سترگو يې ژوند ته په خواشيني چغې

وهلې، او دی سپک سپي د چای پيال له خښله، په خوند خوند يې سگرت څکولو، له

یخنی د ځان ژغورنې له پاره به یې په خپل بدن بلاپوش سمولو، او خندل یې، بیا به یې زه په زوره په خپل وړانه کینولم، په یو خنجر به یې زما په انګیو لوبې کولې، فکر وکړئ! فکر وکړئ! زما مخ ته وګورئ! د پخوانیو ټپونو نښې اوس هم زما پر مخ شته، خو د هغه مخ به له خوبسې ځلېده، او زما د وینو څاڅکي به یې رودل.
بیا یې د لیونتوب په څېر چغه کړه:

محکمه!!!!

چوپتیا خپره شوه، ټولې سترګې په ژړېدونکې او ترې ښځې او د ونې پورې تړل شوي مات افسر وښتلي، په څو شیبو کې یو له شپیتو کلونو زوړ سپین ږیري صفونه څیرې کړل، په لاس کې یې یوه پخوانۍ توره وه، مور لا په ځان پوهېدو چې د هغه توري د ضابط سر پرې کړي و، او ګډوډي خپره شوه، خو سپین ږیري چغې کړې.
زه د هغې پلار یم.

خاتون د خپل پلار پورې وښتله، او نیاز خپلو ملګرو ته د تګ امر وکړ، د کاشغر او نورو ښارونو په شا او خوا کې د جګړې اور بل شو، او انقلابیانو ازادې کړای شوې سیمې له هر ځاین او اشغالګره جارو کولې.

په هر ځای کې لسګونه غمجنې کیسې ویل کېږي، خواجه نیاز به له ځان سره ویل (زه د هغې پلار یم)، دا کلمې به یې په خورا فکر سره تکرارولې، داسې احساس یې کاوه چې هغه یې هم پلار دی، ټولو ته به یې په ټینګار سره ویل، هغه ترکستان چې د ناخوالو له کبله ځورېږي، د تل لپاره یو مسلمان محسن پلار ته اړتیا لري، دغه راز شریفو زامنو ته اړتیا لري چې د شرف او وجود څخه یې دفاع وکړي، او د بدني او نفسي ټپونو غچ یې واخلي.

ما ته لعنتي نجمة اللیل را په زړه شوه، کاشکې هغه هم د خاتون په څېر وه.
خو اوس زه ولې په نجمة اللیل کې فکر کوم، زه خو یې پلار نه یم، او هغه د خاتون په څېر نه ده، دا هسې زهرجن براسونه دي چې له سختو حالاتو را پیدا شوي دي، په هر ښکلي باغ کې داسې ازغی را شنه کېږي چې ګوتې وینې کوي، او کله کله د ګلابونو

په منع کې هم مار پټیرې، نجمة اللیل هم د دې سپک او کمزوري چینایي افسر په خپر یو شی دی، لازمه ده چې زموږ جگړه د هغه د هغه د لښکر، او هغه زهرجنو وژونکو پراسونو پر ضد وي، چې د نجمة اللیل سره مشابهت لري، او یا داسې نور. هر ځای کې ارامي خپره شوه، په کاشغر کې نوی جمهوریت اعلان شو، خواجه نیاز د ترکستان د جمهور رئیس په توګه غوره شو، او یو بل ښه سړی چې قاهرې ته مهاجر شوی و، او نوم یې مولانا ثابت و، د نوي حکومت رئیس وټاکل شو، د وزیرانو شوری او د استازو غونډه هم جوړه شوه، زموږ نژدې ټولې ځمکې ازادې شوې، څه موده وروسته د ارومجي د ښار محاصرې ته مخه شوه، چرته چې د چینایي حاکم مرکز او وروستی سنگر و.

زه د داسې یوې دندې د تر سره کولو له پاره واستول شوم، چې د ځواکونو د راټولولو او په قومول کې یې د اوامرو د نشر پورې اړه درلوده، زه قومول ته په بریالیتوب سره د رسېدو له کبله خوشحاله وم، څومره په زړه پورې ده چې یو سرتېری خپل پلرني هیواد ته بریالی ورسټون شي، لوړ سر تګ کوي، خلکو ته په مینه او صمیمیت سره ګوري، د ځان او د ښار د خلکو تر منع د یوې قوي اړیکې د شتون احساس کوي، داسې احساس کوي چې هغه د خلکو د زړه اواز دی، د دوی د روحونو، خونښو دردونو او هیلو یوه برخه ده، ستر بریالیتوب لکه یو ستر درد، چې زړونه سره یو کوي او هیلې په یو لوبڼي کې ویلي کوي.

راستون شوی سرتېری په ویاړ قدمونه اخلي، له کړکیو راڅرګندو شویو ښایسته او ښکمرغه مخونو، او د کوچنیانو سپینو ځلېدونکو مخونو ته ګوري، چې په ارامۍ او نیکمرغۍ کې ګرځي راګرځي.

راستون شوی عسکر احساس کوي چې ځینې مسئولیت یې اداء کړی دی، په داسې حال کې چې هغه پرون په زور سره په کلاګانو او ښتلو او په خپل زور توپ یې ډزي کولې، د چینایانو د چټلتیا څخه ځایونه پاکوي، او همدا زه راستون شوی عسکر یم، څومره خوږې سندري دي، تر ټولو زیاته خوا مې په دې یخه شوه چې چینایي یرغلګر

رارغړېدل، او وژل کېدل، بیا به یې سمدستي الله تعالی یادولو، زه ډاډه یم چې هغوی درواغ نه ویل، بې شکه چې د غم پر مهال د هغوی له سترگو پرده لرې شوه، او په خپل فطرت او اصلیت سره الله تعالی ته راستانه شول، هغه لمړنی ازلي حقیقت چې هېڅ درواغ په کې نه شته.

تلم...تلم... او ځمکه مې په خپلو نویو بوتانو وهله.. چې د شا له لورې مې یو اوواز واورید چغې یې وهلې:

دا دې یو ځل بیا راوگرځیدی، مصطفی مراد حضرت! سوگند دی چې ته د همدې لپاره راغلی یې او هغه لتوی.

شا ته مې وکتل، دا منصور درغا و، بښي لاس یې په یوه غټه پټۍ تړلی و، سربې هم په یوه وړه پټۍ تړل شوی و، په آرامۍ سره مې ورته وویل: نژدې وه چې ودې نه پیژنم....

موږ دواړو غاړې ورکړې، منصور درغا وویل، څه موده مې په روغتون کې تېره کړه، زما د مټ نه یې دوه درې مرمۍ وویستلې نه پوهیږم څو وې، ویل یې چې لاس به مې د څه مودې لپاره شل وي، خو دا کومه مهمه خبره نه ده.

بیا یې سر بنکته کړ او په غمښته توگه یې وویل:

ډېر خلک ووژل شول، له مرگه مې کرکه پیدا شوه، دا چې یو انسان ووژل شي یو سخت کار دی، دا ټول حماقتونه ولې کیږي؟ خو زه کوښښ کوم چې هېر یې کړم، کوښښ کوم چې خپلې وړې پورته کړم، خپل توپ راواخلم، او په ناڅاپي توگه یې د چینایانو او روسانو د ډلې په لور واړوم، نه غواړم چې هغوی ووژنم یوازې غواړم چې هغوی زموږ له وژلو منع شي، غواړم چې د هغوی وسلې غلې شي، خو غم دا دی د دوی وسله به هلته غلې شي، چې دوی غلې شي، او دا د خفگان خبره ده، دوی باید خامخا ووژل شي، خو د دوی وسلې له لیونتوبه غلې شي.

راځه چې لږ وځاندو.

ما په حیرانتیا وویل:

څوک؟

منصور درغا د نجمة الليل نوم واخيست او ما وويل:

زه د هغې پلار يم.

کله چې منصور زما وروستی خبره واورېده په زوره زوره يې وخنډل:

بڼه نو ته يې پلار يې؟

ما خپلې سترگې د تشې ماني په لور واړولې او ومې ويل:

ما په کاشغر کې له يو سپين ږيري واورېدل چې همدا کلمې يې ويلې، (زه د هغې پلار

يم)، ما له خپل رئيسه هم واورېدل چې دا خبره يې کول، (زه د هغې پلار يم)، خواي

منصور درغا! زموږ هيواد دې ته سخته اړتيا لري چې يو څوک هميشه ووايي، (زه د

هغه پلار يم).

منصور زما اوږه وټپوله او ويې وويل:

جگړې ستا اعصاب ستړي کړي دي.

ما په غمښته توگه ځواب ورکړ:

کېدای شي.

تاسې اورومچي ته رسيدلي يئ؟

محاصره کړی مو دی، او جگړه پای ته نژدې ده.

منصور درغا وخنډل او ويې ويل:

خو زه وایم چې زموږ عذاب هېڅ پای نه لري، تر څو چې موږ د امبور په خوله کې يو،

چې د دې امبور يو اړخ چين، او دوهم اړخ يې روس دی، او دواړه په موږ کې خپلې

تمې لري، زموږ د اسلام د منځه وړل غواړي، ځکه چې اسلام ختمول زموږ ختمول

دي، ما د هغوی له فيلسوفانو همداسې اوريدلي، او د هغوی په ځينو پټو خپرونو

کې مې هم دې ته ورته افکار لوستي دي، چې موږ ونيول او هغوی ځنې وټنښتېدل، دا

توکي ماته له سوځول کېدو وړاندې لاسته راغلي وو، زما سره د دې ډول اسنادو يوه

غټه ټولگه شته، خواجه نیاز ته به يې وړم، دا د نوي ډول صليبي جنگ دی.

ناخپه منصور زما غورډ ته رانژدې شو او پټ يې راته وويل:

نجمه الليل د شپې په تياره کې وټنښتېدلې.

څنگه وټنښتېدلې؟

هغه قوماندان تر ټولو دمخه وټنښتېد، چې نجمه الليل يې د ځان له پاره غوره کړې وه.

منصور په خدا شو او ويې ويل:

نجمه الليل، د ژوند په اوږدو کې د خاورې په څير، بلکې خټو ته ورته ده، ته يې داسې نه پيژنې لکه زه يې چې پيژنم، راځه گرانه ملگريه چې د لمړي ځل له پاره درته د هغې خبرې وکړم، د هغې له لسو زيات عاشقان وو، په هغوی کې اس روزونکي، شپانه، سرتيري، او شتمن سپين رېبري شامل وو چې په هغې به يې ملغلری شيندلې.

ای مصطفی! ته ساده او بېرا يې، مه خفه کېږه، زه پوره ستا په څېر نه يم، دې تورو ورځو داسې کړم چې يوازې له يو شي پرته په بل هېڅ هم باور نه کوم، په هغه انسان باور کوم چې وسله پورته کړي او تر مرگه وجنگيږي، دا د فساد او ضايع کېدو زمانه ده، ژوند په کې لعنت دی، نجمه الليل ارومچي ته ولاړه، رښتيا وایم که چېرې مورډ وکولای شول چې اورومچي ته داخل شو، نو گورې به چې به په ژړا به درته راځي او مرسته به غواړي، او بيا به ټولو ته د استبداد او ظلم له کبله د يوې شهيدې په څېر ښکاره شي، خلک به يې اوبښکې رښتونې وگڼي او ته به دې هم زړه نرم کړي.

ما په خپله تفنگچه گوتې ووهلې او بيا مې په گوښدلي اواز وويل:

خاين ورکيږي.

منصور په داسې حال کې چې اوږې يې خوځولې په خدا سره راغبرگه کړه:

داسې نه شې کولای، هغې چې څه وکړل ايا هغې ته مجبوره کړای شوې نه وه؟

مورډ بايد له دې زهرجنو بړاسونو او بې کاره بوټو څخه خپله ځمکه پاکه کړو.

منصور په خدا شو:

براسونه الله پيدا كړي، او بې كاره بوټي هميشه موجود وي، خو ما يوې جتې بڼخې سره واده كړی، چې د غرونو اوسيدونكى ده، هغه د جنگ په اړه په ډېر څه نه پوهيږي، او تا؟

زه به شپه دوه شپې په قومول كې پاتې شم، او بيا به اورومچې ته لار شم، او ستاسو سره له دوه اونیو وړاندې نه شم یو ځای کېدی.
د منصور سره مې خدای پامانې وکړه او د قومول په کوڅو کې سرگردانه روان شوم.

(٧)

له دې ټولو ستونزو سره بيا هم مونږ يو کوچنی دولت و، چې دوه سترو دولتونو چين او روس سره مو مخه وه، خو ايا مونږ ته روا وه چې د کوچنيوالي په دليل اشغالگرو ته خپلې دروازې پرانيزو؟ او هغه ارزښتناک څيز بد وکاروو چې الله راکړي؟ جگړه دې يوه مياشت روانه وي، دوه مياشتې، يو کال او چې څنگه د الله خوبه وي هغسې دې اوږده شي، مونږ به د ټول عمر له پاره جنگيالي يو، همدا زموږ برخليک دی، مونږ په دې لړ کې هېڅ بله لار نه لرو، خواجه نياز شا او خوا وکتل او ويې ويل:

جگړې هر څه خرابه کړي.

جنرال شريف خان چې يو سخت او متشدد سړی و، لکه چې زېږېدلی جنگيالی وي، وويل:

مهمه دا ده چې د جگړې له کبله مو په الله او ځان باور خرابه نه شي.
د قدر وړ مشره! دلته او هلته لورې دي، قيمتونه هم خورا لوړ دي، په هره سيمه نا ارامي خپره ده.

جنرال شريف خان هغه ته وکتل او ويې وويل:

زما سره يوه رايه ده، هغه دا چې مونږ اورومچي ته په يو فيصله کونکي جنگ کې ننوځو.

همداسې بايد وکړو.

چې يا مړه شو او يا په اورومچي او ايلي بشپړه سلطه ټينگه کړو.
همدا مهال د چينايي واکمن او روسيې ترمنځ په دې موضوع خبرې روانې وې، چې د انقلابيانو د ځپلو له پاره پوره ځواکونه واستوي، خو په حقيقت کې روسيې په دې چينايي واکمن باور نه درلود، له همدې کبله روسي ځواکونه په تېزۍ سره و خوځېدل، او د هغه چينايي ځواکونو په اوښتون کې يې برخه واخسته چې د چينايي پوځ يو قوماندان يې مشري په غاړه درلوده، عسکري کودتا بريالۍ شوه او ملکي حاکم چين

ته و تنبستېد، ټول واک د چينايي عسکري قوماندان په لاس کې شو، او د (د پيل او مصلحت اتحاد) په نوم د چينايي قوماندان او روسيې تر منځ نوي تړون وشو، چينايي قوماندان ژمنه وکړه چې له ختيځ ترکستانه به خام مواد راټولوي، او روسيې ته به يې استوي، د دې په مقابل کې روس د هغه سره د عسکرو او وسلې مرسته وکړه خو محاصره ماته او نوي زېږېدلي جمهوريت له منځه يوسي، د ديسمبر په مياشت کې د روسي فوځ درې غونډونو چې دېرش الوتکې، شل ټانکونه او پنځوس زغروال موتر په کې وو، د ايلي او چوچک له لارې حرکت پيل کړ.

خبرونه خواشينوونکي وو، خلک يې په زيات تشویش کې کړل، ځکه موږ سره دومره ځواک نه و، چې د روسيې ناخاپي فوځي مخکې تگ مات کړو، خواجه نياز وويل: پرون جنگېدو.

جنرال شريف خان د پوښتنې په دود ځواب ورکړ:

اون؟

زموږ جگړه يو ډول زړورتيا ده.

بيا يې جنرال ته مخ کړ او ويې وويل:

خو ملگري جنرال! بيا هم د جگړې بديل شته؟

زه د سياست په نوم څه نه پېژنم، تجربو را ښودلې چې موږ ته يواځنې راپاتې طريقه جگړه ده، او دا گرانه ده چې دښمن دی تسليم شي، مگر دا چې په جگړه کې مات کړای شي.

خواجه نياز په داسې حال کې چې کتل يې الوتکې انقلابيان بمباروي، وويل:

بيا نو تر پايه جگړې ته دوام ورکوو.

په همدومره موده کې، روسيې په ټولو چارو لکه عسکري، سوداگريزو، سياسي او نورو کې متخصصين واستول، د نوي چينايي حاکم د دوه لوړ پوړو سلاکارانو له جملې يو روسی ظابط و.

دا روسی یو خبیث، چالاکه او ځیرک انسان و، چې د هغه نقشي او نظریات کمزوري نه شول بلل کېدای، د چینایي حاکم سره یې وکتل او ورته یې وویل؟
زما په ذهن کې د جگړې له پاره یو انځور شته، که موږ یې په عملي کولو بریالی شو؛
نو ډېر څه به ترلاسه کړو.

حاکم وویل:

څه ډول؟

زموږ سره د ختخ ترکستان له خلکو را جلا شوې یوه ستره ډله شته، چې موږ پرې بشپړ باور کولای شو، او موږ کولای شو له هغوی مرسته واخلو، هغوی د حکومت د اداري او عسکري ماشین په سر کې وگومارو، په دې سره به داسې څرگندېږي لکه جگړه چې د خواجه نیاز د ډلې او له همدې ترکستانیانو د راجلا شویو خلکو تر منځ وي.

حاکم دا نظر ومنلو، یو اصلي ترکستاني د استخباراتو مشر وټاکل شو، چې دغه استخبارات د المان د پتو پولیسو په څېر وو، هغه له عامو خلکو د غچ اخستلو او ځورولو په برخه کې خورا بد رول ولوبولو، دغه راز د استخباراتو د ادارې له پاره په نورو ښارونو کې هم ځانگې جوړې کړای شوی.

موږ په خپل ټول قوت جنگېدو، جگړه په ټوله معنی سخته وه، جگړه یوازې دا نه وه چې د الوتکو، ټانگونو، او زغروالو موټرو مرمی زموږ د شهیدانو په بدنونو کې ننوتلې، بلکې هلته یوه بله بې ارزښته جگړه هم روانه وه، وروسته له دې چې دوښمن پلوی ترکستانیانو په یو ښار کې د چارو واگي په لاس کې واخستل، او موږ له ارومچې شاتگ وکړ، د یوې نا اشنا محاکمې خبر مو واورېد، زما ملگری منصور درغا بندي شو، خو لږه موده وروسته په تېښته بریالی شو، هغه موږ ته عجیبه کیسې وکړې، منصور درغا د استخباراتو مرکز ته بوتلل شو، هغه ورته ويلي و:

زه د غره سپری یم، په جنگ نه پوهېږم، نه لوستل کولای شم او نه لیکل، انقلابیانو زما له خوښې پرته زما څاروي او پسونه ټول واخستل، بیا تاسې ونيولم، زه بې گناه یم او هېڅ په جنگ نه پوهېږم.

د استخباراتو مرکز د جهنم په څېر ښکارېدو، د استخباراتو مشر په خپله ولاړ و، هر څه یې څارل او چارې یې پر مخ وړلې، او ویل به یې:

ای خاینو افسرانو، تاسو څنگه د وروسته پاتې خاین جواجه نیاز په صف کې جنگېږئ، ایا نه پوهېږئ چې هغه ستاسو مالونه غلا کړل او له تاسو یې د ملیونونو په ارزښت شتمني پټه کړه؟ ایا نه پوهېږئ چې هغه په تاسو سوداګري کوي، هغه ځمکې لري، ښځې لري او سره زر لري؟ شرمېدلو ته به یې وګورئ.

د هغوی په مخ کې یې ځینې جعلی چاپ شوي شیان، درواغ شمېرې، او له ځانه جوړ شوي انځورونه وغورول، دغه راز یې د جنرال شریف خان او نورو غټو قوماندانو په اړه هم همداسې وکړل، کله یې چې په خپلو درواغو د هغوی معنوي روح ویجاړ کړ، خپلو ملګرو ته یې اشاره وکړه، او هغوی یې یو ځل بیا په تعذیب او شکنجه پیل وکړ، هغوی مسکینانو ژړل او چغې یې وهلې، یا به چوپه خوله مړه کېدل، په زور اعترافات اخستل کېدل، او بې گناه خلکو به پرې په زور لاسلیکونه کول، بیا به په (سینګیانګ) ورځپاڼه کې خپرېدل، دې خاینانو وړې وړې رسالې لیکلې وې، او یا به د کوم بل هېواد استخباراتي کړیو جوړې کړې وې، ترکستاني نومونه به یې پرې لیکلي وو، بس د جګړې سېمه پراخه شوې وه، گڼ اړخونه یې خپل کړي وو، خو پاڅون کوونکي تر مرگه په جګړه اخته وو.

هغه ورځ هم راغله چې زه یې په ټول عمر کې نه شم هیرولاي.

آه... کاشکې تر هغه وخته ژوندی نه وای چې دا ورځ مې ولېده، جګړه گرمه شوه، جلا شوي خاینان او دښمنان له هر لورې راغلل، جګړه خونړۍ وه، جواجه نیاز شا او خوا وکتل او ویې ویل:

ورونو زموږ امانت یوازې او یوازې شهادت دی.

جنرال شريف خان په جگره کې مشغول و، مخ يې په وينو او خاورو لرلې و، الوتکو او ټانگونو اورونه وروړل، مړو لاره بنده کړې وه، د وينو بوی هوا ډکه کړې وه، شريف خان غلي وويل:

داسې بنکاري چې دا ځل مو جگره بایلو ده.

خواجه نیاز وويل:

بايد بل ځای ته په شا شو.

دبښمنان زیات شول، او موږ په غیر منظم شاتګ او نا منسبه جگره کې د خطرونو سره مخ کېدو، زه په یوه لوړه او سخته غونډۍ وختلم، نه پوهېدم چې په پښو او لاسونو کې مې څومره اغزي ننوتې دي، د ستړیا له کبله سښېدم او د غونډۍ په سر ودرېدم، لرې لرې مې وکتل او له ځانه سره مې وويل: ای الله! خواجه نیاز، جنرال شريف او نور د دبښمن په لاس کې پرېوتل، د استخباراتو او یا تحقیق مرکز ته یوړل شول.

هېله مندي له منځه ولاړه، زما شا او خوا هر څه مړه کېدل، مېنه، هېله، بری، دا هر څه داسې مړه شول څه ډول چې پرون نجمة اللیل زما په زړه کې مړه شوه، نژدې ده چې د مبارزې ورځې ولاړې شي او یوازې یاد یې پاتې شي، لکه د منصور درغا د یاد په څېر، چې پټ شو او زه ورڅخه هېڅ نه وم خبر، زه د ختیځ ترکستان په هغو زامنو ودرېدم چې جلا شول، او د ټول ځواک په مټ، د نورو په بنده ګۍ کې، په سختۍ او ملنډو سره د انقلابي پاڅونوالو او خپلواکي غوښتونکو پر ضد ودرېدل، زما پر زړه تر ټولو سخته دا وه چې د خپل ښار یو غوښتن او خندان سترګې اوسیدونکی وینم، چې لوړ لوړ او اوزونه باسي، خپل وروڼه یې د پسونو په څېر روان کړي، او د هغوی سره د څارویو په څېر چلند کوي.

کېدای شي هغه څه چې خواجه نیاز او جنرال شريف خان ته پېښ شول د ډېرې مودې لپاره یو راز پاتې شي، ځکه دوی دواړه او نور یې یو ناڅرګند ځای ته بوتلل، یوې ژورې شاه ته چې هېڅوک هم ورڅخه خبر نه دي، خواجه نیاز او جنرال شريف خان څنګ په څنګ د استخباراتو په مرکز کې ودرول شول، د خواجه نیاز زړې جامې په تن

وي او مخ يې خپرې شوې و، تحقیقات خورا سخت او نادر وو، د خواجه نیاز سترگې سرې او کمزورې و، د استخباراتو مدیر چغه کړه:

په خپل خیانت اقرار نه کوی؟

خواجه نیاز په خندا شو، نژدې وه له سترگو يې وینې و خخېرې، وېي ويل:

او ته؟

زه څه؟

زه خاین یم او که ته؟

د استخباراتو مشر ولسمشر ته یوه کلکه خپره ورکړه، خواجه نیاز خپل تړلي لاسونه

په زوره او د ملنډو په ډول ولړزول او وېي ويل:

ډېر ځله د چا خونبه نه وي خو مچ يې په پوزه کیني.

حقیقت ووايه.

خواجه نیاز یو ځل بیا په خندا شو او وېي ويل:

حقیقت څرگند دی، د هغو خلکو په لاسونو کې زولنې پرتې دي چې د خپلې خپلواکۍ

او شرف ساتنه یې غوښته، د چارو واگي، قمچینې، او د ستر زندان کیلي گانې د

خاینانو او رزیلانو په لاسونو کې دي، یو بل حقیقت چې ماته معلوم دی، دا دی چې

زه به مرم، له همدې کبله زه په تا لیارې تو کوم.

د استخباراتو رئیس ته یې له سکروټو په ډک نظر وکتل او زیاته یې کړه:

او زما د جسد ارزښت به څه وي، روح خو هلته د غرونو په څو کو ځورند دی، ځکه

چې هغه نه مري.

د ورځپانې لیکونکي مداخله وکړه، قلم او پاڼه یې په لاس کې او پوښتنه یې وکړه:

روح څه معنا خواجه نیازه؟

خواجه نیاز هغه ته وکتل، هغه یې پېژانده:

ایا ته دې په خپله ورځپاڼه کې د بودا او کونفشیوس له تعلیماتو څه نه خپروي؟

سمه ده، روح زما د رب له امره دی.

د استخباراتو رئیس خُواب ورکړې:

دا د وروسته پاتې خلکو ناسمه فلسفه ده.

نیاز موسکې شو او له ځان سره یې د قرآن کریم دا ایتونه وویل:

قال الأولون من الکافرين: لا یهلکنا إلا الدهر.

رئیس د خواجه نیاز په غوږ کې پټ وویل:

ته باید په دې اعتراف وکړې، چې ټول ملت تا د هوکه کړې.

خواجه نیاز وویل:

ته باید په دې اعتراف وکړې چې د ملت پر ضد دې دسیسه جوړه کړې، هغه ملت چې

ماته یې د واکمنۍ امانت راکړ، او د خپلې ازادۍ په لار کې یې په مېړانه جگړه وکړه.

رئیس وویل:

ته باید په غلا کړو مالونو هم اعتراف وکړې.

خواجه نیاز:

زه ځانگړې شتمنۍ نه لرم، ما د زړورو جنگیالیو سره خوراک خښاک کولو، او د

هغوی سره بېدېدم.

رئیس:

ته د یو جنگي مجرم په څېر محاکمه کېږې.

دا زما لپاره شرف دی چې د اشغالگرو د شړلو له پاره جگړه وکړم، زه جنگي مجرم نه،

بلکې د الله د لارې مجاهد یم.

قوماندان وویل:

لمړی باید اسلام له منځه یوړل شي، بیا به ټول مقاومت ټوټه ټوټه شي.

ظاھر ده.

د استخباراتو مشر خپلې پانې راټولې کړې او ویې ویل:

ستا اعتراف ته اړتیا نه شته، ته د جرم په حال کې د جگړې له میدان نه نیول شوی یې.

خواجه نیاز وویل:

له ما يې په ټول وياړ سره ثبت كړه چې زه په شا شوی نه يم، او زما هيله همدا وه چې شهيد مړ شم.

جنرال شريف خان مداخله وكړه او د استخباراتو مشر ته يې وويل:

كه ته زما د لښكر سرتېری وي، نو د يو ځنډه په څېر به مې د پڼو لاندې كړی وي.

د استخباراتو مدير ورته په قهرجن نظر وکتل او ويې ويل:

ستا غرغره كول بس نه دي، ته بايد ټوټه ټوټه وشكول شي، او بيا دې غوښه پيشوگانو ته واچول شي.

منصور درغا هم په همدې ځای کې بندي و، هر څه يې په خپلو سترگو وليدل، هغه هم د عذاب او سپكاوي جامونه په سر اړولي وو، خو له مرگه په عجيبه ډول خلاص شوی و، د اگست د مياشتې په يوه شپه کې د استخباراتو د مركز سره نژدې چاودنه شوې وه، چې وېره يې خپره كړې وه، په زندان کې يې يو غټ سوری جوړ كړی و، او درې بنديانو ته يې د تينبتي فرصت په لاس وركړی و، منصور درغا په تېښته بريالی شوی و، خو دوه ملگري يې په مرميو ويشتل شوي او وژل شوي وو، زه د منصور درغا سره يو كال وروسته مخ شوم، د کوچي شپون په جامه کې پټ شوی و، جامې يې زړې او څېرې وې او ځان يې ناپوهه او بېړا بنوده.

په دې سختو ورځو کې، دښمن د خلکو د ژوند، د ښارونو د امنيت او شتمنيو سره لوبې وكړې، هر سپيڅلی او ارزښتناك يې سپك استعمال كړ، منصور درغا وويل: فكر وكړه، ان تر دې چې دوی ښځينه څاروي هم له تركستانه خپل هيواد ته استوي، خو يې په تركستان کې نسل زيات نه شي.

ما په ترڅه او غمجنه لهجه وويل:

بيخي داسې لكه پرون يې چې ښځې په خپل واک کې واخيستي.

تورونه پورې كېدل، دا هم بس وه چې د يو بې گناه پورې تهمت وښلې او په گناه يې ټول خپلوان ونيول شي، ټول هېواد د دې له پاره تر كلکې محاصرې لاندې و، چې خواشينوونكي خبرونه بهر ونه ووځي، په هر ځای تشويش خپور و، وېره خپره وه، په

هيواد مين سړي نه شول کولای په ازادۍ د خپل اولاد سره خبرې وکړي، دښمن په دې بريالی شو چې د ترکستان نيمايي کورونه خپل جاسوسان کړي، گاونډي په خپل گاونډي باور نه شو کولای، د دولت له درې برخو زيات مامورين جاسوسان شول، د پوځ، زده کوونکو، کليوالو، مامورينو له نيمايي زياتو خلکو به د عامو استخباراتو له مرکز ه د تنخواگانو غوښتنه کوله، ځينو به د دې وېرې له کبله جاسوسي کوله چې زنداني نه شي، يا يې کوم زوی ونه تښتول شي، او يا يې لور ونه نيول شي. په ځينو خلکو لگيدلي توروته خورا نا آشنا او حيرانوونکي و، کوم زده کوونکی به په دې دليل نيول کېده، چې د کودتا نيت لري، کوم مزدور کار به له دې کبله تحقيق ته بوتلل کېده او شکنجه کېده، چې نظريات يې د هيواد امنيت ته زيان رسوي، کوم مفکر به په دې تور بندي کېده چې د کوم بهرني هيواد لپاره کار کوي، .. او خدايه!

کله چې هم دا ټولې سختۍ را په زړه کوم داسې فکر کوم چې دا هر څه يوازې يو ډاروونکی خوب و، چې د حقيقت هېڅ سيوری نه لري، نو دا څنگه ومنم چې سل زره تنه په بېلا بېلو طريقو وژل کېږي، شا او خوا نيم ميليون نور زندانونو ته اچول کېږي، د ديني علماو سره د مرگ تر بريده ناروا سلوک کېږي، ديني او تاريخي کتابونه شکول کېږي، له مسجدونو زېرمتونونه او نندارځايونه جوړېږي، هغوی نوي ځوانان تر لاسه کړل، څو هغه څه وروښيي چې تاريخ او شخصيت يې له منځه يوسي، او د اشغال په توپان کې ويلې شي.

آه! د قومول ښاره! تا څومره نادودې او بدبختۍ وليدې، کله چې د قومول د چينايي حاکم دا کونښن ناکام شو چې اميره تر لاسه کړي، د علماؤ غوغا را وپارېده او پاڅون پيل شو، د قومول نوم په هره ژبه وغورځېد، د دې ښار نوم د انکار او ټينگار يو رمز او راز و، قومول د عزت او انکار يوه بېلگه وه، سړي به دې ښار ته د منسوبېدو له کبله وياړېدل، ښارونه بيخي د پلرونو په څېر دي، کله د نسب او حسب څښتنان وي، او کله تر ټولو سپک مخلوق وي، او يا د هغه مخلوق په څېر چې هېڅ ارزښت نه لري، خو دې کار دوام ونه کړ، او قومول د غچ سره مخ شو، د امير ماني د مرميو، کښې او غچ اخیستلو هدف و، اميره په خپله ماني کې وه، د کورنۍ ځينې غړي هم ورسره وو، نجمة اللیل هم لاهمدلته اوسېده.

حاکمه کورنۍ د تېښتې په حال کې وه، خو چينايي افسر په ماني بريد وکړ، د هغه سره څو تنه سرتيري وو، ماني ته ايستلې توره نوت، تر هر څه وړاندې يې په يوې ښکلې پېغلې سترگې ولگېدې، چې يو سور گلاب يې بويولو او گلاب يې د اننگيو سره لوبې کولې، نجمة اللیل خندل او افسر ته يې په ذو معنی نظر کتل، مخکې تر دې چې افسر څه ووايي له نجمة اللیل يې واوريدل چې ويل يې:

موږ په زور نه اخستل کېږو، او زه زړور خلک خوښوم، خو له جلادانو او سخت زړو کرکه کوم.

هغه ورته په حيرانتيا وکتل، د هغې د خبرو څه معنی ده؟ خو اول بايد دا معلومه شي چې دا څوک ده؟ بې شکه چې ښايسته ده، چې څومره يې ورکتل لېوالتيا يې زياتېده، خو هغه په هېچا هم باور نه درلود، د الله په ټول مخلوق شکمن و، دا يې خوښول چې هر څه په زور او سختۍ سره تر لاسه کړي، ايا يو جنگيالی نه و؟ بريالی نه و؟ او دې مسلمانانو خو د چينايانو سره واده هم نه کاوه، له همدې کبله يې پاڅون هم وکړ، نجمة اللیل بيا وويل:

که په زور دې واخستم نو نیکمرغي به ونه وینې، افسر ورژدې شو، وسله یې بښکته کړه او ویې ویل:

له خبرو دې بښکاري چې ته له یوې لنډې ناستې او یو جام شربتته انکار نه کوي؟

اننگي یې گلابي شول او ویې ویل:

ولې نه بې شرمه؟ خوزه ستا له سر یو شرمېږم.

هغوی به بهر انتظار کړم.

نجمه اللیل په بې زاری سره وویل:

ای خدایه! هغه عاشقان به څنگه خوشحاله شي چې د نورو سترگې یې څاري، یا لږ تر

لږه په دې خبر وي چې څوک یې انتظار کوي، نه... نه... لږې دې لار شي، بښه لږې.

په مانۍ کې ځینې خلک شته چې زموږ په کار دي.

زه د مانۍ مېرمن یم، او اوس ستا د لاس لاندې یم.

دا خبره یې په داسې حال کې وکړه چې په سترگو یې اشارې هم کولې، افسر خپلو

سر یو ته امر وکړ چې خپلو مورچلو ته ستانه شي، هغوی یې په سمدستي تگ قانع

کړل او د نجمه اللیل خوا ته راغلو.

ډېر بښه، ستا بښایست د سړي عقل وړي.

لاس رانه وړې، لږ وخت راکړه خو خوشبويي ووهم، او شربت راوړم.

نجمه اللیل په منډه ننوتله، امیره، مور یې، خوښې یې او نور خادمان په سخت

تشویش کې وو، شپه د خپل تور مخ سره په قومول راختلې وه، په قومول کې ډار

خپور و، نجمه اللیل د کورنۍ غړو ته وویل:

مخکې تر دې چې د چینایانو په لاس بندیان شئ، همدا اوس باید ولاړ شئ، زه به

افسر وغولوم او تاسې له شاتنۍ دروازې ووځئ، د غر لور ته ولاړ شئ، چمتو کړې

بگۍ په انتظار ده، او سړي به د تېښتې لار ساتي، پام کوئ چې په کومه نېسته کې

بښکېل نه شئ، که هره نېسته رامنځته شوه نو د بښمنان به درباندي راټول کاندې، بیا به

یا خپل ژوند له لاسه ورکوئ او یا ابرو، زه چمتو یم چې خپل ځان ستاسې لپاره

قرباني کړم، وخت بې ځايه مه تېروئ، افسر په کوټه کې دې، زه شربت وروړم ، او تاسې درځئ.

اوبنکې راروانې شوې، د خدای پامانۍ توري د افسوس او سلگيو سره گډ شول، نجمة اللیل راستنه شوه، اوبنکې يې لا په اننگيو نښتې وې، خو بيا يې هم مستې چينايي سندرې زمزمه کولې، چې يو څو بيتونه يې له يوې زړې چينايي خادمې زده کړي وو، په لاسونو کې يې د شربت پيالې وې، کله يې چې افسر ته يوه پياله ورکړه، هغه ورته په شک وکتل، بيا يې پياله په خپل دروند لاس ووهله، په داسې حال کې چې نجمة اللیل يې ووپروله، او په زړه يې ډار ننوت، د مخ رنگ يې والوت او ويې ويل:

لمړی به زه وځکم، خو د مانۍ په تاريخ کې څوک هم په زهرو نه دی مړ شوی، دلته سړي او ښځې يوازې په تورو جنگيږي.

افسر ورژدې شو او سينې ته يې جوخته کړه، هغې په نرمۍ سره لرې کړ او ويې ويل: ډېر څه دې له لاسه ورکړل.

افسر يې په مطلب پوه شو، سمدستي يې ورته وويلي: زه پښيما نه يم.

اوس وخت تېر شوی.

څه مطلب؟

نجمة اللیل له الله پرته له بل هېچا نه وپريږي.

تر هر څه مخکې خو موږ د مينې په تار تړلي يو.

شک مينه وژني چينايي افسره!

حالات ماته د احتياط لارښوونه کوي، دې ډلو زموږ ډېر سړي ووژل، او زه ستا سره مينه کوم.

نجمة اللیل نېغه ودرېده او په زړورتيا يې وويل:

نن شپه دې نه غواړم.

عجيبه ده! هغه به له ځانه سره يوازې همدا ويل، عجيبه ده!
هغه کولای شول چې له طلايي څنډو يې ونيسي، د خپلو غټو بوتانو لاندې يې واچوي،
او چې څه غواړي پرې ويې کړي، خو زړه يې نه منل، هغه د نجمة الليل چلند، ساده او
ترنده بنيايست، څرگندو او د پام وړ تورو په غېږه کې اخستی و.
نجمة الليل زه درسره مېنه کوم، تر هغه نه ځم چې تا له ما خپله خوښي نه وي څرگنده
کړې.

په داسې حال کې چې هغه ته يې شا کړې او دننه روانه وه، ويې ويل:
کولای شې د خټ له اړخه پر ما گولۍ وچلوی، زه تاسې پېژنم، خو زه ځم خو په خپله
خونه کې آرام وکړم.
هغه په زاريو وويل:
زما گرانې امېرې.

هغې وروکتل او په سختو ټکو يې وويل:
زه اميره نه يم، بې چاره امېره خو يوه وره ماشومه ده، د بېرېدلې پيشو په څېر غره ته
وتښتېده، په حقيقت کې زه مشره خادمه يم، او که ته غواړې نو بيا زه د ماڼۍ مالکه
يم، امير، مېرمن يې او د کورنۍ نورو غړو به زما امر منلو، اوس پوه شوې چې زه
څوک يم؟

د هغوی خبرې اورېدې شوې، تر دې چې نجمة الليل ډاډه شوه چې د اميرې کاروان د
غره په لور له ماڼۍ په تښتته ووت، پلان يې بريالی شو، د ماڼۍ او د اوسېدونکو په
حق کې يې خپله دنده اداء کړه، اوس يې کولای شول چې په ازادۍ سره ولاړه شي.
هر لور غمېزو، له جگړې وورسته د ارزښتونو پايمال کېدو، د حکومت ړنگېدو او
درېدو، د حاکمانو بدلېدلو، برياليتوبونو او ماتو، د اوښکو، خولو او عذابونو شپو
د هغې ژوند ستړی او تنگ کړی و، امير ولاړ او بيا را ستون نه شو، مصطفی مراد
حضرت هم ولاړ، او را ستون نه شو، ټوله نړۍ د حيواناتو شوه، بس منډې دي، خولې
لگول دي او وينې رودل دي، ناوړه کارونه تر سره کيږي، خو هغې دې هېڅ ته نه کتل،

د امېرې خونې ته لار، هغه خونه چې په بنایسته او بنکلو سامانونو ډکه وه، بیا د امیرې په کت پر مخې وغزېده او د نا امیدۍ اوسیلې یې وکښل، سیوري په دیوالونو گډېدل، او طلايي وړانگو زېره زېره ځلا کوله، هغه د سپي په څېر په دروازه کې ولاړ و، ځکه چې نجمة اللیل د هغه احساسات او جذبات سوځولي و.

زه رانوتلای شم؟

دروازه له باندې نه بنده کړه!

او بې له دې چې په ځان پوه شي د هغې د امرونو په عملي کولو یې پیل وکړ، کله چې له دروازې بهر یوازې پاتې شو ډېر حیران شو، په یو وخت کې د خجالت او مستی دواړو سره مخ شو، بیا یې دروازه پرانیسته، او د غویي په څېر په غوسه او ورو ورو د ننه روان شو، هغې ورته توجه ونه کړه، هغه یې لاس ونيو خو دې ترې په کراره را کش کړ:

نن شپه دې نه غواړم.

نو چرته لار شم؟

مانۍ ستاسو شوه، کولای شې په هره خونه کې دې چې خوښه وي واوسېږي.
او ته؟

راپاڅېده او ویې ویل:

ته ماته د یو ختمېدونکي خوند په سترگه گوري؟

هغه نه پوهېدو چې څه ځواب ورکړي.

سمه ده که غواړې چې واده راسره وکړې... نو.....

دا مهال غلې شوه خو هغه ورته په حیرانتیا سره وکتل او ویې ویل:

نو څه؟

دا چې ته به زما په دین وي.

ستا دین څه دي؟

اسلام

خوزه.....

زه هغه چا ته په سپکه سترگه گورم چې په خپل خالق ایمان نه لري، ته د خپل مشر په وړاندې په ادب او احترام درېږې، لکه چې لمونځ کوي، نو بیا د خپل خالق په وړاندې ولي د اطاعت فرض نه اداء کوي؟

ځان يې په يوه نرمه چوکۍ وغورځاوه او ويې ويل:

زه اسلام نه پېژنم.

بايد ويې پېژني.

که مشران په دې وپوهېږي چې ما دې وروسته پاتې افکارو ته غاړه ايښې ما به له منځه يوسي.

هغوی به څوک خبر کړي؟

هو.....

سمه ده ، بيا راځه نو...

څه؟

چې واده پيل کړو، يو لړ مراسم او کلمې دي چې ته يې بايد ووايي، او څو لمړني اصول دي چې بايد د ټولو تر مخه پرې وپوهېږي.

زړه يې تنگ شو، داسې ورته ښکاره شوه چې هغه د تېښتې لار گوري، غوښتنې زياتوي، او داسې کارونو ته يې راکشوي چې پرون يې ورته هېڅ پاملرنه نه کوله، دا ټولې ستړتياوې د څه لپاره؟ او د څه لپاره تر دې بريده صبر کوي؟ بيا يې ورته د زړه تنگۍ په حالت کې وويل:

کولای شم د گډې په څېر دې خپل ځای ته را کش کړم، او چې څه مې خوښه وي هغه درباندي وکړم.

هغې په بې پروايۍ سره ولي واشتيل او ويې ويل:

کولای شې.

لاړې يې تېرې کړې او زياته يې کړه:

خو بيا به ته هغه بنځه ونه وينې چې تاته د مينې شربت درکوي، بيا به زه يوازې او يوازې يو خوندور خوراک يم، لکه د مېرې غوښه، گوره نو د بنځې او مېرې د غوښې ترمنځ ډېر فرق دی.

په گوندو شو او ويې ويل:

ته نا اشنا بنځه يې، ما په دې ښار کې په سلگونو کسانو د اعدام حکم وکړ، په څو شېبو کې اعدام شول، سړي او بنځې ووژل شول، خو زه په دې حيران يم چې زه په تا هېڅ نه شم کولای.

نجمة الليل په خدا شوه او ويې ويل:

زه خو په همدې خوشحاله يم کنه.

ولې؟

ځکه چې ته له يو څيروونکي حيوان څخه ورو ورو په انسان بدلېږي.

چغه يې کړه:

مطلب دې څه دي؟

ظالمان او قاتلان انسانان نه دي، ستا ماضي د يو لارې شکوونکي د ماضي په څېر بريښي، زه يو زړور انسان غواړم، يو انسان... ايا د انسان د کلمې په معنی پوهېږي؟ د هغه په نظر انسان هغه بني ادم مخلوق دی چې بریتونه لري، کولای شي و جنگيږي او بريمن شي، چې څه غواړي تر سره يې کړي، مړي وکړي او غنيمتونه تر لاسه کړي، هغه شعارونه او چغې پورته کړي چې د هغه مشران او رئيسان يې پورته کوي، د هر رنگ، عقيدې او جنس د بنځو خوندونه واخلي، خو دا بنځه بيا له هغه څه غواړي.

په داسې حال کې چې نجمة الليل ورته رانژدې کېده، په لاس کې يې د شربت يو جام و، ورته يې وويل:

رښتيا هم چې د انسان او حيوان ترمنځ توپير شته.

هغه وويل:

ټول خلک پوهېږي چې زه څوک يم؟

خلک خو یا له تا وېره لري او یا ستا د لښکر غړي دي، له همدې امله ته هر هغه څه اورې چې ستا غرور يې مني.

له غوښنو وټو يې کلکه ونيوله او ورته يې وويل:

له ما څه غواړي؟

دا چې زموږ ملاقات د يوې عقېدې تر سيوري لاندې وي، نه هغه ناسمه عقیده چې څواکمن خلک يې بې وزلو ته له ماتې ورکولو وروسته ټاکي. نجمة الليل! زه له تاسره مېنه لرم.

خو موږ به تر هغه وخته نه يو ځای کېږو څو پورې چې تا د دې کلمې شاهدي نه وي ورکړې چې لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله صلى الله عليه وسلم له دې کبله چې زه درسره مېنه کوم، څه چې وايې زه يې تر سره کوم. کلمه طيبه ووايه.

کله چې هغه کلمه طيبه وويله، بيا ورته نجمة الليل وويل:

ته بايد خپل پلويان له وژنو او لوټمارۍ هم منعه کړې.

دا کار به هم وکړم.

زه پوهېږم چې تاسې وږي، او ستړي ياست، خوراک، بنځو او امنيت ته اړتيا لري، نو بيا په انصاف ولاړو قوانينو عمل وکړئ، ستاسې بری بايد د دې سبب نه شي چې له تاسې د وحشيانو يوه ډله جوړه کړي، د وحشيانو چار چلند انسان کرکې او تشدد ته راکشوي، او بيا په کې د ښکمرغۍ هېڅ بوی نه شي موندل کېدای.

هغه وويل:

ستا خبرو څومره حيران کړی يم.

بيا نو ته د احترام وړ يې، د مانۍ سره نژدې يو فقيه عالم دی چې مولوي عبد الرازق نومېږي، ولاړ شه هغه راوله، د هغه سره بايد دوه شاهدان هم وي، او موږ به واده وکړو.

هغه یو څه په تشویش کې شو، یو خوا بل خوا یې کتل او نه پوهېده چې څه وکړي،
نجمه اللیل له خپله کټه پاڅېده، خپله توره چپنه یې واغوسته او ویې ویل:
ته انتظار وکړه، زه یې سمدستي راولم.
په څو ځایونو کې یې اشاره وکړه او ویې ویل:
پام کوه گوره، د تېښتې معنی دا ده چې زه به له ښاره د وینو حمام جوړ کړم.
په رټونکي نظریې وروکتل او ویې ویل:
غلی کېنه.

***

او څو ورځې وروسته د قومول خلکو نجمه اللیل ولیده چې په یوه پرتمینه بگۍ کې
سپره ده او دوه اسونه یې راکشو، څنگ کې یې یو پوځي افسر روان و، او د لارې په
اوردو کې ورته خلکو مخه پرېښوده، چینایي قوماندان ورسره واده کړی و، خو تر څو
چې د واده رازنه و څرگند شوی، په قومول کې د هغې واده دومره اسانه کار نه و، تر
هغه وخته خلکو رټله، ټیت ذاتې او بد ذاتې یې بلله، خو که چرته چینایي قوماندان په
زور بیولې وه نو بیا به یې ورته عذرونه لټول، خو لکه څرنګه چې ښکاره کېده هغې په
اشغالګرو ځان خرڅ کړی و، او خپل کوژدن مصطفیٰ مراد حضرت ته یې انکار کړی
و، د بریالیو د ډلې سره تللې وه، له همدې کبله په هر ځای کې د هغې په اړه خبرې
کېدې، او هېچا هم د هغه لامل پوښتنه ونه کړه چې له کبله یې د څه مودې لپاره په
قومول کې وژنې ودرېدې، د نجمه اللیل رنګ خرابه او هغه نوره هم د اضطراب ښکار
شوه، هغه به د چینایانو په ډلو کې راڅرګندېده او د احترام په سترګه ورته کتل
کېدل، همدا علت و چې د ولایت ښځې او نارینه یې په حیرانتیا کې اچولې و.
کله چې انقلابیان په لمړي ځل بریالي شول، او د خواجه نیاز په مشرۍ یې په کاشغر
کې حکومت جوړ کړ، چینایان یې د ګواښ سره مخ کړل، چینایي ځواکونو هم په
تېښته پیل وکړ، او بیلا بیلو ځایونو ته وتښتېدل، د دې قوماندان نصیب کې

ارومچي ته تېښته لېکل شوې وه. نجمة اللیل يې هم له ځانه سره بوتله، د قومول خلکو له تگ وړاندې د همدې سره د تېښتې په حال کې ليدلې وه، خلکو پرې لعنتونه ويل، بنځو پرې لارې تو کولې، ځينې کوچنيان تر دې بريده زړور شول چې په ډبرو يې وويشتله، او بيا له وېرې راستانه شول.

کله چې د حاکم او روسانو تر منځ تړون وشو، نو روسی الوتکې، ټانکونه او زغروال موټر را ورسېدل، وضعیت بدل شو، پاڅونوال په شا شول، ولسمشر او نور لوړ پوړي مشران ونيول شول، او په دې توگه په ختيځ ترکستان کې اسلامي ځمکه او اسلامي ملت اشغال شو.

يوه شپه همدغه قوماندان وليدل چې نجمة اللیل ژارې.

نجمة اللیل! ولې ژارې؟

خلک وژل کيږي، زه جگړه بده گڼم او وېرېم.

هغه په خواشينۍ وويل:

زه څه وکړم، دوی له مور وژنې کوي، او مور له دوی څخه.

د هغې چې له سترگو او بنکې بهېدې وويل:

ما غوښتل چې ته خپل ښار ته ولاړ شې او زه هم درسره يم، داسې ژوند وکړو لکه نور انسان چې په ښکمرغۍ او ډاډ سره ژوند کوي.

هغه سمدستي پوه شو چې نجمة اللیل په غير مستقيمې توگه د چينايانو له خوا د هغې د هيواد په اشغال نيوکه لري، او بې له کوم زړه سوي او عاطفې يې ورته وويل: گرانې، دا د لويانو چارې دي، زما په څېر يو چا ته په دې اړه بحث نه ښايي، لښکر د مشرانو په امر خوځيږي، هر چېرې همداسې وي، سياست هېڅ اخلاق نه لري، که په حقه و او که په باطل.

بيا يې د خپل لاسي چيلم دود وويست، په داسې حال کې چې لورې يې په مخ وريورته شو وويل:

ډېر زيات ستړی يم.

شېبه غلی شو او بیا یې وویل:
غواړې قومول ته ولاړه شې؟ هلته اوس ارامې ده، انقلابیان هم غلي شوي دي، او مور
پرې یو ځل بیا واکمن شو.
هغې په غمژن انداز وویل:
زه خو غواړم په هغه ځمکه کې وگرځم چې ما په کې هېڅوک نه پېژني.
هغه یې په مخ لاس راکش کړ او ورته یې وویل:
پوهېږم چې په تا څه تېرېږي.
لاس دې له ما لېرې کړه.
ولې؟
داسې احساسوم چې لاسونه دې د سړیو او نسو په وینو لړلي دي.
په حیرانتیا یې وویل:
زه په جگړه کې د روڼد په څېر یم، څه وکړو؟ د دې له پاره پیدا شوي یو چې خوراک
وکړو، او د دې له پاره چې خوراک وکړو، باید وجنگېږو، ووژل شو، او ته زما یې، زه
ستا سره مینه کوم نجمة اللیل!
بیا لږه شېبه غلی شو، او ویې ویل:
ته ماته څنگه گوري؟
هغې ورته په هیجان سره وویل:
ته بندي یې، ناروغ یې، په هر حال، په عذاب اخته انسان یې.
هغه مسک شو او بیا یې وویل:
زه په همدې خوشحاله یم.
په حیرانتیا یې وکتل:
دا څنگه؟
ځکه چې ته ماته د دښمن په سترگه نه گوري.
خو هغې سمدستي وویل:

بې شکه ته د بنمن يې.

سترگې يې خړې شوې او پټ يې وويل:

زما نصيب همدا دی.

نجمه اللیل په خدا شوه، ورنژدې شوه او ورته يې وويل:

که زه له تا جدايي وغواړم نو څنگه به وي؟

هغه حيران شو او چغه کړه:

څه؟

مطلب طلاق.

ولې؟

ځکه چې ته مسلمان نه يې.

ايا هېر دې شول، ما هر هغه څه وکړل چې هغه عالم وغوښتل.

خو ته د کفارو په صف کې جنگېږي.

زه له دې پرته په نور هېڅ نه پوهېږم چې زه په پوځ کې يو سرتېری يم.

بيا يې چغه کړه، ديوال يې په سوک وواهه او ويې ويل:

پوځيان الله نه پېژني.

نو موږ ولې کوبنس نه کوو چې هغه وپېژنو؟

په ملنډو يې ولي وغورځول او ويې ويل:

نو څه ارزښت لري؟

دا چې د نېکمرغۍ لار وپېژنو.

آه، کافران ميليونونو ته رسېږي، هغوی له مسلمانانو زيات دي، په دې پوهه شه

گوره، که نه نو موږ به بې گټې ځورېږو.

خولې يې وچې کړې او ويې ويل:

که زه ولاړ شم...

لا يې خبره نه وه پوره کړې چې نجمه اللیل ورنژدې شوه او ورته يې وويل:

زه ستا سره مينه كوم، خو كه ته زما د ملت د يو بچي په وژلو كې هم سبب شوې نو زه ستا سره يوه شيبه هم نه پاتې كيرم.

گرانې ته ارامه شه، زما د اوسني جنگ سره هېڅ كار نه شته، زه اوس د اكملاتي موادو په څار مقرر يم، اوس كار د چينايانو په لاس كې نه دی، روسانو د هر څه واگي په لاس كې اخيستي دي.

بيا په ملنډو سره په خبرو كې بلې خوا ته ولاړ او ويې ويل:

نو دلته خو ډېر داسې تركستانيان هم شته چې ځانونه يې په شيطان خرڅ كړي دي، دوی هم وژنې كوي، او د خپلو هيوادوالو په حق كې تر ټولو ناوړه جرايم تر سره كوي، ته نو نه يې خبره؟

هغې خپلې سترگې په بالښت كې خښې كړې او په ژړا شوه.

(۹)

زما د ډول ډول میوو او کبستونو شنې او له زیاتو معادنو ډکې سیمې په نه زغملو وړ دوزخ بدلې شوې، انسان به په داسې ځمکه څنگه ژوند وکړي چې مرگ پکې کمین نیولی وي، ډار پکې خپور وي، او پردي يرغلگر یې په تقدیر لوبې کوي، څومره بده ده چې ته په خپل گران هیواد کې د پردي په توگه ژوند وکړې، په حقیقت کې زه پردی نه وم، بلکې داسې احساس مې کاوه چې ترکستان نا آشنا دی، شړل شوی، او د اوبو په سرد زگ په شان روان دی، ژوول شوی دی، ټول غصب شوی، په وژنو او زندانونو ډک دی، او په دې هر څه کې عجیبه لا دا چې زه لا ژوندی یم، خو دا د الله اراده وه.

ډېر کم مسجدونه پاتې دي، ډېر کم سپین زيری او عمر خوړلي پاتې دي، چې په پټه مسجدونو ته ځي، په اوبلنو سترگو او ټیټ اواز لمونځونه کوي، او د جاسوسانو سترگې یې څاري، دوی ته به زیان نه رسېږي، خو د هغوی زامن او کورنۍ همیشه د غچ هدف دي، چې مسجدونو ته گورو نو اشغالگرو نیولي، له هغې یې سینماوې یا د پوځ د اوسیدو ځایونه او دفترونه جوړ کړي، دیوالونو ته یې گورو او پټ پټ ژاړو، که څوک په بنسکاره وژاړي نو حتمي مرگ ته ځان ورکوي، په همداسې حالاتو کې زه له یو بناره بل ته تلم، او هر ځای مې د ځان لپاره نوی نوم غوره کاوه.

آه..... دا پخواني یادونه دي، هغه نومونه مې هم اوس نه دي یاد چې ځان مې پرې یاد کړی دی، خو په اورومچي کې دې پایلې ته ورسېدم چې یوازې د نوم بدلول هم گټه نه کوي، جوالیتوب مې پیل کړ، د رخت یوه درنده بوجۍ مې په شا کړه، دوه وسپنیز کنجکي مې پیدا کړل، زيره او بریتونه مې همداسې پرېښول چې څومره اړدیري، پښې مې لوڅې او چاودیدلې وې، لکه چې لسگونه کاله یې په خټو کې تېر کړي وي، چوپتیا مې غوره کړه، که چرته معقولې او په وزن برابرې خبرې وکړې، نو الفاظ به ستا شیطاني وکړي، او شخصیت به دې راڅرگند کړي، شپه به مې په یوه خیرنه او وړه خونه کې تېروله، د الله عبادت به مې کاوه او داسې فکر مې کاوه چې

ملايکې مې تودې اوبسکې پاکوي، زمور تمدن له منځه ځي او ويلي کيږي، لسگونه زره روسان او چينايان راځي، دغه راز بسځې هم راتلې خو د ترکستانيانو او چينايانو تر منځ ودونه وشي، او گډ شي.

ما وويل چې ما جواليتوب کاوه، ما به په اوږو د خپل هيواد هر ډول غوره توکي بارول او په غټو غټو موټرو او اورگاډو کې مې ايښودل، خو د يرغلگرو خاور ته انتقال کړای شي، هر څه باريدل، معادن، ميوې، څاروي او فصلونه، د يرغلگرو د مشرانو د راټولېدو ځايونه معلوم وو، هلته به گډېدل، شراب به يې څښل، شپې به يې سبا کولې او سندرې به يې ويلې، او ما به عجيبه حالات ليدل، هغه خاينان څومره زيات وو، چې خپل ضميرونه او دين يې خرڅ کړل، او د يرغلگرو غوښتنو او ارادو ته تسليم شول، په دې توگه ورته دا شونې شوه چې ځينې مهم منصوبه تر لاسه کړي، او ډېر ژر به ترې يو نوی ډول انسان جوړ شو، کله به مې چې د هغوی مخونو ته وکتل داسې به راته وېرېښېده چې هيڅکله هغوی ترکستانيان نه وو، او د هغوی د خوراک، څښاک، لباس، حتی د هغوی رويه او طريقه او هر څه يې بدلون موندلی و، هغوی په هر څه کې د يرغلگرو د مشرانو پيروي کوله، خبرې يې د دوښمن په ژبه کولې، او کله به مې چې د هيواد شکل ته وکتل چې رعب او وحشت پکې خپور دی، پوښتنه به مې کوله چې مشرقی ترکستان هغه ښکلې، زړه رابښکونکې او سپيڅلې ناوې به څنگه بيا د سپيڅلتيا او بنايست څښتنه شي.

په زړه کې مې مايوسي گرځېده، او زه به په ځمکه غمژن گرځېدم، هغه پنډونه به راباندې درانده وو، چې ما به موټرو يا کبښتو ته رسول، خو په همدې گرځنده ژوند کې مې هغه يوه ورځ وليده..... بې سيکه حيران او سست پست شوم، په ځان پوه نه شوم او چغه مې کړه:

نجمة الليل!

هغه گاډۍ ودرېده چې يو چينايي چلوله، د هغې زېږمخ ته مې وکتل، ځان ته مې پام شو، مخ مې بل خوا واړولو، د تېښتې نيت مې وکړ، خو هغې خپله گاډۍ راوالتولوله، او زه يې ونيولم، په رډو او وازو سترگو يې ماته وکتل او ويې ويل:

غواړم زما سره ماني ته ولاړ شې....

ولړزېده او په زور يې دومره وويل:

زما سره راځه، مشر يو کاريگر سړي ته اړتيا لري چې زموږ خدمت وکړي، هغه له اورومچي بهر دی، نه شته، بايد راشې.

او مخکې له دې چې زه له ناڅاپي حيرانتيا رايډار شم، هغه ښکلې گاډۍ روانه شوه، او مخکې تر دې چې روانه شي، همدومره مې واوږدل چې د ماني ادرس يې په لنډو ټکو کې راکړ، زه بېرته خپلې بويښې خونې ته راستون شوم، دعاوې مې کولې او ژړېدم، ډېر ځله ماته مرگ تر ژونده ډېر غوره او ارام راکوونکی ښکارېده، مړي په هيڅ شي نه پوهيږي، او کله به مې زړه په دې باور ډک و، چې اسلام بايد بريالی شي، او ازادي خامخا راځي، زه د مايوسۍ او هيلې تر منځ ځوړند وم، کله به مې مرگ ته زړه کېده او کله به د ژوند پورې نښتې وم، زه هغه غوڅ غوڅ، رنځيدلی او ورک شوی انسان وم، چې لار ورته نه وي معلومه، يا داسې پناه گاه چې پکې ارام شي.

د مشر ماني پيدا کول گران کار نه و، ماني په يو ارام او گوښه ځای کې ده، لږ ساتونکي لري، خو ما نه شول کولای په دې زړو او خيرنو کاليو کې لاړ شم، د جوالي کالي مې و ايستل، او داسې څه مې واغوستل چې د قومول د حاکم د ماني د پخواني ساتونکي سره لايق و، هغه حاکم چې حکومت يې پای ته ورسيد، او کورنۍ يې سره وپاشل شوه.

هيچا مې مخه ونه نيوه، د ماني ساتونکي راته وکتل او ويې ويل:

ته د هغې ليدو ته راغلی يې؟

سر مې په ډار وښوځولو، د خدای شکر مې وکيښ چې زما د نوم پوښتنه يې ونه کړه، که څه هم زما نوم به داسې څه د پام وړ خطر نه و پېښ کړی، ځکه دوښمن چې کله ځای

پر ځای شي، او واک يې کلک شي، بيا يې له زړه ويره ځي، او په لږ بې احترامۍ هم بسنه کوي، خو دا زما بڼه بخت و، چې کور خالي و.

ای خدایه! ولې راغلم او زه به ورته څه وایم؟ زه به اوس د هغې بڼې خدمت کوم چې د پرمختللي ټولني له قدرمنو شوه؟ او پروږن زما کوژدن شوې مېرمن وه، دا نو څه معنی لري چې څه به کوم؟ هغه په اسمان کې ده او زه په چکر و کې غورځېدلی يم، او مرگ د ټولو پخوانیو پاڅون کوونکو په شان زما پسې هم دی، خو د تجسس مینې روان کړم، هغه به په سرو ورینمو پوښل شوې تخت کېناسته، تور کالي به يې اغوستل چې بڼکلا به يې نوره هم ورزیاته کړې وه، خو سره له دې چې نجمة اللیل بدله شوې وه، بیا هم خفه، خو بڼکلې او له وقار ډکه بڼکارېده، په هغې کې مې د پیغلټوب مستي او د ماشومتوب هوسونه نه لیدل، د یوې بڼایسته کونډې په شان بڼکارېده.

له ډېره وخته مې هیله وه تا وگورم.

ځواب مې ورنه کړ، یوازې ورته کتل مې.

ما فکر کاوه ته په جگړه کې وژل شوی یې.

غلی شوم، که څه هم غوښتل مې وغږېږم خو ونه توانیدم.

مصطفی مراد حضرت ته! مایوسي په انسان هر څه کوي.

زما د ځواب متظره شوه، خو بې گټې بیا له خپله ځایه پورته شوه، ویې ویل:

زه د هغو نارینه وو ډیر زیات قدر کوم چې په جگړه کې وژل شوي دي. ما هیله درلوده

چې هیڅوک د دار په لکړو، یا زندانونو کې مړ نه شي، باید جنگیالی په ډگر کې مړه

شي، او بیرغلگرو ته ځان ونه سپاري.

زه په ډېر جرئت ورنژدې شوم، او ورته مې وویل:

تا ولې ځان ژوندی وسپاره نجمة اللیل؟

له درده ډکه خندا يې وکړه:

آخر دې خبرې پیل کړې، ښه... زه د خپلو کارونو لپاره مېر نه گورم، کله چې مانی د دوښمن لاس ته ورغله، ما یې د میشتو خلکو په ساتلو فکر پیل کړ، او دا پرېکړه مې هم وکړه چې د هر یرغلگر سپرلی باید ونه گرځم، له همدې امله مې یو سړی غوره کړ او واده مې ورسره وکړ.

په حیرانتیا مې وپوښتله:

نو واده دې څنگه وکړ؟

لکه چې زرگونه خلک واده کوي، مسلمان شو، او زه یې په نکاح کړم.

په تاسف سره یې وویل:

هر څه ډېر په سادگۍ تېر شول، کله یې چې زه ونيولم، ما شرطونه کینبول، او هغه ومنل، پوهیږم چې د هغه اسلام ظاهري ښه لري، هېڅ زور پکې نه شته، په دې هم ښه پوهیږم چې زه هغه ته هم دوکه ورکوم، او ځان ته هم، خو زه... څه به ووايم، زه دې ته چمتو نه وم چې لیوان مې وڅیړي، زه یې واده کړم، ویې ساتلم او اوس هم راسره مینه لري.

ما بیا په څه حیرانتیا وپوښتله:

نو ته د داسې سړي سره څنگه ژوند کوي چې مینه ورسره نه لري؟

په مسخرو یې ولي واشتیبیل او ویې ویل:

لکه چې زما هیواد ترکستان د اشغال تر پېښولاندې ژوند کوي، لکه ته چې په هغه ارومچي کې ژوند کوي چې دوښمن پرې حاکم دی، دلته هر څه بې روحه روان دی.

زه له ځانه سره وبنگېدم (بې روحه).

ویې ویل:

هو موږ د شیانو مینه له لاسه ورکړه، او په همدې سبب، خورو، څښو، ویده کیږو او بې روحه روان یو، او داسې ښوڅیږو لکه چې له موم جوړ شوي بوتان یو او بل ته اړتیا لرو چې روح راکې پو کړي، لکه هغه ښایسته جاپاني د لوبو شیان چې گرځي،

اوازونه کارې خو له لرگي يا وسپني نه جوړ وي، حقيقي ژوند نه شته، مورځ خاندو، ژاړو او کار کوو، لکه د تمثيلي پارچې ممثلين، پوه شوې مصطفى مراد حضرت ته؟ لاسونه يې په عصابانيت وپړکول، د خادمانو مشره راغله، ماته يې اشاره وکړه، هغې ته يې وويل:

غواړم چې دا ښه کالي واغوندي، او داسې شي چې د صيب د ليدو وړ وي. اوس زما نوم تورسون و، زه د قوماندان په ماڼۍ کې گرځېدم، لکه په خوب کې چې گرځم، د ماڼۍ مشره ښايسته ترکستانۍ ښځه ده، داسې ښکاري چې زما په ليدلو يو څه خوشحاله شوه، د خادمانو په ښکلي خونه کې د څه وخت لپاره په لومړي ځل ارام اوده شوم، ملا مې لاهم درد کاوه، خو لمبا مې د ملا درد يو څه کم کړ، دا چې رېبره او بريټونه مې وخريل، او په اينه کې مې وکتل، ځواني راباندې راغله، يا الله! د سترگو په وړاندې مې اوس هم د وحشي غرونو چغې وې، سره له دې چې ورنه راغلی وم، او اوس د نجمة الليل په اړه فکر کوم، زما احساس د هغې په اړه د هغه سړي د احساس په څېر و، چې ښځه يې په زور ځنې اخیستل شوې وي، نجمة الليل هغه ښار ته ورته وه چې دوښمن اشغال کړی وي، د مينې معنی اوس په وطني حماقت واوښته، او هووو، زه خاندم، زما فکر اوس د پخوا په شان نه دی.

سبا يې په خپله ښايسته گاډۍ کې داسې يو ځای ته بوتلم چې ونې، ميوې او گلان راڅخه راتاو وو، خو ټول د اشغالگرو وو، ټولو نجمة الليل پېژندله، احترام ته يې راولاړ شول، لاره يې ورته خلاصه کړه، له گاډۍ ښکته شوو، له ځوړندو څانگو، گلانو او گڼو ميوو په منځ کې تېر شوو، هغه مخکې او زه پسې غلی شاته روان وم، ويې ويل:

هغوی زما په اړه وايي شرف او پاکيزگي مې پرېښې.

يوه لښته يې راماته کړه، لمر ته يې وکتل چې د هغې په زير مخ يې وړانگې راخپري وي، او پټ يې وويل:

د قومول د خلکو په منځ کې درواغ په اسانۍ خپریږي، ولې یې زما کیسې ته دومره پاملرنه وکړه؟ زه د امیر په مانیۍ کې له یوې عادي خدمتگاري پرته بل څه نه وم. زما لاس یې ونيو، او ویې ویل:

ایا تاته مې د واده ونه ویل خو تارد کړه؟

هغه د هجرت وخت و، او مور د مرگ په مورگو ولاړ وو.

ترڅه خندا یې وکړه، او زیاته یې کړه:

مور د مرگ په مورگو نه وو، ایا پوهیږي اشغالگر حکومت څومره خلک اعدام کړل؟ هغوی له سل زرو هم زیات دي.

ما په حیرانتیا وویل:

ته اوس هم د پاڅون کوونکو او شهیدانو په اړه فکر کوې؟

په سپک نظر یې راوکتل، او ویې ویل:

ته څه گومان کوئ؟

ستا په شان یو څوک باید داسې کارونو کې فکر ونه کړي...

ایا زه ستا په څېر ترکستانيۍ مسلمان نه یم؟

یو ځل بیا چوپتیا خپره شوه، هوا یخه وه، لمر په لویدو و، عجیبه غمونه یې تر شا

پریښودل، ځینې پخوانۍ منارې د تاریخي اثارو په شان ملاستې وې، او گومبزی

هغې کشپ ته ورته وې چې ما په یو ژوبن کې لیدلې وه، ودانۍ داسې راکړې وې لکه

چې هیڅ اهمیت نه لري، نجمة اللیل یو سور گلاب له لاسه وغورځاوه او ویې ویل:

ما د هغه په وژلو کې هم فکر وکړ.

د چا؟

زما د میره ضابط.

ولې؟

فکر کوم دا زما دنده ده، خو زه له تا پوښتنه کوم چې مې یې کړم که د ځان تابع یې

کړم؟

ما ولي واشتتيل او پوښتنه مې وکړه:
د هغه د تابع کولو څه ارزښت دی؟ وژل، شکنجه او زياتی په هر ځای کې دی.
خوزه له تا پوښتنه کوم چې د وژلو ارزښت يې څه دی؟
دا پخوانی غیچ دی.
خو که زه يې د ځان تابع کړم دې کې ډېره گټه کوم.
شخ ودریدم او ومې ويل:
بناغلي! د دوښمن ټول ژوند جعلی او درواغ دي.
په حیرانتیا يې راوکتل او ويې ويل:
ته دا فکر کوي؟ معنی دا چې ما ځان ته په يوې ماتې گوډې فلسفې دوکه ورکړې، خو
ځان له شکنجو او ورکېدو وژغورم، او ژوندی پاتې شم..... اها. ته دا گومان کوي؟
سر مې ځوړند کړ ومې ويل:
له همدې کبله د قومول خلک تاته په سپکه سترگه گوري.
له سترگو يې اوښکې راوخڅېدې، راثرډې شوه، او په زوره زوره يې وجړقولم، ويې
ويل:
دوی نه پوهیږي، باید ما د امير کورنۍ ژغورلې وای، خو ما باید د دې قیمت هم
ورکړی وای، مود ټول ژوند خوښوو، او مرگ بد گڼو.
بيا يې اوښکې پاکې کړې، او ويې ويل:
او ته مصطفی مراد حضرت ته! ته په ما څه گومان لري؟
تورسون، زما نوم تورسون دی، پخوانی نوم باید هیر کړو.
ستا څه رایه ده؟
زه يې په ښکاره وایم، د غرونو په سرونو د جنگیالیو سره وچه ډوډۍ خوړل، زما په
وړاندې په يوې ستري او دنګې مانی کې د سلو حلالیدونکو گډو نه غوره دي.
نری باران پیل شو، یخني نوره هم زیاته شوه، مود د باران نری نری ټکا اورېده، بوتان
مې دومره تنگ وو، چې پښه مې پکې نښتې وه، او د کالیو غاړې زما مری زور کړې

وه، سره له دې چې پکې گرم وم، خو بيا هم پکې مرگ ته نژدې وم. دا هغه احساس و، چې له اوږدې مودې مې له لاسه ورکړی و.
مصطفی.

خادم دې تورسون.

چرته ځي؟

هلته د غونډيو سرونو ته چرته چې ستر سړي اوسي.

په دې به وروسته او په ارامه فکر وکړو.

کله چې د ماني خستن له سفره راستون شو، زه لږ وخت پټ شوم، خو هغه مې ليد چې په ماني کې يې غلي غلي خو په مينه او شوق نجمة الليل کتله، په هماغه پخوانيو تاتاري سترگو، هغه يې په خپله غيږ کې وځپېنډله، او په بنکلولو يې پيل وکړ، له ځان سره يې گرځوله، هغې تته خدا کوله، سترگې يې اخوا ديخوا اړولې، کېدای شي له دې وپرېده چې چرته زما سترگې پرې ونه لگيږي.

ته زما په راتلو خوشحاله يې؟

بې له دې چې هغه ته وگوري وويل:

ډېره زياته، خو د استخباراتو خلک اوس هم په سلگونو خلک وژني.

دا بله خبره ده، اوس ولې په دې کې سوچ کوي؟ زما پکې هيڅ زور نه رسيږي.

ولې ته په ژوند کې کوم دريځ نه لري؟

يو محدود دريځ گراني.

هغه څه دی؟

ډېر کړت مې درته ويلي، زما دريځ دا دی چې خپله دنده تر سره کړم.

ستا د دندې او ستا د مسئوليت د تر سره کولو تر منځ ستر توپير شته.

زما دنده زما مسئوليت دی.

زه تا يو انسان ليدل غواړم.

نجمة الليل! بيا به هغه پخوانی لانجې ته څو؟

حقيقي انسان هغه دی چې د شکنجه کېدونکو او ځورېدونکو غم احساس کړي.
ناڅاپه او په لیونتوب یې وویل:

ته باید وپوهېږې که دغو ځورېدونکو غاړو ته رسی ورخوښې کړای شوه، دوی به زما
او حتی ستا ژوند ته هم د پای ټکی کېږدي.
هغې په نا اشنا آرامۍ وویل:

دا مهمه نه ده، مهمه دا ده چې ته خپل مسئولیت اداء کړې.
په جذباتي ډول یې چغه کړه:

او زه څوک یم؟ په دې ستر لښکر کې یوازې یو فرد، په یوه ستره اله کې وړوکی سپر،
ایا ته له سفره راستون شوي میره سره داسې مخ کېږې؟ زموږ پخوانۍ مینه څه شوه؟
راځه.

خپلې ځانگړې خونې ته لارل، دا ناولې ما هم لوبوي، او هغه هم، که د هغې سره څه
موده نور هم و اوسیدم، نو زما ټول فکرونه به په زهرو ولږي، حقيقي سپیڅلتیا دلته
په ښارونو کې نه ده، بلکې هلته د غرونو په لمنو کې ده، چرته چې خپلواک سړي
اوسېږي، په اوږو یې وسلې دي، څومره چې ژر کېږي باید ولاړ شم.
ماسپښین د ډوډۍ پر مهال راته ضابط ژور نظر وکړ، او ویې پوښتل:
دا هغه نوی خادم دی؟

هو دا وړتیا لري، او په خپل کار کې مخلص دی.
ته له کومې ولسوالۍ یې؟

زما نوم تورسون دی، د التای له ولسوالۍ یم.
دسترخوان په ښو خوراکونو ډک و، خو بهر ملت د ونو پانې خوړلې، بې وزله
ماشومانو یو بل ته په وازو سترگو کتل، هغو شیانو ته یې کتل چې په گاډیو کې
باریدل، یا د بیرغلگرو کورونو ته وړل کېدل.

په داسې حال کې چې پر دسترخوان ایښو چرو ته مې کتل سر مې وگرځېد.
تورسونه! کولای شې لاړ شي.

دا خبره يې په ارامه وکره، او زه پخلنځي ته راستون شوم، د اوبس په شان مې ځمکه په پنبو وهله، داسې چې هېڅ ارامي نه پېژني، کرکې مې زړه خوړ، لکه چې اور لرگي خوري، د دين په وړاندې د هغوی جگړې او د دې ضابط عقايدو زه هڅولم چې هر حماقت ته لاس واچوم، دا کار خاص زما نه و، خو دا د الله په لار کې غچ و.

(۱۰)

زه د يو دوښمن په کور کې اوسم، دا يوازې دوښمن نه دی، بلکې يو پورورې هم دی، او هغه څوک يې نيولی چې ما ورسره مينه کوله، داسې فکر کوم که دلته يو کال نور هم پاتې شم؛ نو له ما به يوه اله جوړه شي، زه به هم د نجمة اللیل په څير شم، آرام ژوند، پوره خوراک او لباس، ارامي او ښايسته ژوند دا ټول هغه څه دي چې په انسان کې د پاڅون، مقابلي او جهاد روح وژني، بله ستونزه دا چې زه د نجمة اللیل په سترگو کې نا آشنا گرم او تيز شوق وينم، زه د هغې له سترگو شرمېدم، او ډېر ځله به ورڅخه تښتېدم، ډېرې شپې به مې د هغې په اړه فکر هم کاوه، غيرت به مې پرې کاوه، په دې کور کې شيطانان، هوسونه او تېروتنې ژوند کوي.

پرون په دې کور کې د گڼا يو مجلس جوړ شو، ټول د يو بل سره گډوډ شول، نجمة اللیل د مجلس ځلانده ستوری و، سترگې ورپسې وې، هر افسرد هغې سره د نخا هيله من و، مېړه يې دومره شراب وڅښل چې ښه نشه شو، خو په سهار کې يې د يو مهم کار لپاره راوغوښت، هغه راووت، له نشې ځنگېدو، غټ کوټ يې اغوستی و، کار عادي ښکارېده، خو هغه زما خونې ته راغله، د ټولې شپې ويښې له امله يې د مخ زيروالی نور هم زيات شوی و، لاسونه يې رانه تاوکړل، او شونډې يې رانژدې کړې...

بادارې، زه بايد سبانارې چمتو کړم.

زه خوراک ته اشتها نه لرم، او زه ستا باداره نه يم.

ټوله ماڼۍ سترگې سترگې ده.

نور صبر نه شم کولای.

څه معنی؟

نه پوهېږې؟

زه خیانت نه کوم.

د ځاین سره خیانت کول تېروتنه نه ده.

زه يو مسلمان یم، الله پېژنم.

پوښتنه راسره پيدا شوه، چې ايا له مېړه يې غچ اخيست، که پر ما يې شفقت کاوه، او که دا پخوانۍ مينه ده چې بيا په جوش راغله، او باغي شوه، زما لاسونه يې ونيول، په زاريو شوه، خو زه يې له نظر او لمسولو له دې وېرې په تېښته وم، چې مقاومت به مې کمزوری شي، په جذباتي انداز کې مې وويل:

د غرونو په لمنو کې داسې سړي دي چې د لوږې او عذاب له امله ځورېږي.
ويې ويل:

هغوی حقيقي نارينه دی، خو بيا هم هغوی خپل ژوند کوي.

په هغو حدودو کې چې الله مباح ګرځولي.

د وږي څيروونکي ليوه په څېر يې راوکتل، او په ګواښوونکي ډول يې وويل:
ته پوهېږې چې زه تاته سزا هم درکولای شم.

ومي ويل:

ايا مينه همدا ده؟

هو، همدا مينه ده.

کله چې ته د دوی په يو ويروونکي زندان کې بندي شې، شا او خوا دې تيارې او چوپتيا وي، قمچينې دې په بدن لګيږي، بيا به ته دا خوب ووينې چې کاشکې زما په څنګ کې څو دقيقې تېرې کړې.

ما ورته په باوري انداز وويل:

ما مرګ ته ځان نذر کړی.

ته د اور سره لوبې کوي، ته زما حقيقي مېړه يې.

خو ته د يو داسې سړي په نکاح کې يې چې مسلمان شوی، که څه هم اسلام يې ظاهري بڼه لري.

نو بيا دلته ولې راغلي؟

دې پوښتنې حيران کړم، رښتيا هم ولې راغلم؟ ما ټول ژوند له دغو تجاوزګرو د غچ اخستلو په اړه فکر کړی دی، خو اوس انتقام چرته دی؟ زړه مې ودرېد، خو يو حقيقت هم و چې ما پټولو، ما د نجمة اللیل سره مينه کوله، دې مانۍ ته زما د راتګ سره موافقې د هغې مېنې سره تړاو درلود، هغه لارډه او زه يې پريښوم، ټوله ورځ مې ونه لیده، فکر مې کاوه چې ولې حالات خرابه شول؟ زموږ په ځمکه پردي حکومت کوي، پخوا ماته د (کاشغر) د يو مسجد خطيب ويلې و:

بچيه! اسلام عزت دی، څوک چې پرې منګولې ولګوي، هغه عزتمند کېږي، که چا پريښود ذليل به شي، او زموږ هيواد په ژور خوب کې دی، ارام، بې هوډګي او عبثيات پرې غالبه شوي دي، له دين نه ورو ورو لرې کېږي، بچونيه! حکمت له لاسه ووت، او شتمنۍ يې ځای ونيو، علماء د امراؤ په وړاندې ټيټ شول، فساد، بې وزلي او جهالت عام شو، ګناوې خپرې شوې، بچيه! همدا د نړيدو پيل دی.

هغه راته وويل:

په ختيځ او لويديځ کې دوښمنان دي، هغوی د زياتوالي او ځواک لمن نيولی، او موږ د پخوانيو وياړونو لمن نيولی، خو پخواني وياړونه او ښيګڼې مقاومت نه شي کولای.

ماته يې وويل:

بچيه! مسلمانان سره ټوټې ټوټې دي، په ترکيه کې جنگونه او ظلمونه دي، عرب د دوښمن د اسونو د سومانو لاندې غلي پراته دي، خو کفر يو ملت دی، او مسلمانان ګڼ ملتونه دي، اوس نو ته کولای شي د دې تعبير خپله وباسې چې برياليتوب ولې او ماتې ولې رامنځته کېږي.

دا خبرې زما ډېرې ښې يادې دي، او نورې ورته خبرې چې خواجه نیاز، جنرال شريف او نورو به بيا بيا کولې، هغوی زړور مسلمانان وو، د جګړې په ډګر کې بې له وېرې د الله سره مخ شول، دې کې شک نه شته چې دې مانۍ ته زما راتګ د شيطان دسيسه

ده، باید بېرته لار شم، او سمدستي لار شم، خو باید د هغه وخت په بدل کې چې دلته مې ضایع کړیو څه وکړم، او بیا به په غرونو کې میشتو سړیو ته په منډه ورځم. ویل کیږي چې زموږ یو زړور مشر عثمان باتور خلک راټولوي، او د نوي پاڅون تیاری نیسي، نوزه ولې دلته پاتې شم؟

د مېړه په غیاب کې نجمه اللیل کونښن کاوه خو هغه څه چې زما په زړه او سر کې ناست وو، محوه او پاک کړي، ما مقاومت کاوه، خو مقاومت هم سخت و، نجمه اللیل قاتلې اداگانې درلودې، په دې ضابط د هغې واک او داسې عجیبه واکمني یې له دې چې هغه ډېره ځواکمنه ښځه وه بله معنی نه لري. ضابط دوه ورځې وروسته بیا راغلو، ستړی او سرگردانه و، ویي ویل: موږ د نویو ستونزو په درشل ولاړ یو.

ولې؟

عثمان باتور او نورو پاڅون کوونکو چریکي جگړه پیل کړه.
نجمه اللیل وویل:

تاسې ته نو څه زیان رسوي، گومان کوي هغوی به تاسې ته ماتې درکړي؟ هغوی په صنعتي مرکزونو ناڅاپي بریدونه کوي، افسران تښتوي، ډېر خلک یې ووژل، که په ازاده جگړه کې وای نو له بیخه ختمول یې شوني و.

د هغې په سترگو کې د خوښۍ بریښنا وځلیده خو پټه یې کړه، هغه په خوراک او څښاک اخته او فکر وړی و، ماښام خبر شوم، چې هغه دواړه یوازې د باندې یو ځانگړي باغ ته د چکر لپاره وتلي، ډېر وځنډېدل، خو نیمه شپه راستنه شوه، شور او ځوگ هم ورسره ملگری و، مانۍ له افسرانو او استخباراتو له مشره ډکه شوه، څه شوي؟ مېړه یې په مرگونې مرمۍ لگیدلې، هغه یې هم مانۍ ته راوړ، هغې چغې وهلې ژړل یې ویښتان یې ایستل، او همدا یې ویل:

ما قاتل ولید، ډز یې وکړ، په اس سپور شو، او د رود په لور ولاړ، د لسگونه زره خلکو په منځ کې یې هم پیژنم.

چغې او فرياد يې ويست، د خلكو په سترگو کې هم غوصه او خفگان بڼكارېده، له غمژنې كوندې يې په داسې حال کې پوښتنې پيل كړې چې هغه په خپلو اوبڼكو کې ډوبه وه، هغوی غلې كوله، خو هغې هغوی غچ، او په اورومچي کې د هر شكمن كس نيولو ته هڅول.

د استخباراتو يو مسئول وويل:

دا نن په اورمچي کې درېيمه پېښه ده، د عثمان باتور خلك تشويشونه پيدا كوي، له تشدد پرته بله لار نه شته، او لا زياته سختي، ما وويل بايد هر شكمن تركستاني ووژنو، خو هغوی يې نه مني، زما نظر دا دی چې ټول تركستانيان شكمن دي، زه پوهيږم چې دغه خاينان څنگه په نښه كړم، اجازه به ورنه كړم چې پېښې همداسې بې له سزا روانې وي، موږ په اورومچي کې بېړنی حالت اعلان كړی دی.

نجمه الليل په غم، درد او ستړتيا کې وه، خو حيرانوونكې دا وه چې د وژل شوي ضابط ډېرو ملگرو هغې ته دلاسا وركوله، او تعزيت ته ورته راتلل، د هغوی په سترگو کې مې خوښي او اميد لیده، ډېر د نجمه الليل په تمه وو، سره له دې چې د مري وينې نه وې وچې شوې، نجمه الليل پرېكړه وكړه چې كور کې به يوه اونۍ گوبڼه كيږي او هيچا سره به نه مخ كيږي، په ښار کې چې څومره خولې هومره خبرې، اوازې زياتې شوې، وېره پرې خپره شوه، پردي افسران هم سخت په تنگ وو، زمري او پرانگان اوس د سويكو په شان بريښېدل، زه له دې مانۍ د تگ په حال کې وم، خو دې پېښې مې تگ وځنډاوه، زه بايد انتظار وكړم، يو ماښام زما خونې ته راغله، زه راپاڅيدم، او ومې ويل:

بادارې.

نيغ نيغ يې راوكتل، سترگې يې هم نه رپېدې:

ته قاتل نه پېژنې؟

څوك؟

ښه، ما وژلی دی.

تا! نجمة الليل؟

له خونبى او مسخرو ډکه خدا يې وکړه او ويې ويل:

هو خو ته پوهېږې چې ولې؟

سرگردانى په حالت کې يې خبرې کولې، زه يې خبرو ته غوږ غوږوم، ما هيڅ ونه ويل هغې بېرته ځواب راکړ:

د داسې يو کمين مشري يې کړې وه چې لس پاڅونوال يې ووژل، ډاروونکي عمليات وو، خپله يې راته وويل، او دې هر څه ته يې په دې جواز ورکړ چې د اوامرو مخالفت نه شي کولای، ماته يې مخکې ژمنه راکړې وه چې مرستندويه کارو ته به وزگارېږي، هغه شپه ما خوب ونه کړ، بيا هم هغه شپه ماته رانژدې کېدو، او هيڅ اغيز پرې نه و غورځېدلې، خوشحالي يې کوله، ټوکې يې کولې لکه هيڅ يې چې نه وي کړي، ما فکر وکړ، مصطفى مراد حضرتته! که د هغې لسو پاڅونوالو له جملې يو ته هم وې، راومي ويست، ما وويل راځه! ستا په بريا جشن کوو، او شراب څښو، ډېر خوشحاله و، د ډېرو برياليو عملياتو کيسې يې راته وکړې، او هغه څه يې هم راته وويل چې پاڅونوالو ته يې چمتو کړي، عثمان باتورد هغوى لپاره ستر سردردى دى.

باغ ته لاړو، د ديوال په غاړه کې روان وو، توفنگچه مې راوويسته، مخامخ ورته ودرېدم، له شامې پرې بريد نه دى کړى، ورته مې وويل زه تا محاکمه کوم، ته خاين يې، او قتل هم د خيانت يوه برخه ده، خدا واخيست، گومان يې کاوه زه ټوکې کوم، د ليونى په څېر مې پرې چغه کړه، په خپل ځاى ودرېږه، درواغ تر ټولو ستر جرم دى، تا درواغ ويل کله دې چې ويل مسلمان شوې، يو رکعت لمونځ دې هم ونه کړ، ته دروغژن وې چې ويل دې جگړه بده گڼې، ته له يو څاروي پرته بل څه نه وې، او زه ستا لپاره د هغې جام په شان وم، چې پرې روږدې وې او خلاصې دې ځينې نه و، ودرېږه!...مه ښوځه.

مخ يې زير شو، په گونډو شو، په سترگو کې يې اوبسکې ډنډ شوې، ته فکر وکړه!
هغه ژړل، ما يې له ژړا څومره خوند واخيست، ته ولې زموږ هيواد ته راغلي؟ سترگې
يې پټې کړې، او په زاريو يې وويل:

ای نجمة! زه درسره مينه کوم، دومره د هيچا سره مينه نه لرم، لکه ستا سره، په خپل
عزت درسره ژمنه کوم چې بيا به داسې نه کوم، که څه هم ما له پوځ شپي، ته زما په
ژوند کې هر څه يې.

په خدا شوم، ماشه مې کش کړه او ومې ويل:

زه هم درسره مينه لرم، ستا وژل تا له ډېرو گناهونو تېروتنو پاکوي.

واخله... واخله... واخله... پنځه مرمی، د هغو بدمرغو لپاره چې ستاسې ښکار
گرځيدلي.

بيا يې اوبسکې راتوی شوې، او زياته يې کړه:

اوس به د قومول خلک زما په اړه څه وايي که وپوهېږي چې څه پېښ شوي؟

له خونې ووت، بېرته راستنه شوه او په لاس کې يې جام و، ويې ويل:

بېښه غواړم، هغه لعنتي په شرابو روږدې کړې يم، موږ به واده وکړو، گرانه، خو څه
ډول؟

جام يې وغورځاوه، بيا يې په زوره زوره خدا کې وويل:

د هغه يو ملگري ماته د واده وړانديز وکړ، د هغه يو مخلص ملگري، ته وگوره دلته د
افسرانو زړونه د ډېرو دي.

موږ بدمرغه ورځې تېرې کړې، د استخباراتو مشر به په اورومچي کې بې گناه خو
شکمن کسان زندانونو ته کښول، او هره ورځ به يې يو يا دوه د قاتل په لټه کې غرغره
کول، وخت په وخت به نجمة اللیل ته هم راتلل او پاڅون کونکي يا شکمن کسان به
يې ورته ښودل خو هغې به انکار کاوه چې دوی قاتلان نه دي، خو د شکنجو او بند
عمليات زيات شول، بېړنی حالت هم اوږد او سخت شو، په ټولو ښارونو کې دغه
حالت روان و، له بلې خوا د پاڅونوالو فعاليتونه هم زيات شول.

یوه شپه مې نجمه اللیل ته وویل:

د ماتم وخت هم ختم شو، اوس باید د گډا یو ستر محفل جوړ کړې، غټان خلک ورته راوغواړې، او په دې ډول به موږ په پخوانۍ پېښې پرده واچوو، هغه او کیسه به یې پای ته ورسېږي، او زما مشوره دا ده چې ته باید د هغه چینایي سره د خپلې کوژدنې اعلان هم وکړې، چې غواړې دي.

په غوصه یې وویل:

هغه مې ځکه وواژه چې زه تا غواړم.

خوزه دغه محفل غواړم که رښتیا زما سره مینه کوي نو..

ولې؟

له متو مې ونيوله، په زوره مې ځان ته راکش کړه، په سینه پورې مې ونيوله، او ومې ویل:

گرانې موږ باید د دې بې گناهانو بدل واخلو.

هغه څنگه؟

زما سره له چاودیدونکو توکو یوه ډکه لاری ده، پاڅونوالو را استولې ده، چې محفل جوړ شي، موږ به مانۍ په دوزخ بدله کړو.

سریې وښوځولو، او ویې ویل:

او موږ؟

په شرابو، گډا او ساز سرود کې به یې غرق کړو، کله چې موږ له دې مانۍ ښه لرې شو، چاودنه به وکړو.

بیا به چرته څو؟

غرونو ته، عثمان باتور او ټول زړور خلک همالته دي.

مخ یې له خوښۍ وغورید، او زما په ښکلولو یې پیل وکړ، ما له ځانه سره وویل:

هغه زړه اشپزه بايد له پېښې وړاندې لرې واستوو، د دې بدمرغه مغولي گادۍ چلوونکي چاره هم بايد وکړو، او دغه دوه واړه ماشومان خادمان بايد په باغ کې هغې لرې خونې جوړولو پسې واستوو چې ته او هغه به پکې اوسېدۍ.

او په ټاکلي شپه... شپه ډېره تياره وه، په يو قوي اس سپاره شوو، د شپې په وپروونکې تروپمۍ کې روان شو، چې شاته مو وکتل ماني. د اور يوه لمبه گرځېدلې وه، اور هره خوا رڼا کړې وه، چغې وې، او د خطر زنګونه کړنگېدل، څه ساعت وروسته مور د غره لمن ته رسېدلې وو.

په داسې حال کې چې هغه مې د اس له شا راکوزوله ورته مې وويل:
نجمة الليل! غرد ازادو مبارزانو هيواد وي.

په داسې حال کې چې له يخنۍ لږزېدلې، ويې ويل:
زه څومره نېکمرغه يم.

په خندا مې ورغبرگه کړه:

بايد د ځان لپاره زاړه کالي پيدا کړې.

ناڅاپه يې پوښتنه وکړه:

خو تا ولې په دې ټاکلي وخت کې د دې باجرئته اقدام پرېکړه وکړه؟

په يو تنگ خو خوندي کړليچ کې مې اس د ځان پسې راکاږه ورته مې وويل:

دا لومړی ځل نه دی، په اورمچي کې د ميشتيدا پر مهال مې ورته عمليات تر سره کول، ما هر څه د عثمان باتور په امر کول.

ماته يې په ږدو سترگو زير زير وکتل...

او که تا هغه کار چې د مېړه سره دې وکړ، او د دې پېښې په شپه دې وکړ نه وای کړی، نو ستا برخليک به هم د هغو په شان وای چې د خپل خيانت او ظلم په اور کې وسوځېدل.

څه؟ تازه هم وژلم؟

د ضابط، او بنځې کيسه راپه زړه شوه، او چغه مې کړه:

زه دهغې پلاريم.
نجمة اللیل د دې خبرې په معنی پوه نه شوه، او مور د اوږد سفر، په غرونو کې د
پاخون د مشر عثمان باتور سره د لیدلو او نورو خبرو اخته شوو.

(۱۱)

ډېر ډاډه شوم، د غرونو په ناوونو، غارونو او څوکو کې چې انسان اسمان ته نژدې کوي روان وم، افق صاف او هوا مخ پر يخيدو وه، او زړه مې خلاصېدو، داسې احساس مې کاوه چې بې وزرو مارغه يم، نجمة اللیل هم زما په څنگ يا شاته په اس سپره روانه وه، د لمر گرمۍ يې ژر زيبښلی مخ سور او گلابي کړی و، اوس په هماغه پخوانۍ ښکلا کې ښکارېده لکه چې موږ به د امير په مانۍ کې ليدله، نجمة اللیل هم ښکمرغه او خوشحاله وه، په لومړيو ورځو کې يې يو څه خفگان او زړه تنگی محسوساوه، ځکه چې د ځان مينځلو وسايل يې نه درلودل.

له دې امله هم ډېره زړه تنگی وه چې د سينگار سامان الات ورسره نه و، او يا له دې امله چې دلته هغه کارونه نه وو، چې دې به سبا او بيا کول، په غرونو کې خلک په طبيعي ډول ژوند کوي، ښځې د نارينه و سره په هر کار کې شريکې وي، دا نوې ټولنه وه، سره له دې ټولو نا راحتيو بيا هم د دې تجربې سره يې زړه لگيدلی و، خپله نيکمرغي يې نه شواى پټولای او هره شيبه به يې کيسه تکراروله چې هغه يې څنگه وواژه، په سترگو کې يې وېره وه، زاری يې کولې، او له شونډو يې د نرمۍ غوښتلو الفاظ راتلیدل.

ما احساس کړه چې دا په خپل کار ډېره وياړي، او له اوږده او سخت سفر وروسته موږ د التای غرونو ته ورسېدو.

دلته د جنرال عثمان باتور مرکز دی، د هغه اتل چې دوښمنان يې مات کړي او وتوانيد چې ځينې هغه هيوادوال هم ونيسي چې ځاينان شوي او دوښمن ته اوښتي وو، عثمان باتور د تېزو سترگو، اوږدو بريتونو، گڼې زېږې، غټې پوزې څښتن و، آرام، مخور، لږې خبرې او ژور فکرونه يې کول، زه يې ډېر ښه پېژنم، او ډېر هغه خلک هم پېژنم چې د ده سره په يو صف کې مبارزه کوي، د يخنۍ د مخنيوي په موخه به يې درندې او ډبلې جامې اغوستې، دا څومره عجيبه خلک دي.

دوی به د طبیعت د طوفانونو او دوښمن د مکر په وړاندې کلک ولاړ وو، او د کلونو په اوږدو کې به د مرگ او ستونزو په وړاندې په بې بېلگې شجاعت سره درېدل، د دوی شعار چې غرونه به یې لړزول یوازې د الله اکبر- الله اکبر نعرې وې، په غرونو کې د پاڅونوالو گڼي مرکزونه و، زه به کله په یو او کله بل مرکز کې وم، او هلته میشتو خلکو ته به مې د دوښمنانو لخوا د هیوادوالو د وژنو او رپړونو کیسې کولې، او کله کله به مې په چریکي بریدونو او جگړو کې برخه هم اخسته، خو لومړی هدف مې دا و چې د عثمان باتور سره نژدې وم، ځکه هغه زما اصلي ډلگۍ وه، زه هغې ته منسوب وم، د هغوی سره مې کار کاوه هلته به د منصور درغا سره هم مخ کېدم.

حتی چې موږ په غرونو کې یو کوچني کلي ته ورسېدو، چې ډېر کم کروندگر او شپانه پکې اوسېدل، هوا په گرمېدو وه، موږ دلته څو شپې پاتې شو، نجمة اللیل وویل:

تر څو به روان یو؟

بیا به راوگرځو.

دا ستړي کوونکې ده.

دا جنگ دی.

زما مطلب دا نه دی.

بیا دې نو مطلب څه دی؟

اوس باید واده وکړو، ته همیشه له فرصتونو گټه نه اخلې، ایا د امیر په مانی کې دې زما او ستا وروستي لیدل یاد دي، کاشکې دې هغه مهال منلی وای.

ما یې په مینه لاس ونيو، هغې زما لاس د خپلو انگو سره وصل کړ، همداسې پاتې شو، په داسې سترگو یې راکتل چې نرمي او مینه ترې څڅېده.

تر څو به داسې پاتې یو؟

خامخا په کلي کې کوم عالم شته.

زه ځم گورم بې.

دا کار ماته وسپاره.

زه ډېره خوشحاله يم
مور د سختيو سره مقابله کوو.

ولې مصطفى؟

ايا ته فکر کوي چې مور به دومره ژوند کوو چې اولاد به زېروو هغوی به ستريري او مور به هغوی ته ښکمرغي ورکوو؟
دا کار الله ته پرېږده.

زموږ واده وړوکی او ښکلی و، د کلي خلکو راسره پکې گډون وکړ، انجونې وگډېدې، او شپڼو کليوالې سندرې وويلې، او خپلې هغه چمبې يې ووهلې چې زړونه په لېزه راولي، خوراک او خښاک مو وکړ، او لس داسې خوندورې ورځې مو تېرې کړې لکه له زمانې مو چې راپتې کړې وي، نجمة اللیل خپلې گانې خرڅې کړې او مور دوه اسونه واخستل، او بيا مو سفر پيل کړ.

گراڼې! هلته زړور خلک دي، هلته به ژوند کوو، هغه يوه پوره ټولنه ده، ښځې نارينه او ماشومان پکې دي، ټول له جگړې پرته بل څه نه پېژني.

دلته د جگړې معنی ژوند او ازادي ده، جنگ د الله په لار کې فرض دی، کله چې بريالي شو، او د خپل هيواد واک په لاس راوړو بيا به نو نور هم ښکلی او په زړه پورې ژوند پيل کړو.

تبسم يې وکړ، په وريځو پوښلي اسمان ته يې وکتل او ويې ويل:

ايا له دې ژوند چې اوس يې مور تېروو هم ښکلی ژوند شته؟

هو گراڼې... چې امن خپور شي، د اسلام هيواد بېرته د اسلام په واک کې شي، دوښمن په تېښته شي، بيا نو له ژوند خوند اخیستلی شو، بيا به ريښتيني ښکمرغه يو، مور بايد د يو ستر هدف لپاره ژوند وکړو، له هغه مينې هم ستر چې زما او ستا تر منځ ده، ژر ده چې ټول ترکستان به د هميشنۍ مينې يوه سندره شي، زه ته او زموږ په څېر نور به د همدې سپيڅلو سندرو ښکلا او تلپاتې والی وگرځو، همدا په ځمکه جنت دی.

(۱۲)

عثمان باتور د التای په غرونو کې په یوه ستره غونډه کې وینا وکړه:
ای کلکو او زړورو خلکو!

نن یوه سخته ورځ ده، خو زموږ د هیواد راتلونکی ورپورې تړلی دی، کېدای شي دلته زموږ جگړه اوږده او راتلونکو نسلونو ته وغزیري، له هغه وخته پیل ده له کله چې د متعصبو اروپایانو په لمسه زموږ هیواد ته د روسانو تمه پیدا شوه، او له لسگونو کلونو راهیسې چې د چینایانو سترگې زموږ په ستر هیواد خښې شوې، زموږ د اتلولیو، عظمتونو او تلپاتې اسلامي غزاگانو پر هیواد، له هغه وخته چې د سیمه ایزو مشرانو او واکدارانو د غفلت له کبله هر دوښمن زموږ د هیواد یوه برخه پرې کړه.

ای خلکو! نه غواړم له ماضي څخه ډېر وغږېږم، بلکې دا وایم چې زموږ هیواد موږ ته بل څوک نه ازادوي، یوازې زموږ په اورو به د خپلواکۍ ودانۍ لوړیږي. روسانو موږ ته درواغ وویل کله یې چې راته د مرستې وړاندیز وکړ، او چینایانو راته درواغ وویل کله یې چې راته د ازادۍ او خپلواکۍ خوږې هیلې راوڅکلې، اوس تاسې وینئ چې هیواد مو د وسپنې او اور په زور اداره کیږي، زرگونه خلک د دار میدانونو ته وړل کیږي، او لسگونه زره نور زندانونو ته، ترکستاني کورنۍ په بشپړه توګه له منځه ولاړې، او کله چې دوښمن زموږ مشران، د ازادۍ رهبران بندیان کړل، د هغوی سره یې د جنګي بندیانو په شان سلوک ونه کړ، بلکې په ناوړه مرګ یې ووژل، د هغوی شرف او ابرو ته یې زیان ورساوه، په داسې حال کې چې هغوی زموږ په پاکه خاوره کې تر ټولو غوره زېږېدلي خلک و، اوس هغوی کونښن کوي چې زموږ په ښارونو کې زموږ له نسل څخه یو غولیدلی او بې لارې نسل جوړ کړي، خو داسې څرګندوي چې زموږ په هیواد کې د علم او پرمختګ د خپراوي اراده لري.

ای اتلانو! مور د خپلې خاورې د ازادۍ لپاره مبارزه کوو، او هر ډول تیری بد گڼو، مور له خپل نرم دین اسلام، او خپل اصلي تمدن له میراث څخه دفاع کوو. زموږ ننی جنگ د الله په لار کې جهاد دی، مور باید داسې وار وکړو چې د دوښمن ملا ماته کړي، او کله چې خپلواک شو بیا به د ټولو ملگري یاستو، زموږ هیواد په هیچا تیری نه کوي، هیچا ته یې سترگې نه دي نیولي، په ښېگڼو او عظمتونو غني دی، او باید زموږ وي، ایا مور د ازادۍ وړ ملت نه یو؟ دوښمن د چریکي ډلو د هغې جگړې له مخنیوي مایوسه شوی چې مور پیل کړې، نو ځکه یې د خلکو په نیولو او د ولس په رېږلو پیل وکړ او په دې توگه خپل غچ اخلي، اوس نو له یو ستر او پراخه جنگ پرته بله لار نه شته.

په دې سره خلکو د تکبیر جغې پورته کړې، او په راتلونکو ورځو کې ډلې ډلې خلکو خوځښت پیل کړ، د دوښمن ځواکونه په وېره کې په شا کېدل، او مور د ارومچي څو کیلو مترۍ ته ورسېدو، د ولس ځواکونو په ختیځ ترکستان کې د دوښمن په پاتې ځواکونو بریدونه کول، او دغه ځواکونه لویدیځ ترکستان ته په شا شول، او د دوښمن ماتې عجیبه حقایق راوخ کړل، چې د اشغال تر پښو لاندې پټ وو، له ځینو هغو راجسترونو څخه چې له دوښمن پاتې شوي وو، روښانه شوه چې یو شمیر ترکستاني کورنۍ په بشپړه توگه ورکې شوي، او د دوښمن په زندانونو کې د بندیانو شمېر درې سوه زرو ته رسېدو.

هغو بندیانو چې د دوښمن له شاتگ وروسته راخوشې شوي وو، د وحشي تعذیب داسې وپروونکې کیسې وکړې چې دوی ورسره مخ شوي وو، دوی داسې انځورونه وکارول چې بدنونه ورڅخه وپریدل، خلکو د خپلو خپلوانو د شهیدانو جسدونه هم پیدا نه کړل؛ ځکه هغوی به یې له منځه وړلو لپاره له ډول ډول وسایلو کار اخیست، په تصادفي ډول د طبیعي معادنو په یو کان کې چې له سا بندوونکي گازه ډک و دوه مړي وموندل شول او وروسته روښانه شوه چې یو د خواجه نیاز او بل د جنرال شریف خان دی.

همدا زار د زیات باران د وربنت له کبله د استخباراتو د ادارې ودانۍ هم ونړېده چې دوښمن به پکې خپل مخالفین ساتل، د همدې ودانۍ په تهدابونو کې د انسانانو هډوکې وموندل شول او معلومه شوه چې درې زرو ته رسېږي، چې د دې څرگندويي یې کوله چې د دې ودانۍ لاندې د ولسي خلکو لپاره زندان جوړ شوی و، او دوی داسې مړه شوي وو چې نه چا ورته دروازه پرانیسته او نه یې چا پوښتنه وکړه، د ترکستان له هرې برخې څخه خلک راغلل چې دغه ناوړین وگوري.

نجمه اللیل په داسې حال کې چې له سترگو یې اوبښکې روانې وې وویل: دوی څنگه مړه شول؟ ای مصطفی! زه له خپلو فکرونو نه شم تنبهدای، ایا دا د قساوت وروستی حد نه دی؟ آه..... تیاره خونې، د مرستې چغې چې هیڅوک ځواب نه ورکوي، لوږه، تنده، دورې وهل، ځینو به د خپلې مېرمنې او اولادونو په اړه هم فکر کاوه، چا به د خپلې مینې په هکله. یا الله! دا وگوره ځینو سره غېږې ورکړي، داسې مړه شوي چې یو بل یې غېږ کې نیولي، ځینې په ناسته او غونج مړه شوي، بې شکه چې یخني زیاته وه، خدای ته به یې په داسې حال کې زاری کړې وي چې تر ټولو بدمرغه حالت کې دي، لعنت دې وي په کافرانو.

ما یې لاس ونيو ومې ویل:

کله چې انسان مړ شي بیا د هیڅ شي احساس نه کوي هسې زړه مه خوره. غذا بېړو خو موږ، باید ودرديږو، تر څو موږ په رگ رگ کې د تجاوزگرو څخه د همیشني کرکې ځواک وزېږېږي.

گرانې موږ یې په هر ځای کې تعقیبوو.

هغې اوبښکې وچې کړې او زیاته یې کړه:

مصطفی! زه نور له تاسې سره د تگ توان نه لرم.

ولې؟

فکر کوم زما په پوښتیو کې بل ژوند وده کوي.

لمر او باران ته پرتو هډو کو ته مې وکتل، بیا مې نجمة اللیل ته وکتل، د هغې زیر زبینلی او دردیدلی مخ مې ولید او په غوږ کې مې ورته وویل:

که الله زوی راکړ نو خواجه نیاز نوم به پرې ږدو.

ترخه خدا مې وکړه، هغه کور ته شوق واخستم چې موږ به پکې ژوند کوو، او ومې ویل:

زه به یوه اونۍ وروسته لار شم، ایلي او التای ولایتونه له کانونو او شتمنی ډک دي او باید له دوښمن یې بېرته واخلو.

سختې جگړې روانې وې، دوښمن په تېښته و، عثمان باتور په یو ځانگړي غونډه کې زموږ سره چې زیات شمېر قوماندان هم پکې و وکتل، او ویې ویل:

ای خلکو! تاسې خبر یاست چې چینایي حاکم په ترکستان څه کړي؟

زموږ سترگې د هغه خواته ورکړې شوې، هغه په خپله ارامه لهجه وویل:

هغه خپل پلویان هم نیسي.

دا حیرانوونکې خبره وه، موږ ټولو په یو غږ چغه کړه:

هغه څنگه؟

د سیاست لوبه او گټې یې، ناولې لوبه ده.

لکن هغوی خو یې ایتلافیان وو، او نجات یې ورکړ.

هو ویې ژغورل چې بېرته د دوی مالکان شي، له دوی یې هم کار واخیست او له هیواد څخه هم، دوی مشران و خو واک یې په لاس کې نه و.

او دا ښکاره وه چې چینایي مشر په خپلو ایتلافیانو او ملگرو کړې تنگه کړې وه او د ده د سلاکارانو او جاسوسانو له کورنیو هیڅوک هم له دوی خلاص نه شول، مگر له هغې وروسته چې ډېر چینایان له سیمې وتلي وو، او کله چې د عثمان باتور ځواکونه وتوانیدل چې د دوښمن ډلې تیت پرک او تېښتې ته اړ کړي، هغوی هم دا فرصت غنیمت وگاڼه او د خپلو پلویانو کورنۍ یې بندیانې کړې، بیا چینایي مشر خپل رهبر ته پیغام واستوو دلته په شته حالت یې افسوس څرگندولو، بښنه یې غوښته او له

هغوی یې زموږ پر ضد د مرستې غوښتنه کوله، چینایي حاکم هیخ لاره نه درلوده، او له دې پس چې د هغوی پلویان مو مات کړ، اوس موږ باید د چینایانو سره نوې جگړه ولرو.

زموږ مشرتابه امر وکړ هر هغه څوک چې وسله اخستلای شی باید له چینایي مېرو څخه د هیواد د پاکولو په کار کې برخه واخلي، بیا عثمان باتور چینایي حاکم ته گواښنه وکړه او وخت یې ورکړ چې د خپلو ځواکونو سره هیواد خوشې کړي، کله نو برخلیک به یې مرگ وي.

حاکم حیران و او نه پوهېده چې څه وکړي، زموږ ځواکونو له هرې خوا محاصره کړې و، او د ورور په گډون یې پلازمېنې ته د استولو استازو خبر هم بېرته ورته ونه رسېد، ولس له ویاړه ډک پاڅون کې د ځان ژغورنې په هدف ځانونه مرگ ته هم وړاندې کول.

مصطفی حضرت ته! دا دی موږ بیا سره ولیدل.

چې ورومې کتل دا مې پخوانی ملگری منصور درغا و.

آه منصوره! څومره بدل شوی یې، د سر وینښتان دې هم سپین شوي، دواړو سره غېږې ورکړې.

گورم چې چې لاس یې حرکت نه کوي، او هر څه په ښي لاس کوي، په پوره مېنه مې په غېږ کې ونيو.

ښه په دقت مې ورته وکتل، د مخ تازه والی یې نه و پاتې، سر یې هم گنجی شوی مگر یو څو تاره وینښته پرې پاتې وو، خو زېږه یې په تور کې سپینو وینښتانو شنه کړې وه، او په سترگو کې یې نه جلا کېدونکی غم و.

ستا څه کېسې دي منصوره؟

موږ بريالي شو.

ما وخنډل؛ ځکه نور څوک له دې حقیقت څخه ناخبره نه و، هغه هم پوه شو چې ځواب یې نیمگړی دی، او زیاته یې کړه:

زما عجری، معشوقه هم مړه شوه، داسې یې ذبح کړه لکه یو پسه چې په یوه پرتمینه ولیمه کې ذبح کیږي، د وحشیانو په څېر به یې یو بل ته ټیل وهل، خو هغې به چغې وهلې او دفاع به یې کوله، څیرونکي حیوانات هم رحم لري خو دوی خبره یې په داسې حال کې پوره کړه چې گوته یې بنوروله:

نه... نه... له زندانه زما د تېنستي خبر خپور شو، کاشکې نه وای تېنیدلی، دا زما له پاره غوره وه چې په هغه هدوکو کې وای چې د استخباراتو د نړېدلې ودانۍ لاندې وموندل شول، پوښتنه به کوي چې ولې؟ هغوی هر ځای کې وکتلم، خو چې پیدا یې نه کړم زما ټوله کورنۍ یې وتېنوله، نسڅې، نارینه او ماشومان، بیا به پوښتنه کوي چې د هغوی برخلیک څه شو، په ډېر تاسف سره چې هغوی لاړل. د سترگو ځلایې زیاته شوه او ویې ویل:

له مور لاړل، د هغه ذات په لور ولاړل چې په هیچا ظلم نه کوي، اوبنکې یې وچې کړې، او غلي یې وویل:

ایا ته په دې باور یې چې زه له هغوی ډېر نیکمرغه یم؟

له لاسه مې ونيو او ورته مې وویل:

راځه، نجمة اللیل غوښتل تا وويني..

داسې یې راته وکتل لکه چې یوه هېره پخوانۍ کیسه وریاده شوې وي.

نجمة اللیل؟

هو زما مېرمن.

ستا مېرمن؟ ناشونې ده، ته پوهېږې.

ما وخنډل او ومې ویل:

زما سره یې په گڼو فدايي عملیاتو کې گډون هم کړی دی.

زموږ څنگ ته یو ټپي خبریال ناست و، یو ناڅاپه یې وپوښتل:

ته مصطفی حضرت یې؟

هو.

خبريال په خوشحالی وخنډل او ويې ويل:
په اورومچي، التای، کاشغر او قومول کې ستاسې دواړو په اړه اعلان شوی.
څه مطلب؟

ستا او نجمة اللیل پر نیولو یا وژلو د سرو زرو یوه اندازه انعام دی، خو دا ته یې؟
ستا کیسه یوه ښه خبرې ټوټه ده.

ما خپلې اوږې ته وکتل، خبريال ته مې اشاره کړه او هغه په زوره وخنډل:
د ویاړ لومړی ستوری.

هو ملگریه د عثمان باتور له خوا.

او چینایي حاکم خپل حکم اعلان کړی دی، دنیا څومره عجیبه ده؟
سپورمې خپلې رنگینې وړانګې خپرې کړې وې، منصور درغا مې څنګ ته و.
منصور غلي وویل:

د قومول امیر مړ شو، فکر کوم وژلی یې دی، امیران هم له منځه ولاړل یا یې ژوند د
بدمرغۍ بېلګه شوه، ښځمنې یې یو خوا بل خوا خپرې شوې، دنیا کې پېښې
همداسې یو د بل پسې راخوتیږي او پای نه لری، لکه چې مور ته لیکل شوي چې ټول
ژوند به د جنگیالیو په څېر تیروو.

منصوره! د الله په لار کې له جهاد پرته بل هیڅ شی زیات عزتمند نه شته.

پوهېږم، خو کله کله ځان ته فکر کوم، او د ماشومتوب هغه ښکلې او سپیڅلې ورځې
رایادوم، خپلوان او هغه بهانده ویالې، ولې دا هر څه ولاړل؟ ایا باید انسان بدمرغه
شي تر څو د ښکمرغۍ چینې ته ورسېږي؟ ای مصطفی! او دا نیکبختي چرته ده؟ دا
دی مور بریالیتوبونه تر لاسه کوو، خو اوس د زیاتو بریاوو یا زیاتو ناکامیو خبره
اسانه شوه، په ښښه سره خو باید ووايم چې کله کله ماته دا فکر رالویږي، ځکه د یو
انسان په څېر مې د انسانانو فجاجت ولیدو زما مېرمنه ولې مړه شي؟ او ولې مې
سپین زېری پلار مړ شي؟ ولې مې د مور، وروڼو او کورنۍ وینې تویې شي؟ ماته ویل

شوي چې هغوی به د قرآن کریم خو ایتونه ویل، او پلار به مې په لور غږ ایت الکرسي
ویله، او جلادانو به پسې خندل، ولې یې خندل؟
مصطفی! زه غواړم د نجمة اللیل سره وگورم، غواړم پوښتنه ترې وکړم چې د دې
وحشیانو سره یې څنگه یوه موده ژوند وکړ؟ د هغوی سره یې څنگه خوراک او څښاک
وکړ؟ ایا هغوی هم انسانان و؟
پوه شوم له هغه څه چې ده او کورنۍ ته یې رسیدلې منصور دردمن دی، او د غم هغه
جو یې چې وخت په وخت پرې راځي دا نور هم راپاروي، کېدای شي لیونی یې کړي.
ما یې په اوږه لاس کیښود ومې ویل:
په الله ایمان لرې؟

هو

اوبسکې یې روانې شوې او بیا یې د دې ایت تلاوت وکړ چې:
(الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) (البقرة: ۱۵۶)

(۱۳)

هغه لاس موټی کړې، شونډې يې راټولې کړې، او په جنون سره يې چغه کړه:
ما ناهيلي اراده دردوی.

دا هغه الفاظ دي چې د ترکستان د تر ټولو مشر حاکم له خولې ووتل، او په غوسه
يې په خبرو پيل وکړ:

ما بايد په خپلو ملگرو، يا د چينايانو په مرسته باور کړی وای تر څو مې د
ترکستانيانو له پاڅون څخه خپل حکومت ساتلی وای، نه مې يوازې مقاومت وکړای
شو او نه مې کومه برياً تر لاسه کړه، دا نو څه معنی؟ د دې دا معنی چې په ټول ژوند
کې به د خپلو پلويانو او ايتلافيانو په اوږه تکيه کوم، همدا علت دی چې تر اوسه مې
نه آرام ليدلی او نه مې د نېکمرغۍ بوی حس کړی.

يو لوړ رتبه چينايي جنرال ورته وويل:

موږ هيڅکله فکر نه کاوه چې د ختيځ ترکستان له ولس سره به ملگرتيا وکړو.

دا ناشونی ده، برید کوونکی او ماتې خوړلی نه شي ملگري کېدای، هر ځل مې
کوښښ کړی مقاومت په تشدد او سختۍ سره چوپ کړم، بله لار نه وه، زه ساده نه يم،
زه هغه څه کوم چې سم راته بسکاري، ته وگوره! له موږ څخه زموږ د ايتلافيانو له
شاتگ وروسته، شا او خوا غرونو پر موږ د مرميو او سړيو باران جوړ کړی، او که
زموږ رهبر په خپله وعده وفا ونه کړي ارومچي به سقوط وکړي، او موږ به په داسې
ډول ذبح کړای شو چې هغه به د ترکستان په ځمکه کې تر ټولو مشهوره مذبحة وي.

حاکم خپل استراحت ځای ته ولاړ، غوصه او پاريدلی و، يوازې کېناست او په فکر
کې شو، نه پوهېده وخت پرې اوږد او که لنډ شو، خو چې سر يې پورته کړ ويې ليدل
چې خادمه يې مخ ته ولاړه ده او په لاس کې يې دوه جامونه دي، غلي او په حيرانتيا
يې وپوښتل:

له کله راهيسې دلته ولاړه يې؟

نژدې نيم ساعت کيږي.

يا الله! ولې دې غږ ونه کړ، ستا چوپتيا ما لا پسې دردوي.

دا يوه ترکستاني پېغله وه او مجبوره کړای شوه چې د هغې د خوښې خلاف د دې

حاکم سره و او سپړي، هغې په دې ډول خپله کورنۍ او ځان ساتل، دا يوازینۍ نجلۍ

نه وه خو دې دلته څو مياشتې تېرې کړې وې، رئيس ورسره خبرې هم نه وې کړې، هغه

به هميشه چوپ وه، بايد دا يې شړلې وای، خو د هغې چوپتيا هم ورته ښه ښکارېده،

ټولې ښځې ډېرې خبرې کوي خو دا تر هغه وخته خوله نه پرانيزي چې پوښتنه ترې

وشي، او ځواب يې هم په ډېرو کمو الفاظو او کلماو کې وي، ده ورته وويل:

که موږ څو نو ته به زما سره څې که دلته پاتې کېږي؟

زه ستا د امر طابع يم.

لکه چې هغه يې په مطلب پوهه نه شوه.

ښه، کېدای شي ترکستانيان موږ ته ماتې راکړي نو بيا به څه کوي؟

بيا به ته خپل ځان ژغورې او زما په څېر د يوې ښځې په اړه به فکر نه کوي.

ولې؟

د لارې په اوږدو کې ښځې ډېرې دي، زه څوک يم؟

هغه سر وښوځولو او ويې ويل:

يعنی دلته به پاتې کېږي؟

په آرامۍ يې ځواب ورکړ.

هو، تر څو زما کورنۍ راشي او ما ځان سره بوځي.

جامونه او صراحي يې په يو وار ووهل، او چغه يې کړه:

تاسو ټول زما سره بې له زړونو ژوند کوئ.

زه نه پوهېږم تاسې د څه په هکله خبرې کوئ، ايا ما په خپل کار کې ناغېږي کړې؟

احمقې! زه د دندې په اړه نه غږېږم.

باداره! بيا نو د څه په اړه؟

د مینې.

بې پروایې وروکتل او څه یې ونه ویل.

پر ژوند وېره خپره ده، خلک یا له وېرې ژوند کوي یا د گټې پر اساس حرکت، تر دې چې د جگړې په ډگر کې چینایي پوځیان هم کله چې احساس کړي ژوند یې په خطر کې دی نو په ځمکه په گوندو شي د مرستې غږونه کوي او له ترکستانیانو عفو غواړي، او ډېر خپل ژوند د اسلام غېږې ته راوړي، او د خپلو دوښمنانو ترکستانیانو دین مني، ایتلافیان هم زما سره مرسته کوي خو خپل پوځیان د پیسو په بدل کې را استوي، یا د دې لپاره چې واک تر لاسه کړي، یا خام مواد لاس ته راوړي او یا نوي ملگري پیدا کړي، زما سره یې تر هغه وخته مرسته ونه کړه تر څو مې چې د هغوی تابعداري نه وه اعلان کړې.

له دې خبرو وروسته یو ځل بیا پېغلي ته متوجه شو:

دوزخ ته ورځه.

له مانی و وځم؟

دوزخ نه پېژنې؟

دوزخ..... دوزخ..... نه پوهېږم چرته به وي، خو زه باید پوښتنه وکړم.

هغه په زوره زوره د مسخرو خدا وکړه او چغه یې کړه.

ووځه احمقي.

د تگ نیت یې وکړ خو بېرته راوگرځېده او ویې ویل:

یاد مې شو باداره، دوزخ هلته دی، په آخرت کې دی، چرته چې اشارار کافران او د الله

دوښمنان ورځي.

په چوکۍ وغزېد، په مراو وسترگو یې هغې ته وکتل او ویې ویل:

ورځه همالته لاړه شه.

خو زه خو نه یم مړه شوې.

هغه په ژور خوب اوډه شو، له خرهاري يې داسې معلومېده چې له دوه شپو بې خوبه دى، او نجلۍ ولاړه وه، بيا په يو شور راپاڅېد او ويې ليدل چې هغه لاهم ولاړه ده.

له کومه راغلې يې؟

له وروستيو شمالي سيمو، د سايبيريا څخه، هېر دې شول صاحبه! مابه تاته ستا په ميلمستياوو کې جامونه او ميوې وړاندې کولې، ستا خوبنه شوم، او نوره کيسه خو درته معلومه ده، که ته له دې ځايه ولاړې، زه به هم شمال ته لاړه شم، مور او پلار به مې ولټوم.

هغه بنايسته او زړه رابنکونکې خوبې سواده وه، هغه خپلې چوکۍ ته ورکش کړه، او په غېږ کې يې کېنوله، او په مينه يې د هغې په وينستو کې گوتې وهل پيل کړل، د هغې نازکه پوزه، غوښنې شونډې او غټې غټې سترگې به يې لمسولې او بنکلولې لکه چې په يو گلورين خوب کې وي، بيا يې غلي وويل:

حاکم ته اوس هيڅ نه دي ورپاتې، له سلطنت او واکمنۍ وروسته ځواني او عاشقي هم لارل، له ما خو ستا نوم هم هېر دى، هيڅ مې نه دي ياد، يوازې د اوبنکو او خداوو گډ خيالونه چې ماضي په غېږ کې نيولي، او جگړه هميشه ده، له جگړې بل څه نه شته.

دروازه وټکېده، نجلۍ په ملا کړه شوه، ووتله او يو افسر رانوت:

صاحب! مرسته نه ده رارسېدلې، مسلمانو ترکستانيانو ارومچي محاصره کړې، له ښار دباندې خونړۍ جگړه روانه ده، مور هيڅ پرمختگ نه دى کړى. نور جنگيالي هم واستوئ.

په شاتگ کې فکر نه کوې؟

شاتگ حماقت دى، که دا فکر مو وکړ او په شا شو، پوهېږې نتيجه به څه وي؟

څه؟

مسلمانان به مو له هر اړخه وتښتوي، له هرې خوا به مو له منځه يوسي، او جنگ به خامخا وبایلو، او ټول به مړه شو، ارومچي محکم ښار دى، او د اوږدې مودې لپاره

کلکیدای شي، تر مرگه له مقاومت پرته بله لار نه شته، يا به مرسته راځي، ورځه قوماندانانو ته همدا امر ورسوه.

افسر په سوچ کې شو او ويې ويل:

هغه اختار چې عثمان باتور را استولی د دې ضمانت ورکوي که موږ ووځو نو خوندي به شو.

هغه وخنډل او ويې ويل:

زه د جنگياليو په وعدو باور نه کوم.

ولې؟ دوی درواغ نه وايي.

د يوې زورورې خدا سره په گډ اواز يې زياته کړه:

موږ زر ځله دوکه ورکړې ده.

خو هغوی....

حاکم يې خبرې پرې کړې:

څه، تر پايه جگړه ده، نه شاتگ او نه تسلیمدل.

افسر ووت، حاکم يوازې پاتې شو، زړه تنگی او په وسوسو کې ډوب و، هيڅوک يې نه درلودل، يو قوماندان چې د نا اميدۍ ژۍ ته نژدې کيږي هم بايد تسليم نه شي، بلکې بايد ځانوژنه وکړي، او د دې لپاره بڼه لاره دا ده چې د جگړې د اور په منځ کې ځان وغورځوي، له ځانه سره يې وويل: زه په همدې کې فکر کوم، ورور مې د چين پلازمېنې ته واستاوه، او ورور به مې خالي لاسونه نه راستنېږي، رهبر به اجازه ورنه کړي چې ختيځ ترکستان زموږ له لاسونو ووځي، د دې معنی به دا وي چې زموږ ايتلافيان يې له ستوني تېر کړي، مرسته خامخا راتلونکې ده.

هغه په خپلو فکرونو کې ډوب و چې خوله گنډلې نجلۍ بيا راغله، خوراک او د

شرابو يو لوبښی يې راوړ، خوراک يې دهغه مخ ته کېښود او ويې ويل:

باداره! غواړم لاره شم.

هغې ته يې په حيرانتيا وکتل او ويې ويل:

ولې؟

دلته ډارېږم، او جگړه هم رانژدې کېدونکې ده.

په خدا يې وويل:

هو، خو ستا د ژوند او مرگ څه ارزښت دی؟

نه غواړم مړه شم.

دا بس نه ده چې ته زما په څنگ کې يې؟

ته يو لوی قوماندان يې او زه يوازې خادمه او مزدوره.

هغې ته يې په غوسه وکتل، ده ورسره مينه درلودله، د هغې له مخ، چوپتيا او ساده

توبه يې خوند اخيست، له ډول ډول بنځو يې زړه مور شوی و، زده کوونکې او

ممثلينې يې تجربه کړې وې، نويو سيمو ته د مهاجرو شويو چينايي بنځو سره هم

پاتې شوی و، له ټولو بنځو ستړی شوی و، خو د دې لپاره يې لا په زړه کې ځای و،

ولې؟ نه پوهېدو... د زړه خپلې چارې دي.

غوسه يې کمه شوه يو ځل بيا يې ورته وکتل او ويې ويل:

له ژونده څه هيله لري؟

غواړم خپلې کورنۍ ته ستنه شم، چې ورشو گانې او.....

د هغې خبرې يې پرې کړې:

زما سره پاتې کېدل نه غواړي؟ په سرو سپينو، خوراكونو، لباسونو او ساتونکو کې

به دې پټه کړم.

هغې په زوره زوره ژړا پيل کړه:؛ خو ده چغه کړه:

ای سرکشې! په متروکو به دې شنه واړوم.

په وېره يې اوبنکې وچې کړې او ويې ويل:

ما هيڅکله په دې کې فکر نه دی کړی چې تاته زيان ورسوم.

او ستا کورنۍ به هم داسې تور زندان ته واچوم چې ترې راوبه نه وځي.

د هغه پښو ته په ژړا وروغورځېده او ويې ويل:

رحم، هغه چې په تپروتنه کې رانه وشول بښنه يې غواړم.
ووځه.

ووته، په داسې حال کې چې د هغې مرغۍ په څېر رپېده چې په يوه يخه توره شپه کې
باران لمده کړې وی.

(۱۴)

بالاخره رهبر د خپلو فدایانو شپږ فرقې د مرستې په توگه راواستولې چې په نوې وسله سمبال وو، کله چې دغه کنډکونه د ترکستان له حدودو تېرېدل سرحدي ځواکونو یې د مخنیوي کونښن وکړ، خو چيني ځواکونو هڅه وکړه چې دوی ته دوکه ورکړي، د چينايي ځواکونو قوماندان ترکستاني قوماندان ته وويل: مور د حاکم د تاديپ لپاره راغلي یو، هغه حاکم چې د خپلو پلویانو سره یو ځای شو او دلې یې جوړې کړې، غېر له دې چې ستاسې هیواد پاک کړو بله اراده نه لرو. ترکستاني قوماندان په ملنډو وويل: لومړی خپل هیواد پاک کړئ.

هغه پسې زیاته کړه:

ډاډه اوسه صیبه! مور کولای شو خپله خاوره له هغوی پاکه کړو، او هم یې ستاسې له مشر څخه تصفیه کړو، مور هغه ښه پېژنو، مور مسلمانان یو او اسلام د هر برید په وړاندې ښه زغره ده. چينايي قوماندان:

زما د ځواکونو په وړاندې ستاسې درېدل دوښمن ته بل فرصت هم ورکوي. تاسې هم دوښمنان یاستئ. حاکم به تاسې ونیسي.

هغه په اورومچي کې تر محاصرې لاندې دی، تېښتیدای هم نه شي. ښه ده، په کومه لار چې راغلي یو په هغې به ستانه شو، او دا ناوړه خطر به تاسې تهرېرېدو چې خپله یې علاج وکړئ.

څو ورځې وروسته دوکه راڅرگنده شوه، او چينايي ځانگړي فدایي ځواکونه د ناپامۍ پر مهال رامخکې شول، پر سرحدي ځواکونو یې ناڅاپي برید وکړ، د دوی

شمېر د بريد كوونكو چينايانو په نسبت ډېر كم وو، دا د سيالانو جنگ نه و، چينايان له سرحده راتېر شول، دې ځواكونو د سيمه ايز مقاومت له كبله زيانونه هم وگالل، ډېر مړي يې وركړل؛ خو په ډېرې سختۍ سره وتوانيدل چې ارومچي ته نژدې شي چرته چې چينايي حاكم د يو بندي په څېر اوسېده، هلته د عثمان باتور نظامي ځواكونو محاصره كړې و، دا داسې مهال و چې چينايي حاكم له خپلو ټولو مؤتلفينو څخه د جلا كېدو اعلان كړې و، خو د چين نوي كندكونه د ميريو په څېر راوچلېدل تر څو د عثمان باتور او د هغه ځواكونو سره مخامخ شي.

عثمان باتور وويل:

ای خلکو! زه تر اوسه نا امیده نه یم.

جنرال! په دې شمېر چينايانو سره زموږ مقابله ناشونې ده، پای او پېل يې نه معلومېږي.

عثمان باتور ډاډه خندا وکړه او زیاته یې کړې.

مینه ناک زړه ته ور وگرځئ، غره ته.

څنگه؟

مصطفی حضرت! له هغه ځایه به نوی پیل کوو.

باداره...

پوهېږم چې څه وايې، غواړې چې جگړه دې د اورومچي په شا او خوا کې دوام پيدا كړي، او دلته بايد تر مرگه مقاومت وكړو، دا ډېر ستر كار دی، خو له دې څخه ستر كار دا دی چې موږ ژوندی پاتې شو او د اسلام خاوره له دوی پاكه كړو، خلكو ته بېرته غرونو ته د ستنیدو اعلان وكړه.

موږ بيا غرونو ته ستانه شوو، خپل شهيدان، ټپيان او غمونه راسره وو، نا اميدي راباندې نه وه حاكمه، په دې خوښ و چې دوښمن ته مو دوه زيانونه واړول، موږ هم قربانۍ وركړې، خو هغوی لورې بيه پرې كړه، او زموږ شان او شوكت هم مات نه شو، نه مو ارادې كمزورې شوې، او غريو ځل بيا د صابرو او كلكو ولاړو نارينه و په

مخونو مشرف شو، بیا د لمانځه صفونه ودرېدل، د تکبیر چغې افق ته پورته شوې، او جگره ایز تمرینونه له سره پیل شول، خندوونکې دا وه چې چینایي رهبر خپل هغه ملگری له منصبه لرې کړ چې د هغه مرستې ته راغلی و، او د هغه پر ځای یې د ختیځ ترکستان لپاره نوی چینایي حاکم وټاکه، عثمان باتور په خدا وویل:

څوک چې څه نه لري په هغه چا سخا کوي چې مستحق یې نه وي، لکه چې زموږ هیواد د هغوی کرونده وي.

نوی حاکم غوسه ناک او عصبي و، هڅه یې کوله ثابته کړي چې د خپل نوي منصب وړتیا لري، نوی سخت او خبیث اقدام یې وکړ، او تر ټولو بد یې دا و چې د ترکستان د ټولو باسواده او مثقفو خلکو د نیولو امر یې وکړ، په ځانگړې توگه د لیکوالو، شاعرانو او علماوو، حتی د هغو کسانو هم چې تر اوسه یې وسله هم نه وه پورته کړې، او د مرگ وپروونکی منظر یې جوړ کړ چې له دې وړاندې یې په ټول هیواد کې بېلگه نه وه لېدل شوې.

دا ورځ د غرونو هوا هم خفه وه، منصور درغا وویل:

دا مجرم د امت د روح د وژلو هڅه کوي.

ما هم په غمښته لهجه وویل:

د فکر خاوندان داسې وژني لکه گد چې حلالیږي.

هو! دین او اصیل فکر د ولس وجدان دی، دې سرکشه او خبیث په زړه وار وکړ.

منصور درغا په ژړا و، زیاته یې کړه:

یو شاعر پېژنم چې د سبا د هیلو په اړه به یې شعر وایه، او یو ښه عالم پېژنم چې له جگرې دمخه یې ځوانانو ته اسلامي درسونه او تحلیلونه ورکول، تر دې چې د مدرسې د ماشومانو هغه ډله یې هم د مرگ میدان ته بوتله چې په لاریونونو کې به یې شعرونه ویل.

نجمة اللیل راغله، ماشوم یې په اورېدو کینولی و، کوچني مسلسل ژړل او هغې به په نرمۍ سره په غېږ کې بنورولو، ویې ویل:

دغه علماء او مثقفین ولې هلته پاتې شول، ایا هغه روښان فکره چې وسله نه شي پورته کولای او غره ته راځي تر هغوی غوره نه دي.

ما له غمه په ډگه لهجه وویل:

دوی خپل عذر لري، او زموږ ملت په هر ځای کې د دوی خبرو ته اړتیا لري، دوی کټ مټ هغه دنده تر سر کوي چې وسله وال یې د غرونو په څوکو کې تر سره کوي، بلکې د دوی دنده کېدای شي زیاته خطرناکه وي، له همدې امله گوري چې چینایي دوښمن تر نورو دمخه دوی د مرگ کومي ته واچول، ځکه هغوی ته د دوی خطر معلوم دی.

او یو ځل بیا چریکي جنگ پیل شو، چینایان وپوهېدل چې جنگ لا پای ته نه دی رسیدلی، او هر ساعت له غرونو خلک راکوزیږي چې فدایي عملیات وکړي، برید کوونکي وتښتوي، هستوگنځایونه یې وړان کړي، او هغه ښېگڼه له منځه یوسي چې دوی حقیقت باله، او د چینایانو بریالیتوب په دردونو، قربانیو، او پرله پسې عذاب واوښت.

په عین وخت کې د ایلي په ولایت کې یو بل ولسي انقلاب پیل و، مشري یې یو ریښتیني هیواد پال کوله چې لوی اسلامي عالم هم و، علي خان نومېده، هغه له چینایانو سره د سختو نښتو په پایله کې وتوانید چې یو ولایت ونیسي او ازاد یې کړي، او شیخ علي خان د ختیځ ترکستان د اسلامي جمهوریت ولسمشر شو، جنرال عثمان باتور هم د خپلو ملگرو سره د هغه سره یو ځای شوی و، او د همدې باتور قوماندان عثمان د تجربې پر اساس آلتای او چوچیک ولایتونه هم ونیول شول، دوښمن سخت مالي او ځانی زیان ولید، ولسمشر شیخ علي خان د التای د ولایت د والي په توگه د جنرال عثمان باتور د ټاکلو فرمان صادر کړ.

شیخ علي دغه بریالیتوب د هغو وسلو په مټ تر لاس کړ چې د روسانو لخوا ورته بې له کوم قید او شرطه ورکړل شوې وې، او د روسانو هدف یوازې له چینایي یرغلگرو څخه د ختیځ ترکستان پاکول و، خو چینایان هم داسې نه وو چې په یوه ورځ یا شپه

کې تسليم شي، بلکې تر مرگه يې مقاومت کاوه، د اسلامي ترکستاني لښکر شمېر هم زيات شو، او د ولس هيلې له سختې رپرې وروسته يو ځل بيا تازه شوي.

منصور درغا وويل:

دا دی مورې بريالي شوو، خوزه وپرېرم.

ما په باور سره وويل:

وېره هېڅ معنی نه لري، او مورې وليدل چې برياليتوب زموږ په متو تر لاسه کېږي.

منصور درغا په ملنډو زياته کړه:

د وسلو په نه شتون کې زموږ د متو څه قيمت دی؟

پوه شوم د هغه مطلب د شيخ علي خان سره د وسلو مرستو ته اشاره ده، منصور

شکمن و، او له دې وپرېدو چې زموږ کوچنی هيواد به يو ځل بيا د غمژنې لوبې مرکز

شي، د توپ هغه لوبه چې ځواکمن يې په خپلو پښو کې تاووي.

نړۍ بدلېږي منصوره!

ولي يې واشتبييل او ويې ويل:

بلکې د برياليو زړونه له کبر او غرور څخه ډک شوي دي.

د هيواد اشغال به په څه بدل شي.

څه مطلب؟ مصطفی!

مطلب دا چې ملگرتيا د اشغال بدیل دی، او دا پروا نه کوي چې مورې د هغه چا ملگري

شو چې زموږ سره يې مرسته کړې ده.

منصور زما کوچني زوی ته وکتل او زياته يې کړه:

زه ستا کوچني اولاد ته گورم، پوهېږې زه د هغه له کبله خفه يم؟

ولي؟

ته فکر کوې چې يوازې مورې د خطرونو او ستونزو ژوند تېر کړي، خوزه درته په باور

سره وایم چې ستا زوی او له هغه وروسته نسل به له مورې هم زيات بدمرغه وي.

نجمة اللیل زوی په مینه او وېرې سینې ته ورنژدې کړ او ويې ويل:

زما د زوی په اړه داسې خبرې مه کوه.

ما هم وخنډل او منصور هم په خندا شو خو بیا یې خبرې پیل کړې:

شکست خورده چینایانو د سولې غوښتنه کړې.

خو موږ رد کړې.

ماته یې مخ کړ او ویې ویل:

ایا خبر یې هغه هیواد چې زموږ سره یې د وسلو مرسته کړې پر ولسمشر یې فشار

اچولی چې د سولې خبرې او سوله ومني؟

ما په حیرانتیا وویل؟

په کوم اساس؟

منصور وویل:

زموږ د خپلواکۍ پر اساس، او زه باید ووايم چې د هغه هیواد هیلې د ولس له

غوښتنو هم قوي وي، موږ د چینایانو بشپړه ماتې او غیر مشروط وتل غوښتل، خو

هغه هیواد بل څه... باید وپوهېږي.

نجمة اللیل زوی غلی کولو او ویې ویل:

هغه امن چې موږ یې خوب لیده بیا راستون شو، موږ به خپلو ښارونو او کورونو ته

ستانه شو، او د آرام احساس به وکړو، زه راتلونکې ښه وینم.

منصور درغا په لاس اشاره وکړه، زما په غوږ راکوږ شو او غلي یې وویل:

عثمان باتور وړاندیزونه رد کړي، زموږ خپلواکي زموږ خپله ده.

ما په تشویش سره وویل:

چینایان به وځي او همدا مهمه ده.

بیا یې ولي واشتیل او ویې ویل:

څوک خبر دي.

(۱۵)

له فتوى غوښتنې او تگلارې د ټاکنو لپاره د چمتوالي پر مهال په هيواد کې خبرې ډېرې او خپرې شوې، د سياسيونو او مفکرينو ترمنځ اختلافات پيدا شول، خو د ايتلافيانو فشار داخلي بدلونونو ته نوي او ځانگړي لوري ورکړل او غونډې وشوې، او هغه خلک برلاسي شول چې د ايتلافيانو د دريځ ستاينه يې کوله، چې د ختيځ ترکستان سره يې د وسلو مرستې کړي، د مبارزې يو والي د ټولو خلکو زړونه په يوه خبره راټولول چې هغه ازادي او د اسلام او خپلواکۍ پر باغچه د هيواد بدلیدل و.

خبرې وشوې، او نتيجه دا شوه چې د چين د شمال لويديځ عمومي قوماندان جانجي د ختيځ ترکستان لپاره عمومي حاکم وټاکل شو، درې ترکستانيان يې په دنده کې مرستندويان شول، هر يو احمد جان، او برهان شهيدی (دواړه مرستيالان) او ليومون شون د حاکم سکرتر، د دې څلور تنو دنده د هغو عامو ټاکنو تر سره کول و چې په ترون کې يې يادونه شوې وه، خلکو پسپسک پيل کړ چې دغه درې تنه د ايتلافيانو ملگري دي، ځانونه يې په شيطان وپلورل، خو له دوی څخه د دې شکونو د لرې کېدو کوښښ وشو، او هڅه وشوه چې دوی د اتلانو په څېر انځور کړي، د هغو وطنپالو په څېر چې د هيواد د ازادۍ لپاره يې خپلې دندې اداء کړي، ځکه چې د پاڅونوالو سره يې د وسلو مرستې وکړې او وولسي انقلاب يې په ښه ډول خپل هدف ته ورساوه، سربېره پر دې هيواد د ټاکنو لپاره چمتوالی نيولو، اوس نو د ملت رايه وروستۍ او پرېکنده وه، او هيچا نه شوای کولای هغو جنگياليو پاڅون کوونکو ته دوکه ورکړي چې د کلونو په اوږدو کې يې د دوښمن مخنيوی وکړ، او د دوښمن پرله پسې هڅې يې شنډې کړې چې غوښتل يې د هيواد استقلال سلب کړي.

په همدې منځ کې موږ مرستندوی هيواد وليد چې هڅه يې کوله درې ولايتونه هر يو ايلي، التای او چوچيک تر خپل واک لاندې راولي، ولسمشر علي خان په خلکو کې اعلان وکړ:

مور د هیواد د خاورې یوه ذره هم نه خوشې کوو، هیچاته به اجازه ورنه کړو چې په درې ولایتونو کې مداخله وکړي، که دوی په شان شي مور چمتو یو چې بیا جگړه پیل کړو.

جنرال عثمان باتور وویل:

هیواد بیا د دسیسو او فتنو په یوه بله هوا کې راییسار شو.

ولسمشر علي خان ځواب ورکړ:

نړۍ د بشریت د زخم په پټۍ کولو مصروف ده او مور یې پرې ایښي یو.

زموږ جگړه پای ته ورسېده؛ خو نه پای ته نه ده رسېدلې.

علي خان عثمان باتور ته ورننډ شو او ویې ویل:

جنرال! خپلو ځواکونو ته ستون او چمتو اوسه.

زه پوه شوم چې په سیاسي فضا کې کوم ویروونکي خوځښتونه شته، مېرمنې ته مې وویل:

نجمه اللیل! د سفر وخت نژدې شو.

ارومچي ته؟

هلته تگ نه غواړم، یادونه یې ما دردوي.

بیا نو قومول ته؟

قومول کې هم پخواني تهمتونه شته چې ما او تا به ستړي او خفه کړي.

کاشغر ته پر تگ موافقه کوې؟

هو پروا نه کوي.

ته به هلته د ماشوم سره ژوند کوې، زه ځم غرونو ته.

بیا ترخې ورځې راغلي، او ملگری یې بیه غواړي.

ولسمشر علي خان د خپلې مېرمنې او اولادونو سره د ریاست په ماڼۍ کې و، شپه

ارامه وه، خلک په کورونو کې چې د راتلونکو ټاکنو او نوي دور په اړه یې خبرې

کولې، چې مانی ته د ځوانانو یوه ډله راننوته وسلې ورسره وې، له سترگو یې خیانت معلومېده:

څه غواړئ؟

له موږ سره راځه.

هېر مو شول چې زه ولسمشر یم؟

پوهېږو خو که له موږ سره لانه پرې بې له دې چې مرمۍ وکاروو بله لار به ونه لرو. شیخ علي خان پټ شو، خلکو هم خبرې پیل کړې چې ولې لکه د پخوا په څېر د جمعې په لمانځه کې نه راڅرگندېږي، او ولې د هغو وسله والو ملگرو سره نه گوري چې پرون یې مشري کوله او د هغوی سره یې یو ځای د چینایانو پر ضد غوره بریالیتوبونه تر لاسه کړل، د شیخ علي د برخلیک په اړه خبرې او لانجې زیاتې شوې، خو حکومت یو رسمي بیان جاري کړ چې ولسمشر علي خان د درملنې لپاره په سفر تللی.

خو خلک ناڅاپه یو ځل بیا د جاسوسانو سره مخ شول، د استخباراتو کسان په کوڅو، کروندو او کارخانو کې گرځېدل او په هغو درې ولایتونو کې یې دوښمنان نیول چې ملگري یې د نیولو کوښښ کاوه، یوه بله پرېکړه وشوه او احمد جان ترکستاني د ایلي، التای او چوچیک درې ولایتونو د رئیس په توگه وټاکل شو.

کله چې د اشغالگرو قواوې آلتای ته نژدې شوې جنرال عثمان باتور د خپلو پلویانو سره راڅرگند شو، د هغوی مخه یې ونیوله او جگړه پیل شوه، د دوښمن وسلې وسیلې او شمیر زیات و ځکه عثمان باتور د غوجن سیمې ته پناه یوړه او په لوړو غرونو کې پټ شو.

له جگړې وروسته منصور درغا راغی، په ژړا شو:

څه شوي؟

په ملنډو یې وویل:

هر ځل زه ته رانژدې څه له لاسه ورکوم، یوه ورځ مې لاس، بل ځل مې گرانه مېرمن، د امن په دې لنډو ورځو کې مې د آلتای په ښار کې یوې کونډې سره نکاح وکړه،

پوهېرې په کوم برخليک به اخته وي؟ زما بني مت په مرمۍ ولگيد، اوس هم وسله پورته کوم، په دې نا اشنا دنيا کې دا څومره عجيبه شيان وينو؟
زما څنگ ته يې ځان راوغورځولو او تېزه تېزه يې سا اخيسته، اوبه يې داسې وڅکلې لکه يوه اونۍ چې تېرې و، بيا يې پر مت پټۍ لگول پيل کړل، خټې او گرد يې ځنې پاکول.

پريوتونکي لمر ته يې وکتل او زياته يې کړه:
کله هم چې د لمر پريواته وخت ته وگورم ماته اخرت رايادوي، لمر پريواته مهال ماته د پای پيغام لري.

ولې دا ټول غمونه منصوره!

کولای شې له دې وروسته راته ماتې خوړلې ووايې.

بيا يې د پخوانيو ترکستاني کليوالو سندرو په ويلو پيل وکړ.

ای گرانې! شپه په ستورو پسولل شوې

په تيارو او چوپو لارو د يو بندي په څېر فرياد کوي

لکه د يوې بنايسته سندرمارې مخ

چې تک تور وي

د مريانو له ساحل څخه وي

گانه يې ارزانه وي

خو بيا هم ځليږي

زما سترگې اوس هم غوښتنه کوي

ستا د ځليدونکي مخ

ای گرانې! خو زموږ ليدل ناشوني دي

زما خوښي د غونډيو په نامعلومو کې اوسېږي

ما ورته په ټوکو کې وويل:

ستا معشوقه کونډه او له څلویښتو کلونو اوښتې، او بې شکه چې اوس به په ژور خوب اوډه وي.

منصور په غمژن حالت سره راوکتل او ویې ویل:

درته مې ونه ویل؟ دا دی هغوی خپل کار وکړ، درې ولایتونه یې جلا کړل، هغوی اوس په نورو ولایتونو کې ژوند کوي، اوس خپل نفوذ کاشغر او ارومچي ته هم خپروي، د هغوی کونسلگیری خلک اخلي، سړي تښتوي، سره او سپین زر یې هم وپیرل او قیمت یې لوړ شو، ته له دې خبر یې؟ دوی اقتصاد، سیاست، فکر او دین خرابوي او د هیوادوالو ژمنې هم.

هغه سیمه چې موږ پناه وروړې وه رښتیا هم محکمه وه، د لارو د سختوالي له کبله هیچا نه شول کولای پر موږ برید وکړ، او هر هغه ټولې چې دوښمن موږ ته راوړاندې کړې موږ توانیدلي یو ټول له منځه یوسو، موږ اوس د چریکي عملیاتو په برابرولو ښه پوه شوي او تجربه شوي وو، دوښمن هڅه کوله چې درواغ اعلانونه وکړي، عثمان باتور ډېر غوره عملیات رهبري کړل، او موږ د آلتای پر لور په غټو ټولنیو کې روان شوو، په نیولو یې وتوانیدو، دوښمن مو وشړلو، خاینان او د هغوی پلویان هم وتښتېدل، جنرال باتوریو ځل بیا په دې ولایت خپل واک قایم کړ.

دا ورځ ایله منصور درغا وځنډل او ویې ویل:

دا زما د ښکلې کونډې قسمت دی، نژدې وه دوهم ځل کونډه شي.

ښار ته ننوتو، محجوبو ښځو به د جنرال ښه راغلاست په سندرو کولو او سړي هم د مبارکیو د ځور سره راووتل، ماشومانو به حماسي ترانې ویلې، کله چې هم موږ بریالیتوب ترلاسه کړو، زموږ د هیواد اصلي څېره راڅرگنده شي چې په خوښۍ کې ډوب وي، منارې روښانه شي او د تکبیر او تسبیح اوازونه ترې پورته کیږي.

احساس کوم چې زموږ نیکونه لکه فارابي، البیروني، بخاري، ابن سینا پټکي وهلي او د لارې په څنډو کې ولاړ دي، زموږ د جهاد مبارکي راکوي او زموږ راتگ ته ښه راغلاست وایي.

احساس کوم چي پخوانی برم بیا راژوندی کیري، او زما روح له هیلو ډکیري.

(۱۲)

منصور درغا په غمژن او خپ او از وويل:

مور د او بو اخستو په شان يو، ابو كې لاهو شوی هميشه كوښښ كوي په خپلو متو د مرگ سره مقاومت وكړي، وهل كوي او كمزوری كيږي او په كمزوری كې خپې په مخ وهي، بيا غرقېږي، او هلته د بحر د تل په تيارو كې د ژوند سره په چوپتيا او غم سره مخه ښه كوي، آه... مصطفی حضرت! مور همداسې يو، څه فكر كوي له مرگ وروسته به مو څوك ياد كړي؟

منصور درغا خبرې كولې، او داسې يې انځوروله چې او بو اخيستی؛ خو زما خوا ته ناست و، او په ډېر حماسي ډول يې لامبو وهله، وروستی پوښتنه يې په داسې حال كې وكړه چې له سترتيا سا او تيگا و، لكه چې په رښتيا هم د خپو سره مقاومت كوي.

ما پوښتنه وكړ:

دا نو څه ارزښت لري، چې مور خلك ياد وساتي؟

پر مخ يې جدیت و او ځواب يې راكړ:

ستر ارزښت لري.

څه؟

چې خلك مو هېر كړي د دې دا معنی ده، هغه قدرمنه موضوع چې مور يې له امله مبارزه كوو مړه شوې ده.

ما ولي و اشتيل او ومې ويل:

موضوعات د خلكو په مرگ نه مري.

منصور له ملنډو ډكه خندا وكړه او ويې ويل:

له سړيو پرته قضیې هم نه وي، خواجه نیاز، جنرال شريف خان او د قومول امير مړه شول، مور اميران او جنرالان نه يو، خو قضیه ژوندی ده، صبر وكړه زما خبرې پرې نه

کړې، زما لومړۍ مېرمنه مړه شوه، بیا مې کونډې سره نکاح وکړه، خو بیا هم قضیه ژوندۍ ده، خو په ډېر تاسف سره، مور د څپو سره مقاومت کوو، ته فکر کوې چې مور به د امن ساحل ته ورسېږو یا به د ژغورنې کښتۍ راشي، او که په تیاره او چوپو ژورو کې به د مرگ سره مخ شو؟

آلتای زموږ په واک کې وه، عثمان باتور چمتوالی نیو او لښکر یې راټولواوه، پاخونوال له هر هغه ځایه مور ته راتلل چې دوښمن به نیولو یا به خاینانو تر لاسه کاوه، هغه سوداگر هم زموږ سره یو ځای شول چې بې وزله شوي وو، او هغه شتمن هم چې فقیرانو یې مالونه لوټ کړي وو، هغه بې وزله هم راسره یو ځای و چې مسخره کېدل به یا به بې مزده کار ته اړ کېدل او یا به یې یوازې د یو وخت خوراک په مقابل کې کار کاوه، هغه علماء هم زموږ سره یو ځای شول چې ډول ډول عذابونه ورکول شوي او سپک کړای شوي وو.

یوه ورځ یې پوځ رامخکې کړ، عثمان باتور همدا اټکل کاوه، دا ځل یې زیات عسکر راوستل چې په آلتای د خونړي سیل په څیر راروان وو، شمېر او وسایل یې هم زیات وو، خونړۍ او سخته نښته وشوه، دواړو خواوو تلفات ولیدل، خو هغوی بریالي شول چې آلتای ونیسي، مور بېرته غرونو او ناوونو ته ستانه شوو، باریکول مو د خپل ځان لپاره مرکز وگرځاوه چې د شاته تگ پر مهال به ورتلو، عثمان باتور به ویل: تر مرگه مقابله.

زما له سر وینې روانې وې، منصور درغا زما تپ پټۍ کاوه او په خدا یې وویل: لکه چې په کرار کرار مرگ مړه کېږو.

ته په بیا ژوندي کېدو ایمان نه لري؟

منصور په سوږ او ارام افق کې نظر وزغلولو او ویې ویل:

ایمان لرم، مور په اخرت کې راژوندي کېږو، خو زړونه به مو لکه صفا میوې وي، کرکه راسره نه راژوندي کېږي، زه له دوښمن څخه سخته کرکه لرم، خو که دا کرکه له منځه ولاړه شي نو بیا به زه یو ستر خوند هم له لاسه ورکړم، زه له خدایه سوال کوم چې

کینه ناک راژوندی شم، دې شیطانونو هغه کارونه وکړل چې تصور یې نه کیږي، آه....
مصطفی! زموږ ځینې ملگري یې یوه جگړه کې بندیان کړل، یاد دې دي؟ د تانگونو
پورې یې وتړل؟ یاد دې دی؟ د هغوی سترگو او غوږونو ته به یې مرمۍ ویشتي، او
په مسخرو به یې و یل چې وروستی پاڅونوال د وروستي عسکر په کولمو اعدام
کړئ، رښتیا هم داسې یې وکړل یو عالم یې زموږ د یو جنرال په کولمو راځوړند کړ،
او ویې واژه، ایا ممکنه ده چې یو انسان دا هېر کړي.

د هجرت او غربت حادثه زموږ لپاره سخته وه، ځینو ملگرو د نوي چینایي حاکم سره
ملگرتیا غوره کړې وه، چې زموږ بېخ وباسي، موږ یو خوا بل خوا فکر کاوه خو کوم
دوست او مل مو بیا نه موند، عثمان باتور په اسمان کې سترگې خښې کړې په لاس
یې اشاره وکړه او ویې ویل:

داله موږ سره دی.

او هغو خلکو چې له ټپونو یې وینې بهېدې او دردېدل چغې کړې: الله اکبر.
منصور درغا وویل:

موږ به د غرونو منځ ته ولاړ شو، بیا به ښار ته راوگرځو یا نه، څه فکر کوې چې یو
کوچنی سفر ولرو؟ غواړم له مېرمنې مې ډاډه شم، او ته نه غواړې مېرمن او زوی دې
وگورې؟

حقیقت دا و چې زه هم د نجمة اللیل او خپل هغه زوی چې اوس غټ شوی و لیدلو ته
سخت لیوال وم، خو موږ شړل شوي وو، پاڅونوال وو، او که دوښمن نیولي وو معنی
یې حتمي مرگ و، ما په تشویش سره وویل:

ښار موږ ته د مرگ د کروندې په شان ښکاري.

مصطفی ته له مرگه وپرېږې؟ رآه! موږ به اوس پټ یو؛ خو نوې نړۍ به زموږ په منځ
کې وگورې، په ښار کې به بیرغونه او شعارونه ووینې، ښار به بوللې او د مخه ښې
قصیدې وایي، مصطفی! ښارونه د انسانانو په څېر دي خفه کیږي او دردېږي او

شعرونه زمزمه کوی، په غم خپل مخونه وهي، ښارونه ژوندي موجودات دي، د انسان په څېر دي رښتیا وایم.

مورې اوږدې لارې بې له دې چې هويت مو څرگند وي، پرې کولې، کله به مو د شپڼو لباس پر تن و، کله به د سوالگرو په شان ښکاریدو چې د ژوند د مړۍ غوښتنه به مو کوله، او کله به د جوالیانو او مزدورانو سره یو ځای کېدو، کله به لاریون کې شریک وو، او کله به مو د یو خاین خو شریف پاڅونوال په سنگسار کې برخه اخسته؛ خو نه به مو غوښتل ډبره مو په هغه ولگېږي، مورې په گڼه گڼه کې داخل و او د عسکرو په سرونو به مو ډبرې ویشتلې، یا د دوښمنانو پر سر یا د خاینو ترکستانیانو پر سرونو، وچ او لامده سره گډ شول او هیواد کې نا اشنا گډوډي رامنځته شوه، په لارو او کوڅو کې به د قرآنکریم نسخې، تفسیرونه د احادیثو کتابونه او په خاص ډول زمورې د نیکه امام بخاري کتاب د فقهې او توحید کتابونه شکیدلي او خواره پراته وو، او عسکرو به پرې اور بلولو تر څو یخنی. کې پرې ځانونه گرم کړي.

خوله سختو او دردوونکو شپو وروسته مورې هغه ځای ته ورسېدو چرته چې د منصور درغا مېرمن میشت وه، وخت له ماښام لږ مخکې و، منصور ننوت، په لوړ اواز یې خندا پیل کړه نژدې وه په شا راوغورځېږي ویې ویل:

ته راشه مصطفی! ښځې خو د حیا پرده وغورځوله.

د مېرمنې اواز مې واوږد چې د ژړا سره په گډ اواز یې ویل:

پر شیطان دې لعنت وي، دوی زما نقاب د لارې په سر وشکولو او همدا کار یې د هرې پرده دارې مېرمنې سره وکړ، زما چین یې وتښتوله او اور یې ورته کړ، تردې چې زما په قمیص کې یې هم بیاتي وچلوله تر څو لنډ شي، لستونې یې هم راته لنډ کړل، دوی زمورې لپاره د پرمختگ او تمدن غوښتونکي دي.

د دې کونډې حالت چې پر تن یې تور رنگی لنډ لباس پروت و، لستونې یې دومره لنډ و چې نژدې وه تخرگ یې ځینې ښکاره شي، او شیندلو وښتانو ماته داسې احساس

راکړ چې هيڅکله به يې هېر نه کړم، دا يو خندوونکی او په عين حال کې خفه کوونکی حالت و.

منصور د خپلې مېرمنې لاس ونيو او ويې ويل:
دا نوی ترکستان دی.

بنځې د شرم احساس کاوه، او په زوره يې ژړل، خو منصور په مينه ځان ته رانژدې کړه او ويې ويل:

مه خفه کېږه گرانې! دلته به زيات وخت پاتې نه شو، هلته به ولاړ شو چې بنځې څه غواړي اغوستلای يې شي، او گرانې په غرونو کې څېري شوي قرآنونه هم نه وي، او نه داسې څوک شته چې صحيح البخاري تر پېښو لاندې کړي.

منصور درغا مې په داسې حال کې پرېښود چې د سبا د ملاقات وعده مې ورسره وکړه، زه د نجمة الليل او د خپل ماشوم ليدلو ته سخت ليواله وم، هغه اوس گرځېدای شو، لوبې يې کولای شوې او ماته يې اواز کولای شو، زما د دې ښکلي او ارام ماشوم سره څومره مينه وه.

د ښار شپه وېره او گواښونه تقسيموي، ترسهاره گرځېنديز دی، ښار د ښځو نارينه او ماشومانو له داسې مخونو ډک دی چې پخوا پکې نه ليدل کېدل، هغه چې مور او زېږد رښتيا شول چې دوښمنان ترکستان ته په لوړه پيمانه کډې کوي، او په ورته وخت کې په سلگونو زره د ترکستان اصلي بچيان نورو سيمو ته وړي، دوښمن کارخانې، سوداگريز ځايونه او کروندې نيسي او نويو مهاجرينو ته کورونه او مؤسسې جوړوي، او همدا راز فاحشه خانې، د ازادۍ تر نامه لاندې ډلې ډلې چينايي پېغلې گرځېدې، په بيلا بيلو ژبو واړه کتابونه په ښوونځيو، لارو او هر ځای کې موندل کېدل، دا کتابونه خاص زموږ د هيواد لپاره ليکل شوي وو، دا کتابونه له دې غرېدل چې ولسونه حق لري خپل برخليک وټاکي، داسې اتلان پکې ياديدل چې مخکې يې مور نوم نه و او زېږدلی، عثمان باتور، خواجه نیاز، او رئيس علي خان پکې د غلو او لارې شکوونکو په څېر ترسيم شوي وو، او نوی تاتاري حاکم چې زموږ پر

هيواد يې تجاوز کړی او د رئيس علي خان ځای يې نيولی و پکې د قومي اتل په توگه پېژندل کېدو چې ولس يې ازاد کړی دی، د هغه د ستاينو سندرې ويل کېدې، د پرمختگ ملگري او د ازادې خواهانو پلار معرفي کېده، دا هغه ښار نه دی چې ما ليدلی نه يې هغه سړي دي، او نه يې ماشومان هغه پخواني دي، دا برېښې مخ لوڅې ښځې زما د ښار نه دي.

بالاخره هغه ځای ته لاړم چې زما مېرمنې پکې ژوند کاوه، غمژن زړه مې د مېرمنې او زوی سره ليدلو ته د خوښۍ ټوپونه وهل، چې د نجمة الليل مخ ته وگورم د ډاډ احساس کوم، ورو مې دروازه وډوله، د درندو قدمونو اواز مې واورېد، چې دروازه خلاصه شوه نژدې وه چغه کړم، پوښتنه مې وکړه:

ته څوک يې؟

ماته يې په پرسيدلو سترگو، سور او پرسيدلي مخ وکتل، د سر له وينتانو يې يو څه زړښت معلومېده، او له گڼو بریتونو يې د چښلې ښوروا څاڅکي لاهم څڅېدل، ويې ويل:

نه پوهېږې زه څوک يم؟ ټول ما پېژني، زه د هغو کارگرانو مشر يم چې د پاڅونوالو مشران يې نيولي دي.

څرگنده وه چې دا يو جاهل سړی و او په هېڅ نه پوهېده، سره له دې چې د همدې ځای په ژبه غږېده خو مخ يې نا اشنا و، د مخ حالت يې همدا سې و، په مخ کې يې تشدد او له سترگو يې کرکه څڅېده.

داسې ښکاري چې تا لاره غلطه کړې.

دا يې وويل او بيا يې دروازه بنده کړه.

کاشکې راسره د کور ديوالونو خبرې کړې وای، دا يو ډول کوچنی اشغال دی، زما زړه ته وېرې لاره پيدا کړه، زما مېرمن او زوی چرته لارل؟ بايد په نرمۍ او سوچ سره اقدام وکړم که نه نو وبه نيول شم، او که زندان ته لاړ شم نو د عمر تر پايه به ترې راونه وځم، سره له دې چې زما په روح تشویش حاکم و، او پوه پناه کوونکي پاڅون مې زړه

را خیرلو بیا می هم د صبر او ارامی لمن و نیوه، په پخواني کلي کې په گړخېدو شوم چې نیم نړېدلی و، د سیمې خلک ما هم پېژني او ځینې یې زما مېرمن او زوی هم پېژني، دلته یو سپین زېری و په مسجد کې یې د خادم په توگه کار کاوه، یو نایي هم پېژنم چې دوکان یې د لارې پر سر و، ده به زما د زوی طلايي وینستان خریل، کاشکې یې د هغه د بنکلو وینستانو یو څو تارونه ساتلي وای، خو مسجد تړلی و، پېژندگلو مې هیڅوک ونه لیدل، نایي ته ورغلم، د یو سړي وینستان یې جوړول، ماته یې د سترگو په کونج وکتل، زما سترگې ورسره وجنگېدې، نیت مې وکړ چې د پخوانۍ مینې په شان سلام پرې واچوم، خو هغه ژر سترگې پټې کړې، زما په لیدلو خفه نه شو، داسې بنکارېده چې زما سره خبرو ته لیوال نه دی، په فکر کې شوم چې څه وکړم، بڼه نو باید په دې پخوانۍ لرگینه چوکۍ کېنم، گورو چې څه کیږي، پام مې شو چې نایي په کار کې تېز شو، خپله اجوره یې وغوښته، او سړی ولاړ، ماته یې اشاره وکړه چې د هغه سړي پر ځای کېنم.

څه شوي کا کا عبد الخالقه؟

په داسې حال کې چې زما په گڼو وینستو کې یې کار پیل کړی و ویې ویل: دلته څه له راغلي؟ د عثمان باتور پلویان چې و نیول شي سمدلاسه وژل کیږي، ښار ته څنگه راننوتې؟ باید ژر تر ژره ووځې کنه ژوند به له لاسه ورکړې. ما په ملنډو وویل:

څه روان دي؟

زه نه پوهېږم خو نایي ژوند غواړي.

نجمة اللیل چرته لاره؟

وتښتېده.

په حیرانتیا مې وروکتل.

ماشوم یې ورسره واخیست او ووته، نور ترې هیڅ نه یم خبر.

زمکه راباندې وچورلېده، د بیاتي اواز مې د دماغو تشویش لازیات کړ، عبد الخالق هم هغه غمونه درک کړل چې پر ما تېرېدل او زما د لیونتوب اثار یې ولیدل. په حکمت سره اقدام وکړه مصطفی! مور په یوه بدمرغه زمانه کې یو چې رحم او الله نه پېژني.

ما په خپ اواز وویل:

مېرمن مې چرته لاره؟

اغلب گومان دا دی چې د قومول لاره به یې نیولې وي.

ولې قومول ته؟

نو که قومول ته روغه ورسیري، په هر ځای کې نیول دي، دې هیواد ته جادویی غټ لاسونه رااوږده شوي چې عام خلک نیسي، گډوډوي یې او زیښي یې، ښي او چپ لور ته یې سره اړوي را اړوي، نه پوهېدم څه ووایم، څنگه تعبیر وکړم، تاته بهتره دا ده چې له دې ولسوالۍ ووځې ځکه بالاخره د دوښمن لاس ته ورغلي ده. ناشونې ده.

مخ یې زیږ شو، په تشویش کې شو او وېې ویل:

اواز مه لوړوه مصطفی! مور کوچنی ولس یو چې بلاوې ورته له هره اړخه راځي، له څلورو خواوو وېرې محاصره کړی، څه شیبه د عبد الخالق تر لاسونو لاندې ناست وم، او مخکې تر دې چې له دوکانه یې ووځم، زما په سینه یې د دوښمن نښان وټومبه او وېې ویل:

دا نښان به په ډېرو ستونزو کې له تا سره مرسته وکړي.

ما نښان له سینه وویست، په خورو ورو وینستانو کې مې په ځمکه وویشت، لارې مې پرې تو کړې او په بوتانو مې ووهلو، او روان شوم، چرته څې؟ زه په خپل هیواد کې د مسافر په شان یم، دا زما زمکه نه ده، ملگري مې تښتي، او مېرمن مې د سترو پېښو په بحر کې ډوبه شوې، منصور درغا ته ورځم چې شپه د هغه سره تېره کړم.

کله چې د منصور کور ته ننوتم، گورم په يوه خنډه کې ناست دی، مېرمن يې ورته مخامخ ده او خوراک ته لاس نه وروړي.

زما په ناڅاپي راتگ خوشحاله شو، منصور په خفگان راوکتل او ما ورته وويل: هيشوک مې پيدا نه کړي.

سړيې و خوځولو او ويې ويل:

يعنی هغه د زوی سره تللي ده؟

هو، خو هيشوک نه پوهيږي چې چرته تللي.

منصور چې مخ يې سور راخوتيدلی او بریتونه يې لږ زېدل وويل:

دا ښه ده.

پوه نه شوم چې څه يې مطلب و، خو دا خبره يې په داسې حال کې وکړه چې ناهيلي يې زړه څپري کاوه.

نه پوهيږي؟ مېرمن مې له مرگه خلاصه شوه خو قيمت يې هم پرې کړي کوم قيمت؟

دې دوښمنانو ته ميلمستياوې برابرولې، پوه شوې؟ هغوی راغلي وو، د نشې په حالت کې کور ته راننوتل ما هم وليدل، پوه شوې؟

زه په يو کونج کې د وېرېدلې مېرې په شان پټ شوم، چې ومې نه وژني، او هغې..... هغې مېرمنې مې هغوی مچول او ټوکې يې ورسره کولې، زما له امله يې داسې کول، هغه هم داسې وايي، وايه کنه ای نېکې رنډی!

هغې په وېرېدلي حالت کې وويل:

مرگ مې غوره گڼلو، خو زه بې زړه شوم، په زور يې راباندې تېری وکړي، زما بل ځای نه و چې ورغلی وای، ای خدايه! ولې مې ځان ته نه غواړي؟ منصوره! په ما رحم وکړه، دوی د سترو علماوو د مېرمنو او لونیو سره هم داسې وکړل، زه فکر نه کوم چې دا دې حقيقت او رښتيا وي هميشه داسې فکر کوم چې دا خوب دی.

منصور په داسې حال کې چې اننگي يې اوښکو لامده کړي وو، خو هڅه يې کوله چې
ټوکې وکړي وويل:

ښه ده، نن شپه به د ښو ميلمنو په شان دلته تېره کړو...

ستا سره اې نېکې فاحشې! او سبا به څو...

ته طلاقه يې..... او ته... څه ووايم؟ څوک ملامته دی؟

اسمان، زمکې او ماته يې کتل او بيا يې د ليوني په څېر په زوره وخنډل.

(۱۷)

مور په عامه لاره روان وو، منصور درغا وگوند او ويې ويل:
فکر مې وکړ چې د ژوند لپاره مې يو حد وټاکم، خو ځان وژنه راته بزدلي او تېښته
ښکاره شوه، او دا کار زموږ د دين د هغو احکامو سره هم په ټکر کې دی چې موږ زده
کړي دي، اې مصطفی! دې کار زه زيات ودر دولم چې زه په يو وخت جگړه هم وبایلم او
خپل ناموس هم، خپل ځان ته مې د کوچنيوالي احساس وکړ، داسې خيال راغلو چې
زه د هر هغه څه چې پېښ شوي نېغ په نېغه مسئول یم، يوازې زه، ما ته همداسې
ښکاري.

منصور په داسې يو حالت کې و چې زړونه پرې دردېدل، د سختو نفسياتي ستړتياوو
لاندي راپريوتی و، هر څه يې په وړاندي نږدېدل، پاڅون، باعزت نارينه، د مسجدونو
منارې او گمبدي، هغه اسلامي ارزښتونه چې ده يې تر سيوري لاندي ژوند کړی و،
مېرمنه يې که څه هم هغې نه غوښتل بدلمنې شوې وه، سره له دې چې زما دردونه او
غمونه هم په بدوالي کې له هغه کم نه وو، خو هغه ته مې دلاسا ورکوله:

تا ځان له توانه زيات مسئول بولې، ته څوک چې په دې سختو ورځو کې د رامنځته
شوو ټولو پېښو مسئول يوازې خپل ځان گڼې؟ ته څوک يې چې ځان دوښمن ته
وړاندي کوي؟ منصوره! ته يو کمزوری فرد يې، او خپل مسئوليت دې اداء کړی.

سور اسويلی يې وويست، سترگې يې په پراخه او اړده لاره کې نښتې وې، ويې ويل:
زما مسئوليت؟ اوس هم شته، مسئوليت مو تر مرگه په غاړه کې پروت دی، تر څو
چې ژوندي يو بايد څه وکړو، او کله چې ته نا امیده شوې او په دې باوري شوې چې
له کار کولو څه گټه نه شته نو دا معنی چې د امانت سره دې خيانت کړی دی.

ما درک کړه چې د مېرمنې غم پرې زيات اغيز کړی، ورته مې وويل:
ښځې ډېرې دي.

په نا اشنا خدا يې راغبرگه کړه:

زموږ د هيواد ابرو تر پښو لاندې شوه، نه پوهېږم موږ څنگه ژوند کوو، خورو، اوده کيږو او اولادونه زېږوو.

له لرې ځايه مو د خلکو گڼه گڼه وليده چې په لاسونو کې يې کولنگونه او تبرگي نيولي، پوليسان هم ځي راځي، له يو چا مو وپوښتل: څه دي؟

دوښمن غواړي يو مسجد ونيسي او د خامو موادو گودام ترې جوړ کړي، د مسجد ملا امام په دروازه کې ولاړ دی او منع کوي يې، امام يې ونيو، د مسجد مخې ته يې د يوې ونې پورې وتاړه، او اوس پسې ملنډې وهي، لاړې پرې توکوي، او د ونو په لښتو يې وهي، وينې يې پر بدن روانې دي.

موږ ودرېدو، منصور درغا وويل:

ولې ودرېدې؟

موږ بايد په بله لار ولاړ شو.

منصور وپروونکې خدا وکړه او ويې ويل:

زما سره وسله هم شته او څه مې زېرمه کړي هم دي، او هيڅ ځواک نه شي کولای ما د امام خوا ته له تگ څخه منع کړي.

خپل ټوپک او يو څه مرمۍ يې د خپل ډبل چپن لاندې پټې کړې وې، او له دې وړاندې چې زه ورته متوجه شم چې څه کوي، د مسجد لور ته يې منډه کړه او د مسجد شاته پټ شو، ما کوبښن وکړ ورپسې ورشم او ملگري يې شم خو ومې نه موند، او په داسې حال کې چې ځوانانو د مسجد ملا امام وهلو، خندل يې او د هغه پسې يې ملنډې وهلې، خو ډزې وشوې او د ملا امام څنگ ته درې تنه په ځمکه وغورځېدل، په وينو لټ پټ وو، ترل شوي مظلوم ملا امام چغې کړې.

الله اکبر. دا د الله تعالی غچ دی.

خلکو د مسجد بام ته سترگې پورته کړې، منصور درغا د منارې او گومبډې تر منځ د مسجد په بام ولاړ و، ما یوازې د هغه سر او ټوپک لیده، له هغه مې واورېدل چې په لوړ غږ یې وویل:

ای سپیو! دا د الله کور دی، ستاسې ناولي قدمونه به یې پایمال نه کړي.
زما زړه وغورځېدو او وېره پرې ننوته، منصور اوس مرگ ته مخامخ ولاړ و، او خپل ځان یې حتمي ناورین ته ورکړی و، زه نه پوهېدم څه وکړم، هغه یو د بل پسې ډزې کولې، ډېر راټول شوي ځوانان یې ټپیان کړل، پولیس او نور خلک هم متوجه شول او چغې یې کړې:

خاین، خاین، سخت دریځی، تروریست.

هغوی وسلې د منارې او گومبډې په لور واړولې، چوپتیا خپره او خلکو منډې کړې، خو دقیقې وروسته د منصور درغا سر بیا راڅرگند شو او غږ یې پورته شو:
مسجد ته به یوازې زما په جسد داخلېږئ، دا د الله کور دی رزیلانو.

بیا ډزې تبادله شوې، یو شمیر نور برید کونکي ټپیان شول، دوی لاسي بمونه وغورځول، د مسجد له بام څخه د چاودنو غږ پورته او دوږې یې جیگې شوې، اوس نو منصور خامخا مړ دی، لږ وروسته به مرسته راشي، دا یوې زیانمنې جگړې ته ننوت، چې دا کار یې ولې وکړ؟

دوښمن لښکرونه مسجدونه نیولي، او که په دې یو ځای کې د هغوی په وړاندې ودرېږو نو دا به د دې تریخ حقیقت هیڅ شی بدل نه کړي، ما د خلکو په سترگو کې نیکمرغي ولیده چې ځلېده، دوی په هغه سړي ویاړېدل چې د گمبډې شاته ولاړ و او د الله له کوره یې دفاع کوله، په څو دقیقو کې بیا دغه ځای ډک شو، خلکو پر دوښمن د ډېرو، او شگو گوزارونه پیل کړل، او لعنت به یې پرې وایه، دې ځای کې د الله د کور له کبله د کوچني پاڅون منظر جوړ شو.

دوښمن له شاتګ پرته بله لار نه درلودله، منصور د منارې تر څنګ يوې وړې گومبډې سره ودرید او په لور غږ يې چغې کړې، الله اکبر الله اکبر، لمونځ تيار دی، جمع تياره ده.

ما د مظلمو او بدقسمه خلکو په سترگو کې اوښکې ولېدې، د مسجد امام هم له هغه ونې راخوشې کړای شو، خپلې جامې يې واغوستې، بيا د اوبو په لور ولاړ خو اودس وکړې، منصور هم د منبر خواته راغلو او ويې ويل:

ای خلکو! کېدای شي دا د مخه ښې لمونځ وي، له دې سره سره بيا هم د الله تعالی يو کور مه پرېږدئ، له هرې لويشت څخه يې دفاع وکړئ، له هرې ډبرې يې دفاع وکړئ، دا ستره معنی لري، الهي معنی لري، هغه معنی چې موږ يې د عقيدې په سيوري کې له سلگونو کلونو راهيسې اوسېدلي يو، د الله لپاره به دوه رکعت له منځ وکړو.

يو شمير مسلمانانو هغه وسلې تر لاسه کړې وې چې له وژل شويو، ټپيانو او تښتېدونکو پاتې وې، ما هم يو کلاشينکوف او مرمی راواخيستې، هغوی مې وليدل چې له لرې سيمو څخه راروان دي، په موټرو يې د پوځ ځانگړې نښې دي، هغوی په مسجد اور بل کړ، د دوښمن او پاڅوانوالو تر منځ نا انډوله جگړه پيل شوه، ما په زړه کې وويل چې عثمان باتور په باريکول کې منتظر دی، نيت مې وکړ چې ووځم د منصور درغا په لټه کې شوم، څه گورم چې هغه د مسجد په دروازه کې پروت دی او وسله يې په ښي لاس کې ده، بل لاس يې څنګ ته غورځېدلی او د وينو په ډنډ کې ډوب دی، ښه ورژدې شوم، روح يې وتلی و، د هغه په څنګ کې زيات شمېر نور هم وو، چې په مرميو لگيدلي او مړه شوي وو، د مسجد امام هم مړ شوی و، سپينه ږيره يې په وينو رنګ وه، زه په چټکۍ ووتم.

هغه رحمه الله پوهېدو چې مسئوليت يې تر مرگه په غاړه کې پروت دی، او د مسجد په درشل کې شهيد شو، خاينان يې په رڼا ورځ او د هغوی په ډله کې په نښه کړل، خلک يې هم شا او خوا راټول شول، بې شکه چې ښکرغه مړ شو، د قومول لاره خطرونو ترلې وه، خلکو د مسجد د پېښې، دوښمن د غدر، او د هغو ټولټاکنو په اړه

خبرې کولې چې دوښمن يې د جعلی کولو هڅه کوله؛ خو د هغوی د هڅو سره سره يې بیا هم پایلې د ملت په گټه شوې، نو دوی دوکې ته مخه کړه، وژني پیل شوې او ازاد خلک زندانونو ته واچول شول، ملت په هر څه پوهېده، هغه درواغ چې په اخبارونو کې نشریږي ډېر څرگند دي، ورځپاڼې په درواغو او باطلو ډکې دي، د دوښمن غوندې، مقررین او خطیبان لگیا دي، او په دیوالونو لگیدلي اعلانونه او شعارونه ټول د اشغال د هغه برېښد او پټ مخ څرگندونه کوي چې دوښمنان پکې شریک دي.

د ایلي، التای او چوچیک درې ایالتونه دوښمن په جنگ کې ونيول، او پاتې نور اوه ولایتونه چې یو ځای اداره کول هغه د چین سره د لویدیځ ترکستان د الحاق اعلان وکړ، بس نو په خلکو کې وېره خپره شوه، په هر کور کې ماتم شو، او د لاریات تور راتلونکي انتظار يې ایست چې په لاریاتو ستختیو او خطرونو به پوښلی وي.

او دا چې دوهم ځل چینایي ځواکونه د ختیځ ترکستان خاورې ته داخل شول، خلک وپوهېدل چې دا به یو ځل بیا ظلمونو او ځورونو ته لاره هواره کړي، په داسې حال کې چې پخواني یادونه يې لا په ذهن کې پراته وو، پاڅونوالو پرېکړه وکړه چې د عثمان باتور په مشرۍ به مقاومت ته دوام ورکوي، او دوهمه ډله به د پخواني حاکم د مرستیال محمد امین بغرا په مشرۍ له هیواده بهر ته مخه کوي، څو نوره نړۍ پر ترکستان د چین له تیري خبره کړي، او مرسته وغواړي، دغه پلاوی ووت، او د کشمیر اړوند د لداخ^۲ ښار ته ورسید، په داسې حال کې چې د پلاوي درې نیمې برخه غړي په سرحدونو کې د چینایي پوځ سره په خونړیو نښتو، لوږې، یخۍ او نورو لاملونو له کبله په شهادت رسیدلي وو.

د پاتې ژونديو هم غړي فلج شوي وو، ځکه چې په واورينو او سختو لارو او کنډ کپر غره ایزو پیچومو يې دوه میاشتي مسلسل مزل کړی و، له پنځو نهرونو تېر شوي وو، او دا چې لاره کړه، او نهرونه مستقیم نه بهېدل نو له همدې نهرونو دوه سوه ځلې

۲-لداخ سیمه د کشمیر د هغې برخې اړونده ده چې د هندوستان لخوا اداره کېږي. پښتو ژباړن

اوبستي وو، د لوړو غرونو سرونو ته خنلي وو چرته چې اکسيجن کم وي چې د دوی له پوزو به وينې بهېدې، او هم به يې څاروي د ورته ستونزو سره مخ کېدل، خو بالاخره ډېر کم يې د کشمير مرکز سرينگر^۳ ته ورسېدل، دا سفر د ستونزو ځاللو بې بېلگې مجسم انځور و، هغه ستونزې او سختۍ چې زموږ مسلمان ولس ورسره د خپل دين، ازادۍ او استقلال ساتلو په لار کې مخ شو.

خو ما ونه شول کولای په قومول کې نجمة الليل او خپل زوی پيدا کړم، قومول راته هغه ويجاړه خاوره ښکارېده چې تريخوالي، غمونو او عذاب لړلې وي.

خلک په تېښته او منډه کې وو، ډېرې کورنۍ غرونو يا هغو سرحدونو ته ورسېدې چې د ځان لپاره امن ځای پيدا کړي او دوښمن يې تعقيب نه کړي.

ما د باريکول لاره ونيوله چرته چې عثمان باتور او د هغه شل زره پاڅونوال ملگري د لوړو غرونو په منځ کې اوسېدل، زه دا ځل بيا يوازې راستون شوم په داسې حال کې چې منصور درغا مې د مسجد په دروازه کې په ابدې خوب ويده پرېښود، تر څو د مسجد خاوره په خپلو پاکو وينو خړوبه کړي.

په لومړي ځل په خپل گران هيواد کې له يو سخت او ستونزمن سفر وروسته يو څه ډاډ احساسوم، د غرونو غېږې آرام او رضاييت ورکوي، دلته زه پاکه هوا تنفس کوم، د زړه له تله د الله پاکي بيانوم او هغه ذات ته دوعا کوم، د پرمختلليو وسلو تمرين کوو، خو بيا هم دا لاسي وسله ده او د دوښمن د الوتکو او ټانکونو سره نه برابرېږي.

څومره مې زړه کېده چې نجمة الليل ووينم، او خپل زوی وگورم چې اوس غټ شوی دی، خبرې ورسره وکړم، لوبې ورسره وکړم او د وسلې استعمال ورزده کړم.

آه زما زړه! فکر کوم چې ته ډېرې ته ورته يې چې د زړه ته رانږدې خلکو په يادولو نه لږزېږې، او د ديدن هغو ورځو ته دې مينه نه کيږي چې په کورنيو کې وو، هغه ورځې چې د خوبۍ په ټولو معناوو سمبالې وې، خو ته هم له غوښې جوړ يې، ستا څه گناه

^۳ سرينگر د کشمير د هغې برخې مرکز دی چې د هندوستان د حکومت لخوا اداره کيږي. پښتو ژباړن

ده او زما څه ده؟ زه په پراخه افق کې سترگې لري لري اړوم، او په کروندو، ځنگلونو، څر ځايونو، کارخانو او لښکرونو کې د ميليونونو خلکو د شتون تصور کوم، د هغوی په مخونو کې د خيال په سترگو د خپل زوی مخ لټوم، چرته يې زما زويه؟ او بڼکې مې له سترگو څڅېدې، زړه مې له مينې او شوقه درزېده، چې کوم ماشوم به مې وليد د شوق په نظر به مې بڼکل کړ، او تر هغه به مې پسې کتل چې له سترگو به پناه شو، ډېر ځله به پسې شاته روان وم، تازه ميوي به مې ورکولې، او د هغه کوچني ماشوم پوښتنه به مې ځينې کوله چې نوم يې نياز مصطفى مراد حضرت دی، او مور يې نجمة الليل نوميرې.

آه ای زما زړه! څومره مې په هغو وهمونو، يادونو، او سوځوونکي شوق باندې عذابوي چې د غرونو يخني يې نه شي وژلای، د زمانې پېښې پرې نه غالبه کيږي او خونړۍ جگړې دې ترې مخ نه شي اړولای.

عثمان باتور کوم ساده څوک نه و چې د حالاتو واقعيت درک نه کړي، او د پېښو په جريان پوه نه شي، هغه له حکمته ډک اتل رهبر و، هغه پوهېده چې په غرونو کې ورسره مېشت شل زره وسله وال پوځ د دوښمن د ميليونونو شمېر په وړاندې نه شي درېدای، خو باور يې په څو شيانو پوخ و، يو دا چې پاڅون بايد ژوندی پاتې شي او په اسلامي جهاد کې دوام ومومي، او دا چې د ذلت، ظلم، او جبر ديوالونو شاته مېشت ولس بايد په مسلسل توگه د پاڅون خبرونه تر لاسه کړي، نو کېدای شي چې وولس هم په پاڅون لاس پورې کړي، او استعمارگرو ته په پاتې کېدو کې داسې جهنم جوړ کړي چې د زغملو توان يې نه لري، او د جهاد دوام به نړۍ د مظلومو ملتونو د قضيو مرستې لپاره په خوځښت راولي.

سربېره پر دې د عثمان باتور او ملگرو ذهن ته يې هم نه راتلل چې ماتې ومني، هغه به په هر وخت کې ويل:

دا زموږ تقدیر دی، موږ ته لیکل شوي چې د ژوند تر پایه به وسله نه ږدو، او دا موږ ته غوره ده چې د الله تعالی ملاقات ته ولاړ شو تر دې چې دوښمن ته تسلیم شو، الله ډېر لوی دی، لا حول ولا قوه إلا بالله.

اشغالګرو له پاڅونوالو خطر احساساوه، له همدې امله یې د خپلو ګوډاګیو وفد باریکول ته راواستاوه او هیواد پلانو ته یې بلنه ورکړه چې د وولسي حکومت پر ضد له بریدونو لاس واخلي، همدا راز یې بلنه ورکړه چې د هیواد پلازمېنې ارومچي ته راشي او دولتي مسئولینو ته خپلې غوښتنې وړاندې کړي. عثمان باتور وویل:

ارومچي ته د مشرانو تلل له ځانه سره ستر خطر هم لري، ځکه موږ د دوښمن له مکر او غدر نه په امن کې نه یو، ارومچي ته ولاړ شئ او زموږ غوښتنې اعلان کړئ، دا غوښتنې د ازادۍ ضمانت ورکول دي، د نظر ازادې، د عبادت ازادې، نیونې باید بندې شي، د شخصي ملکیتونو غصب ودرول شي، او دا چې دغه ولس به خپل برخلیک په خپله ټاکي هیڅوک به پکې مداخله نه کوي.

عثمان باتور د دوښمن له لوبو او پلانونو ناخبره نه و، له همدې امله موږ شپه او ورځ یوې پرېکنده جګړې ته چمتوالی نیو، هغه پلاوی چې اورومچي ته تللی و کومې نتیجې ته ونه رسید، زه د جنرال څنګ ته په داسې حال کې روان وم چې د غرونو ځینې برخې یې کتلې، ترې وامي وریدل چې له ځانه سره یې ویل: په اندلس دې سلام وي.

دا د الله خوښه ده.

زه دې کې ډېر زیات فکر کوم چې ولې بشر په امن کې ژوند نه کوي؟ له غمه ډکه خدا یې وکړه او زیاته یې کړه:

د چین خاوره پراخه ده، هلته خلک هم لکه د میړیانو په څېر دي، بیا ولې زموږ خاورې او شتمنیو ته هم تمه لري، ایا هغه زیانونه یې هېر کړل چې د باغیانو له لاسه ور ورسېدل؟ انسان هیڅکله هم پند نه اخلي، له لږې چوپتیا وروسته بیا لگیا شو:

ما د قرآن له کرښو یاد کړي چې باید ازاد ژوند وکړم، او د خپلې عقیدې د شرف په لار کې د مبارزې پر مهال مړ شم.

دلته ژوند تنگ دی، ابدي ژوند څومره ښه دی، په همدې سبب الله تعالیٰ اخرت د همیشه والي کور گرځولی، زه تعجب کوم چې هیوادونه او خلک د کمې، ناخیزې او لنډ وخت گټې په لار کې سره جنگیږي، او په همدې سبب زه د الله په لار کې مرگ ژوند گڼم.

شا او خوا یې وکتل، په اوږدو بریتونو او ږېره یې لاس راکاږه، او ویې ویل: زه په الله ایمان لرم، ننۍ دنیا د الله عبادت نه کوي، دنیا ځواک او وېرې ته سجده کوي، دا د مریانو نړۍ ده، برابره ده که هغه خلک وي چې په برلین کې یې شکست وخوړ او که هغه وي چې په لندن، پاریس او امریکا کې بریالي شول.

(۱۸)

زموږ شا او خوا هر څه په تېزۍ سره بدلون مونده، خلک، څيزونه، وسلې، دريځونه اود نړۍ نقشه، زموږ ډېر اولادونه د ماتې په درياب کې ويلې شول، ژبې يې په نويو الفاظو، او مترنمو شعارونو اوږېدې، او انجونې-ای زما خدایه! لوڅ مخ لارو کوڅو ته راووتې، دا له تېروتنو، بې شرميو، او انحرافاتو ډک جريان و چې هر څه يې د پرمختگ تر نامه لاندې راکاږل، ايا نه ده ممکنه چې خلک دې پرمختگ وکړي او متمدن دې شي بې له دې چې تر ظلم لاندې ونیول شي، يا يې ازادۍ سلب کړای شي، او يا د مريانو په شان چلند ورسره وشي؟

ايا د دې لپاره چې علم وکړي بايد کافران شي؟ ولې عدالت او ازادې د پرمختگ سره غاړه غړۍ يون نه شي کولای، او ولې نړۍ لاس په لاس په داسې حال کې چې د کائناتو پر خالق ايمان لري تگ نه شي کولای، او ولې نهضت نه شي رامنځته کېدای بې له دې چې بنسټې دې ځانونه بريند کړي، او بې له دې چې بغاوتونه او عبثيات زيات شي؟ ولې سره ملتونه بې له دې چې يو ملت بل له منځه يوسي ملگرتيا نه کوي، يا بې له دې چې محوه يې کړي، يا يې هجرت کولو ته په اړ کولو سره جارو کړي يا يې په بل او بل رنگ له منځه يوسي؟ نن ورځ چې زه څه وينم داسې راته بنکاري چې شيطان کړی دي، زه به وخت په وخت خپلو جنگياليو ملگرو ته ورتلم ځکه چې سپيڅلتيا او له خلوصه ډک پاڅون هلته د غرونو په څوکو او لمنو کې دی، او ما به چې کله عثمان باتور-دې مؤمن جنرال ته کتل-داسې به مې انگيرله چې دا د سلف صالحو څخه پاتې يو څوک دی.

په دې سړي کې د يو اصيل نسل ارزښتونه راټول دي چې اوس ختمیږي، د يو اوږد تمدن چې خير، شرف او سپيڅلتيا يې خپره کړې، او زه تر مرگه د دې سړي تر شام، زموږ او په مودرونو وسلو سمبالو چينايي ځواکونو تر منځ سختې جگړې وشوې، موږ يو لړ جنگونه وگتيل، خو ايا زموږ بريا اسانه وه؟ نه، د دوښمن مرسته نه پرې کېده او

زمورډ ملگري وخت په وخت کمېدل، مورډ په بې مثاله قربانيو گټه کوله، عثمان باتور وويل:

زمورډ ملگري انتقام اخلي او مرگ ته ځان وړاندې کوي.
بناغلی جنرال! دوی پوهیږي چې باید څه وکړي.

مصطفیٰ حضرت! هغه جنگ چې دوی پرې د خپلو وینو په بیه لاس بري دي هغه همیشنی غزا ده، خو زه نن د خپلو لومړنیو لیکو نه خبر شوم چې دوښمن د یوې سختې ورځې تیاری کوي، زیاتې ورځې نه وې تېرې چې مورډ د چینایي هجوم سره مخ شو، هغه چې عثمان باتور یې تمه درلودله، د جگړې اور د پوره درې میاشتو لپاره بل پاتې شو، مورډ د چین د شینهای ښار ته په شا کېدلو پرېکړه وکړه، ترڅو هلته خپل خلک راټول او د دوښمن پر ځواکونو د برید مرکز یې وگرځوو، خو د شینهای پر لور غزېدلې لار اسانه نه وه، مرگ په هر اړخ کې مورډ ته کمین نیولی و، او د چین د (قانسو) اړوند د (آن سي شا) له ښاره پر مورډ له لس زرو څخه زیات پوځیان را روان وو. پر مورډ د فداکاری شعور مسلط شو، لکه چې مورډ د دوښمن سره خونړۍ معرکې ته ننوزو دا معنی چې مرگ غواړو، یا مرگ ته له یو حتمي برخلیک څخه تېښته کوو، بالاخره د (شینهای) اړوند د (ماخای) ښار ته ورسېدو، مورډ د آرام نیت درلود، او ما خپله د نجمة اللیل او زوی لیتون کاوه، یوازینی هیله مې دا وه چې هغوی له مرگ وړاندې وگورم، کېدای شي ځینې دا گومان وکړي چې په دې سختو شیبو کې دا بې ځایه هیله ده، او کېدای شي ځینې راته ځانغوښتونکی ووايي، ځکه چې زه د خپلې مېرمنې او اولاد په اړه سوچ کوم او د هیواد شرف د ضایع کېدو او له منځه تلو سره مخ دی، زه په هغه څه نه خفه کېږم چې خلک یې وایي، ما د ځان سره ریښتینولي زده کړې ده، زه انسان یم چې اوبسکې یې سترگو ته لار مومي، او زړه یې درزېږي.

زمورډ تعقیب کم شوی نه و، زرگونه تنه د (قانسو) له بل ښار (دوخان) څخه زمورډ په لور رابښوځېدلي وو، او زرگونه نور بیا د چین له سرحدي ښار (شرخلق) را روان وو.
جنرال عثمان باتور وويل:

(ملگرو! نن به په (ماخای) راخیږي، ای هغه خلکو چې مرگ ته مو په ژوند فضیلت ورکړی، ای د یرغل شهیدانو! لیوانو لارې بندې کړي، او زه وینم چې بیرغونو افق رنگ کړی دی، هره ورځ قصابان پسونه د حلالې لپاره بیایي، دوی د پسونو او انسانانو ترمنځ توپیر نه کوي، ای د لارې ملگرو! هغه مسافه چې موږ له باریکول یا له غرونو څخه تر دې ځایه ووهله، دا د سترو ازادو خلکو سره لایقه ده، او د دوی پاکې وینې به یې خړوبوي، خومره اوږد سترې کونکې سفر دی!

ډېرې ښځې او ماشومان هر خوا تښتي او موږ لټوي، خپل خپلوان لټوي، ای ملگرو! د اورومچي راډیو د دوښمنانو پر پلوی حماسي تراني نشروي او فکرونه زهرجن کوي، او زما د ملت هغه زامن چې په لارو، کوڅو، او بې مزده کارخانو کې بندیان دي، سرحدونو ته شړل کېږي، یا تبعیدېږي، او یا هم د اعدام تختو ته بیول کېږي، په ټیټو او ازونو له الله مرسته غواړي، د مرگ ترانې وایي، دغه ژوندي شهیدان په جگړه کې له وژل کېدونکو څخه هم په ناوړه برخلیک اخته دي.

ای ملگرو! موږ به یوې نوې جگړې ته ننوځو، او څوک چې ژوندی پاتې شو نو زموږ د اوږد جهاد او عذاب کیسه دې په جنوب، ختیځ او عربي لویدیځ کې، او په اندونسیا، هندوستان او پاکستان کې ویده مسلمانو ملتونو ته ورسوي، هغوی ته دې ووايي چې دوهم اندلس د الله او انسان د دوښمن لاس ته ورغی، څوک خبر دي چې کېدای شي مسلمانان یوه ورځ راویښ او سره یو لاس شي، او دوی به ستر جنگ وکړي، او بريالي کېږي به، په ویره ځمکه کې پرتو مسلمانانو ته ووايي چې د دوښمن ورځپانې مه منئ، مه یې په تاریخ باور کوئ، مه په فلسفه او نه په بلنه.

عثمان باتور اسمان ته وکتل، قبلې ته یې مخه کړه او موږ یې لمانځه ته راوبللو. بله ورځ د دوښمن ټولگي له هر لوري څخه زموږ په طرف راوړاندې شول، او جگړه ونښته، موږ په جگړه کې د ټول احساس، او ایماني ځواک سره ننوتو، او هر څه پای ته ورسېدل.

عثمان باتور دوښمن ونيو، د هغوی په منځ کې دننگه غړۍ روان او له شرفه ډک و، دوښمن يې لباس کشاوه. له سره يې ځادر او له تنه يې چپن ترې کښوله، او د مرگ لوبې يې ورسره کولې، خو هغه محکم و چې دوی ته به يې په خپل غرور سره کتل، يا به يې په سپکاوي په لغتو وهل.

مجاهدين خواره واره شول، کوم کم شمېر چې وو هغه يو خوا بل خوا ولاړل، او هر يو کونښن کاوه چې سرحد ته ولاړ شي، تمه يې درلودله چې کشمير ته به ورسېږي، عثمان باتور هم د اعدام تختې ته روان کړای شو، او نوي زره ترکستانيان او چينايان د وسلې په زور هغې ميدان ته بوتلل شول چې د دې اتل قهرمان د پای ننداره وکړي، بالاخره اتل عثمان باتور مړ شو^(۴).

زه هم په صفونو کې ننوتم او چا نه پېژندم، ما د (دوخان) د ښار د جنگياليو لباس اغوستی و خو بالکل ونه پېژندل شم، ما د اتل شهيد جسد ته کتل او په عصبانيت سره مې وخندل، سترگې مې په اوبښکو لمدې وې، او د ليونې په شان مې چغې وهلې: تل دې وي عدالت.

په تکه توره او په سخت زړې شپه کې لارې ته ووتم، له جهنم څخه د تښتيدونکو لارې ته، له څو سختو ستونزمنو شپو وروسته د کشمير پولو ته ورسېدم، خپل ملگري مې هلته وموندل، له شل زرو تنو يوازې درې سوه پاتې وو، ځکه دوښمن د لارې په اوږدو کې پر دوی بريدونه کول او له منځه يې وړل، همدا راز د (تبيبت) اړوند د (سنکرس) او (کتساو) په ښارونو کې يې دوی د اور لاندې نيول، دوښمن ته هم د کتنې وړ زيان ورسېد، خو پايله کې د سرحد سره له موره هم درې سوه تنه پاتې وو، کشمير ته داخل شوو، موره پسې زيات ترکستاني مهاجرين هم راغلل، ټول سره يو ځای شول، ما خوب ته اړتيا درلوده، د بې خوبۍ سره مې د مقاومت توان نه درلود او

^۴-عثمان باتور د ۱۹۵۱ ميلادي کال د اپريل په مياشت کې د چينايانو لخوا اعدام کړای شو. پښتو ژباړن

اوده شوم، نه پوهېږم خومره وخت تېر شوی و، خو له ماښام لږ مخکې یو نرم او مینه ناک لاس وښوځولم او راوینس شوم، سترگې مې پرانیستې.

دا زه خوب وینم که وینس یم، ای خدایه! دا نجمة اللیل وه چې د کشمیر د ښځو په څېر لباس یې اغوستی و، زما زوی یې هم څنگ ته ولاړ و، غټ شوی و خو ښه مې وپېژندو، دا هغه ښکلې هلک دی چې لمر یې زیربخونه څېره روښانه کړې وه، د ماشوم په سر مې لاس راکش کړ، د نجمة اللیل په مخ مې لاسونه راتېر کړل، سترگې مې له اوبښکو ډکې وې، خبرې مې نه شوې کولای، غریب نیولې وم، مېرمن مې هم له احساساتو رېږدېده، او زه یې خپلې سینې ته نژدې کولم، زوی مې هم راځنې لاسونه چاپېر کړي وو.

مصطفی! فکر مې نه کاوه چې له مرگ به نجات پیدا کړې، زور شوی یې، د زړښت رنګ دې وښتانو کې ښکاري او گونځو دې مخ ډک کړی، لکه چې زمونږ په جدایی سل کاله تیر شوي دي.

ماشوم مې په مینه ښکل کړ، او په رېږدېدلو الفاظو مې وویل:
خومره مې خفه کوي چې خپل مسلمان او بندي ولس له سرحد هاخوا پرېږدم په داسې حال کې چې دوښمن به یې سره ویشي.

نجمة اللیل چې مخ یې لازیات زیر زینسلی شوی و، با ابرو غم پرې پروت و وویل:
زما هیله دا ده چې بیت الله ته ولاړ شو، چې یا خو په مکه مکرمه کې ژوند وکړو او یا په مدینه منوره کې.

تر شا مې تیاره افق ته وکتل، منصور درغا رایاد شو چې د مسجد په دروازه کې مړ شوی و، خپل مسلمان ملگري رایاد شول چې خپل ژوند یې په زندانونو کې تېر کړ، او بیا مې هغه شهیدان رایاد شول چې د عثمان باتور په شا او خوا کې مړه راپریوتل، او هغه ستره ورځ چې جنرال یې پکې مرگ ته روان کړی و.

ما غلي وویل:

بیت الله الحرام ته به ځو، ځکه د زمزم او بو خاڅکي مسافرو او سترو ته روح ورکوي،
زه داسې فکر کوم لکه چې د حاجيانو د ډلو په منځ کې چغې وهم او دوی ته د ژغورنې
د ورځې زيری ورکوم، لکه چې ميليونونه مسلمانان وينم چې کفنونه شکوي، او د
توحيد د بيرغ لاندې درومي ترڅو ميليونونه مريان ازاد کړي.
دا زما کيسه ده او بس....

پای

۲-تله-۱۳۹۵

خالص بابا مېنه

جلال اباد

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**